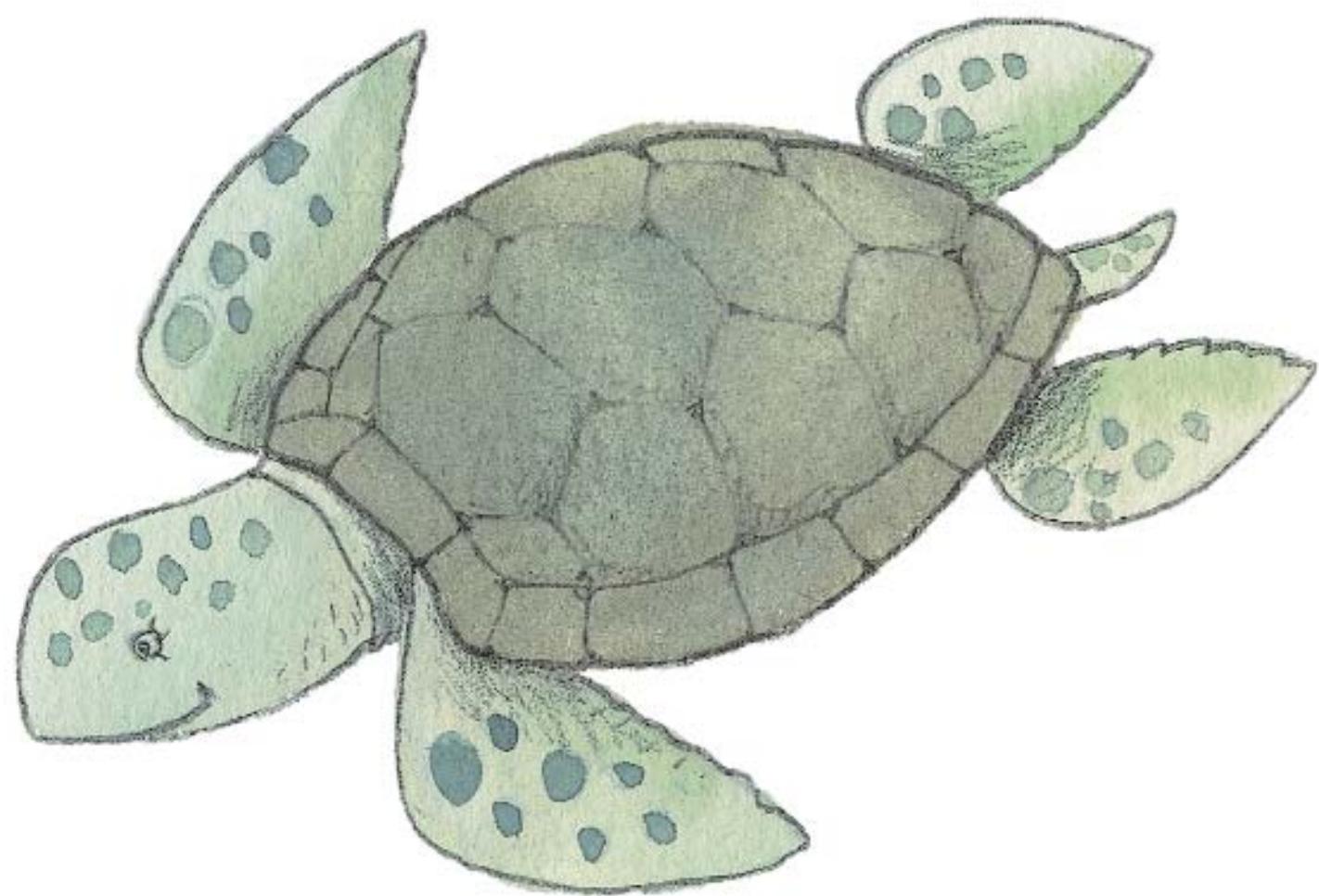

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΖΩΩΝ

Υπεύθυνος Ημέρας: Δημήτρης Αγγελής
dangelis2@gmail.com
τηλ. επικοινωνίας: 6936676667

Κλάδος Λυκοποδιών Γενική Εφορεία Σ.Ε.Π.

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ...

Αγαπητοί φίλοι,

Στα πλαίσια του εορτασμού των 100 χρόνων του Προσκοπισμού στην Ελλάδα, αποφασίσαμε να εντάξουμε στο πρόγραμμα και την παγκόσμια ημέρα των ζώων. Ο Προσκοπισμός τα τελευταία 100 και πλέον χρόνια έχει αποδείξει την ευαισθησία του απέναντι σε θέματα όπως τα ζώα και το περιβάλλον. Οι δράσεις που σας προτείνουμε είναι εύκολες, έχουν απλά και οικονομικά υλικά αλλά είναι και δράσεις που μπορούν να παιχτούν από Αγέλες με λίγους βαθμοφόρους.*Η

Μια σκέψη ήταν να γίνουν δράσεις με δυναμική δηλαδή μέχρι την ημέρα που θα παιχτούν να υπάρχει η δυνατότητα να εξελιχθούν και να βελτιωθούν. Παράλληλα λοιπόν με τις δράσεις δημιουργήθηκαν και 2 BLOG*ύστα οποία θα προσθέσουμε ιδέες, προτάσεις και υλικό που θα μπορεί να εμπλουτίσει τις δράσεις που έχετε στα χέρια σας. Το υλικό δεν θα ανεβαίνει μόνο από τους βαθμοφόρους που συμμετέχουν στο πρόγραμμα αλλά και από εσάς τους ίδιους. Σίγουρα πολλές αγέλες έχουν ασχοληθεί με το αντικείμενο και μπορούν να μας στείλουν τις ιδέες και τις προτάσεις τους.

Τέλος θα ήθελα να φανταστείτε τις δράσεις που σας προτείνουμε σαν ένα μεγάλο puzzle που τα κομμάτια του είναι οι δραστηριότητες. Διαλέξτε λοιπόν ότι δραστηριότητα σας αρέσει από το κάθε ζώο και φτιάξτε μια δράση όπως ακριβώς τη θέλετε. Φυσικά μπορείτε να κάνετε τις δράσεις κι έτσι όπως είναι, δεν πρέπει να ξεχάσουμε όμως ότι οι δράσεις πρέπει να περάσουν από το φίλτρο της ταυτότητας της δικής μας αγέλης. Προσπαθήσαμε μέσα από τα διαφορετικά ζώα που επιλέξαμε να υπάρχει έστω ένα που να ζει κοντά και στη δική σας περιοχή αλλά και αυτό να μη συμβαίνει οι δράσεις είναι έτσι φτιαγμένες που μπορούν να προσαρμοστούν και σε άλλα ζώα που εσείς θα επιλέξετε (η δράση του μαυρόγυπτα μπορεί να γίνει για το γυπαετό της Κρήτης, η δράση του λύκου για το τσακάλι κ.α.).

Η συμμετοχή σας στη λειτουργία του BLOG θα κάνει τις δράσεις καλύτερες, θα βοηθήσει της αγέλες σε όλη την Ελλάδα, θα παρέχει υλικό και για άλλες δράσεις και θα προσφέρει ακόμα περισσότερα παιδικά χαμόγελα.

Ευχαριστώ για το χρόνο σας κι εύχομαι ότι καλύτερο για εσάς και τις αγέλες σας.

με λυκοπουλικούς χαιρετισμούς
Σουπιά
dangelis2@gmail.com

*Η Οι σταθμοί δεν χρειάζεται να γίνονται παράλληλα και να συμμετέχει μία εξάδα σε κάθε σταθμό αλλά να γίνονται ένας-ένας.

*ύ 1)<http://ageli100zwa.blogspot.com/> 2)
<http://ursusarctus.blogspot.com/>

Πανόραμα Βιολογίας

4 Οκτωβρίου - Παγκόσμια ημέρα των ζώων

Η Παγκόσμια Ημέρα για τα ζώα, που γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 4 Οκτωβρίου, έρχεται να μας υπενθυμίσει ότι ο σεβασμός για τις άλλες μορφές ζωής είναι συχνά δείκτης για το σεβασμό μας στις ανθρώπινες αξίες. Η Παγκόσμια Ημέρα των Ζώων

πρωτογιορτάστηκε το 1931 σ' ένα συνέδριο περιβαλλοντιστών στη Φλωρεντία, ως ένας τρόπος για την ευαισθητοποίηση κοινού και ειδικών για τα υπό εξαφάνιση ζώα. Από τότε, η γιορτή διευρύνθηκε και περιλαμβάνει όλα τα είδη του ζωικού βασιλείου. Η 4η Οκτωβρίου καθιερώθηκε ως Παγκόσμια Ημέρα Ζώων, επειδή

συμπίπτει με τον εορτασμό της μνήμης του Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης, που έχει αναγορευτεί από την Καθολική Εκκλησία ως προστάτης των ζώων και του περιβάλλοντος. Το 1972 στο Παρίσι στα πλαίσια μιας διαμαρτυρίας για να μη γίνονται τα ζώα πειραματόζωα ορίστηκαν τα δικαιώματά τους από τη Διεθνή Ένωση Δικαιωμάτων των Ζώων. (πηγή: <http://2gymkoz.blogspot.com/2009/10/4.html>)

Απειλούμενα είδη στην Ελλάδα

Η ζωή στον πλανήτη μας, από την εμφάνισή της μέχρι σήμερα, έχει περάσει από διάφορα στάδια εξέλιξης. Μέρος αυτής της εξελικτικής διαδικασίας αποτελεί και η εξαφάνιση ορισμένων ειδών όταν αυτά δεν μπορούν να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους. Ενώ όμως τα τελευταία διακόσια εκατομμύρια χρόνια ο ρυθμός εξαφάνισης των ειδών ήταν περίπου 90 είδη ανά αιώνα, σήμερα υπολογίζεται σε 140 είδη την ημέρα! Κάποια από αυτά δεν έχουμε καν προλάβει να τα γνωρίσουμε. Όταν χάνονται, παίρνουν μαζί τους ένα κομμάτι της γενετικής και εξελικτικής ιστορίας εκατοντάδων χρόνων, που θα μπορούσε να αποτελέσει πολύτιμη πηγή γνώσεων για τον άνθρωπο. Δυστυχώς, τα αίτια αυτής της φθίνουσας πορείας είναι ανθρωπογενή.

Απειλές

Η κυριότερη απειλή για τα ζώα και τα φυτά είναι η καταστροφή των βιοτόπων τους. Χαρακτηριστική περίπτωση ανθρώπινης επέμβασης στη φύση που μπορεί να οδηγήσει σε αφανισμό κάποια είδη, είναι τα μεγάλα αναπτυξιακά έργα. Η δημιουργία π.χ. ενός φράγματος μπορεί να αλλάξει τόσο δραματικά το περιβάλλον, ώστε πολλά είδη φυτών και ζώων της συγκεκριμένης περιοχής να μην κατορθώσουν να προσαρμοστούν. Αν μάλιστα τα είδη αυτά είναι σπάνια και έχουν περιορισμένους πληθυσμούς, τότε κινδυνεύει να χαθεί το είδος στο σύνολό του. Για παράδειγμα, αν ξεσπούσε πυρκαγιά στο δάσος των Παπάδων στη Β Εύβοια, το μόνο μέρος στον κόσμο όπου φυτρώνει η ευβοϊκή δρυς (*Quercus euboica*), το συγκεκριμένο είδος δέντρου θα χανόταν για πάντα. Για το λόγο αυτόν, συχνά οι επιστήμονες επικεντρώνουν την προσοχή τους στα ενδημικά και σπάνια είδη. Η χώρα μας, ένας παράδεισος βιοποικιλότητας, διαθέτει τεράστιο αριθμό ειδών, από τα οποία πολλά είναι ενδημικά και σπάνια. Σοβαρή απειλή για τα ζώα και τα φυτά αποτελεί και η αλλοίωση της γενετικής σύστασής τους λόγω της εκμετάλλευσής τους από τον άνθρωπο. Τα φυτά και τα ζώα που χρησιμοποιούνται σήμερα στη γεωργία και την κτηνοτροφία παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με τα άγρια είδη από τα οποία προήλθαν, αφού ο άνθρωπος τα έχει «βελτιώσει» με στόχο τη μεγιστοποίηση της παραγωγής. Οι νέες ποικιλίες έχουν με τον καιρό εκτοπίσει τελείως τις φυσικές και αντιμετωπίζουν συχνά προβλήματα προσαρμογής - με αποτέλεσμα να είναι συνεχώς απαραίτητη η χρήση φυτοφαρμάκων, ορμονών και ζιζανιοκτόνων.

Καφέ Αρκούδα

Για κάποιους πολιτισμούς η αρκούδα είναι σύμβολο αναγέννησης και παρθενογένεσης, γιατί κρύβεται στη φωλιά της στις αρχές του χειμώνα και εμφανίζεται πάλι την άνοιξη μαζί με τα μικρά της. Ζώο παρεξηγημένο, αφού παρά τις αντίθετες διοξασίες επιτίθεται μόνο αν βρεθεί σε θέση άμυνας, ζούσε κάποτε σε ολόκληρη τη γηραιά ήπειρο. Σήμερα η κατάσταση των πληθυσμών και των βιοτόπων της είναι ιδιαίτερα κρίσιμη σε πανευρωπαϊκό επίπεδο: τους τελευταίους δύο αιώνες η καφέ αρκούδα έχασε το 60% της επικράτειάς της και το 50% του πληθυσμού της. Το πιο εντυπωσιακό θηλαστικό του δάσους απειλείται πλέον με εξαφάνιση.

Βιολογία

Η καφέ αρκούδα (*Ursus arctos*) μπορεί να φτάσει τα 2,5 μέτρα μήκος και ζυγίζει πάνω από 200 κιλά. Ζει σε ορεινά και ημιορεινά δάση, όπου διανύει μεγάλες αποστάσεις ψάχνοντας για τροφή. Αν και είναι παμφάγο ζώο, δείχνει σαφή προτίμηση στις φυτικές τροφές και ιδιαίτερα στα άγρια φρούτα, τις ρίζες και τα μανιτάρια. Επίσης της αρέσει πολύ το μέλι. Το διαιτολόγιό της περιλαμβάνει ακόμη έντομα, αμφίβια και κτηνοτροφικά ζώα. Ο βηματισμός της είναι βαρύς και άχαρος, επειδή η αρκούδα περπατά στηριζόμενη σε ολόκληρο το πέλμα κινώντας ταυτόχρονα το μπροστινό και το πίσω πόδι κάθε πλευράς. Ευκίνητη παρά τον όγκο της, μπορεί να σκαρφαλώνει σε δέντρα, καθώς και να στέκεται στα πίσω πόδια της ανιχνεύοντας καλύτερα το χώρο γύρω και τρομάζοντας με το μέγεθός της κάθε υποψήφιο εχθρό.

Αντίθετα από ό,τι πιστεύεται, η καφέ αρκούδα γίνεται επικίνδυνη μόνο όταν νιώσει να απειλείται - ιδιαίτερα όταν θέλει να προστατέψει τα μικρά της. Σπανίως επιτίθεται σε μεγάλα ζώα, παρόλο που, αν χρειαστεί, έχει τεράστια δύναμη και μπορεί να τα σκοτώσει εύκολα.

Στις αρχές του χειμώνα αποτραβιέται σε προφυλαγμένα μέρη, όπως σε κουφάλες δέντρων και σε σπηλιές. Εκεί πέφτει σε λήθαργο, μειώνοντας τις λειτουργίες του σώματός της για 4-5 μήνες. Κατά την περίοδο αυτή τρέφεται από το λίπος που είχε μαζέψει στους ιστούς της όσο ήταν δραστήρια.

Είναι μοναχικό ζώο. Το αρσενικό και το θηλυκό συναντώνται μόνο στα τέλη της άνοιξης με αρχές του καλοκαιριού για να ζευγαρώσουν. Μετά από κυοφορία 7-9 μηνών, το θηλυκό γεννά ένα ή δύο μικρά. Κατά τη γέννησή τους τα μικρά αρκουδάκια είναι γυμνά και τυφλά, και ζυγίζουν μόλις 300-500 γραμμάρια.

Τα πρώτα δύο χρόνια της ζωής τους ακολουθούν παντού τη μητέρα τους, που τα φροντίζει με προσήλωση.

Απειλές

Οι ελληνικοί πληθυσμοί του είδους είναι οι σημαντικότεροι στις νότιες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης: υπολογίζεται ότι στη χώρα μας ζουν περίπου 150 καφέ αρκούδες. Δυστυχώς όμως και εδώ παρουσιάζουν μείωση. Έτσι, ενώ παλαιότερα η καφέ αρκούδα ζούσε σχεδόν σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα, σήμερα απαντάται στους κύριους ορεινούς όγκους της βόρειας και κεντρικής Πίνδου και της δυτικής Ροδόπης.

Αιτία είναι ο κατακερματισμός της γεωγραφικής ζώνης εξάπλωσης του ζώου και η μείωση των βιοτόπων του (εκτεταμένα δάση οξιάς, δρυός, μαυρόπευκου, ελάτου και ρομπόλου, σε υψόμετρο 800-2.000 μ.). Η διάνοιξη δρόμων, η κατασκευή φραγμάτων και η δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων αλλοιώνουν, υποβαθμίζουν και κατακερματίζουν τους βιότοπους της αρκούδας, προκαλώντας όχληση στο ζώο και περιορίζοντας τις κινήσεις του για αναπαραγωγή και ανεύρεση τροφής.

Η αρκούδα προστατεύεται ρητά από την ελληνική και κοινοτική νομοθεσία. Ωστόσο το ισχύον νομικό πλαίσιο ελάχιστα εφαρμόζεται στην πράξη. Ένα πολύ μικρό ποσοστό των βιότοπων της αρκούδας έχουν χαρακτηριστεί εθνικοί δρυμοί ή μνημεία της φύσης, κι αυτοί όμως υπάρχουν μόνο στα χαρτιά, χωρίς να παρέχουν προστασία στο απειλούμενο είδος. Επιπλέον, αν και το κυνήγι του ζώου απαγορεύεται από το 1969, κάθε χρόνο 15-20 αρκούδες σκοτώνονται από ασυνείδητους. Η θανάτωση από πρόθεση αποτελεί την κύρια απειλή για την επιβίωση του ελληνικού πληθυσμού της αρκούδας. Ευτυχώς, τουλάχιστον, τείνει να εκλείψει το βάρβαρο φαινόμενο της σύλληψης και αιχμαλωσίας του σπάνιου θηλαστικού από «αρκουδιάρηδες».

Βασιλαετός: ο σπανιότερος αετός της Ευρώπης χάνεται

Στην Ελλάδα ονομάζεται Βασιλαετός ή Αυτοκρατορικός Αετός. Στις Αγγλόφωνες χώρες Imperial Eagle, στις Γερμανόφωνες Kaiseradler. Η διεθνής του ονομασία στα Λατινικά, εξίσου εντυπωσιακή: Aquila heliacaca, δηλ. αετός του ήλιου. Είναι από τα εντυπωσιακότερα αρπακτικά πουλιά της ηπείρου μας. Ανάμεσα στους Ευρωπαϊκούς αετούς (10 είδη) έρχεται τρίτος σε μέγεθος, μετά τον Θαλασσαετό και τον Χρυσαετό, και το άνοιγμα των φτερών του φτάνει τα δύο μέτρα.

Τα ενήλικα άτομα έχουν χρώμα κυρίως μαυριδερό-καφετί, με ωχρό-ασπροκιτρινωπό το επάνω μέρος του κεφαλιού, το σβέρκο και τα πλάγια του λαιμού. Επίσης στον κάθε ώμο έχει χαρακτηριστικό άσπρο "μπάλωμα" και η ουρά του είναι γκριζο-καφέ με στενές σκούρες ραβδώσεις και μία φαρδιά σκούρα μπάρα στην άκρη. Τα νεαρά άτομα είναι ανοιχτόχρωμα και πιο εντυπωσιακά, με βασικό χρωματισμό κοκκινωπό με σκούρα στίγματα, έχοντας ασπριδερό το πίσω μέρος της πλάτης και τα οπίσθια και σκούρες ραβδώσεις στην κοιλιά.

Αυτό το πραγματικό στολίδι της ορνιθοπανίδας μας συναντάται σε ανοιχτές στέπες, σε ξερότοπους και ακαλλιέργητα λιβάδια με ελάχιστα δένδρα και θάμνους, αλλά και σε επίπεδες καλλιεργημένες εκτάσεις, σε χαμηλό υψόμετρο. Η τροφή του αποτελείται κυρίως από θηλαστικά του αγρού και λιγότερο από σαύρες, ενώ δεν γυρίζει την πλάτη του και σε κάποιο ψοφίμι που ουσιαστικά αποτελεί ανέξιδη πηγή ενέργειας.

Για να βρει την τροφή του περιπολεί πετώντας σε μικρό ύψος, 10-20 μέτρα, ακολουθώντας τις καμπύλες του εδάφους. Εάν επισημάνει κάποιο τρωκτικό αντιδρά αστραπιαία, κλείνει τα φτερά του και πέφτει επάνω του με απίστευτη ταχύτητα. Σε μερικά μέρη τον ονομάζουν "Χελωνιάρη" γιατί σηκώνει τις χελώνες ψηλά και τις αφήνει να πέσουν στα βράχια να σπάσουν, οπότε κατεβαίνει και τις τρώει. Αυτή όμως η τεχνική ακολουθείται και από τον Χρυσαετό, αλλά και από τον Γυπαετό.

Η πληθυσμιακή κατάσταση του Βασιλαετού εμπνέει μεγάλη ανησυχία για το μέλλον του. Ενώ τον προηγούμενο αιώνα ήταν κοινός σε όλες τις ανοιχτές εκτάσεις της κεντρικής και νότιας Ευρώπης, σήμερα είναι ο πλέον σπάνιος αετός της ηπείρου και ο Ευρωπαϊκός του πληθυσμός ίσως είναι μικρότερος από 100 ζευγάρια για την ανατολική ράτσα και άλλα 60-80 ζευγάρια για την ράτσα της Ισπανίας. Χαρακτηριστικά, στην

Βουλγαρία των αρχών του αιώνα υπήρχαν τουλάχιστον 2.000 πουλιά και όπως έλεγαν τότε, ήταν πολύ σπάνιο να βγεις στο ύπαιθρο της χώρας και να μη δεις έστω και ένα πουλί.

Η καταμέτρηση του 1979 υπολόγισε για την ίδια χώρα μόλις 3 ζευγάρια!

Στην Ευρωπαϊκή Ρωσία οι αριθμοί του έχουν μειωθεί επίσης δραματικά ενώ στο ασιατικό μέρος της χώρας βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση (από την στιγμή όμως που κατέρρευσε η Σοβιετική Ένωση, η λαθροθηρία είναι ανεξέλεγκτη και κανείς δεν γνωρίζει την πραγματική κατάσταση όχι μόνο των Βασιλαετών αλλά και άλλων ευαίσθητων ειδών). Ελάχιστα πουλιά υπάρχουν στην Τσεχία-Σλοβακία, Ουγγαρία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία και Τουρκία. Υπάρχει εκτίμηση ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός αυτού του είδους ίσως αριθμεί λιγότερα από 1000 ζευγάρια! Στην Κύπρο το 1993 απόμεναν 1-2 ζευγάρια, ενώ το 1958 είχε γύρω στα 12. Το μόνο γνωστό πουλί σήμερα βρίσκεται σε μία κλούβα στον ζωολογικό κήπο της Λευκωσίας. Οι ντόπιοι το ονομάζουν "Γεράκα".

Στη χώρα μας έχουμε σήμερα 2-3 ζευγάρια, που βρίσκονται κυρίως στον νομό Έβρου και στη περιοχή των Πρεσπών. Αρκετά χρόνια πριν ήταν γνωστό ότι φωλιαζε και στην Πελοπόννησο. Στην δεκαετία του '40 υπήρχαν στη χώρα περίπου 25-40 ζευγάρια γνωστά, κυρίως στον νομό Θεσσαλονίκης! Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι κατά το 1952 ή 1953, σε εργασίες διαπλάτυνσης της εθνικής οδού Θεσσαλονίκης - Κιλκίς και κοντά στην συμπρωτεύουσα, κόπηκε συστάδα από μερικές δεκάδες τεράστιες άγριες λεύκες, που επάνω τους βρίσκονταν 4-5 φωλιές Βασιλαετών!

www.ekpaz.gr

Caretta-caretta

Είναι ένα από τα 9 είδη θαλάσσιας χελώνας που υπάρχουν στον πλανήτη. Ζει σε όλες τις θάλασσες που φαίνονται στο χάρτη με κίτρινο χρώμα.

H caretta-caretta είναι μετρίου μεγέθους χελώνα, το μέγεθος από το καβούκι της φτάνει τα 120 εκατοστά και το βάρος της τα 100 κιλά. Το στόμα της μοιάζει με ράμφος παπαγάλου και είναι έτσι κατασκευασμένο για να μπορεί να σπάσει τα σκληρά όστρακα και αρθρόποδα με τα οποία τρέφεται. Κάθε καλοκαίρι περισσότερες από 2.500 χελώνες caretta-caretta έρχονται να γεννήσουν τα αυγά τους στις παραλίες που φαίνονται στο χάρτη με κόκκινο χρώμα..

Οι χελώνες έρχονται κάθε χρόνο για όλη τους τη ζωή στο ίδιο μέρος να γεννήσουν τα αυγά τους. Αν για κάποιο λόγο χαθεί η παραλία που γεννούν θα χαθούν κι αυτές μαζί τους. Οι θηλυκές αφού ζευγαρώσουν μέσα στο νερό και μάλιστα κοντά στο χώρο ωτοκίας, παίρνουν το δρόμο προς την παραλία κάποιο βράδυ του καλοκαιριού από το Μάιο μέχρι το τέλος Αυγούστου. Στη ζεστή αμμουδιά, ανοίγουν ένα λάκκο και γεννάνε γύρω στα 120 αυγά, που έχουν το σχήμα και το μέγεθος μπαλάκι του πινγκ-πονγκ, και μετά τα σκεπάζουν με άμμο. Αυτή η διαδικασία κρατάει περίπου μια ώρα. Μετά από 15 μέρες η χελώνα θα ξαναεπιστρέψει στον ίδιο χώρο να γεννήσει και πάλι περίπου 120 αυγά. Αυτό μπορεί να επαναληφθεί και τρίτη και τέταρτη φορά κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

Έπειτα από 60 περίπου μέρες τα μικρά χελωνάκια θα βγουν από τη φωλιά τους και θα κατευθυνθούν προς τη θάλασσα που είναι το πιο φωτεινό σημείο μέσα στη νύχτα. Από τα θαλάσσια ρεύματα μεταφέρονται στο ανοικτό πέλαγος. Εκεί θα περάσουν τα πρώτα 20-30 χρόνια της ζωής τους μέχρι να ενηλικιωθούν.

Κίνδυνοι και... ελπίδες για την caretta caretta

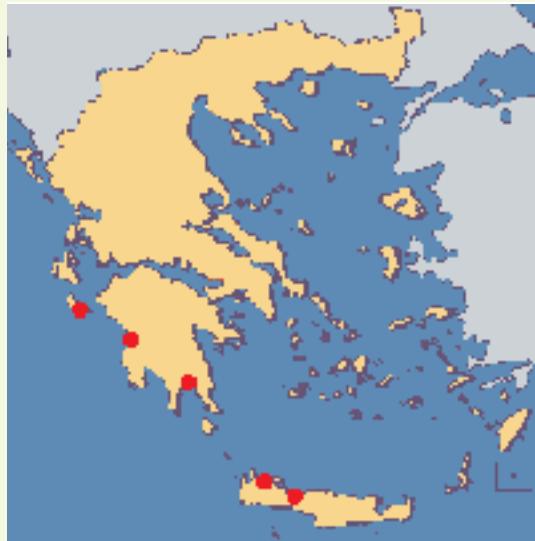
Τα μικρά χελωνάκια από τις πρώτες στιγμές της ζωής τους αντιμετωπίζουν πολλούς κινδύνους. Τα νεογέννητα χελωνάκια είναι φωτοτακτικά, δηλαδή κινούνται προς το πιο φωτεινό σημείο. Σε μια παραλία το φωτεινότερο σημείο είναι η θάλασσα.

Αν όμως υπάρχουν έντονα τεχνητά φώτα από τη μεριά της παραλίας (π.χ. νυχτερινά κέντρα), τότε αποπροσανατολίζονται και κατευθύνονται προς αυτά με αποτέλεσμα να πεθάνουν από εξάντληση και αφυδάτωση.

Οι κίνδυνοι όμως δεν τελειώνουν εκεί. Υπολογίζεται ότι μόνο 1 έως 2 απ' αυτά που θα πέσουν στο νερό θα φτάσουν μέχρι την ενηλικίωση. Λόγω του μικρού μεγέθους τους γίνονται εύκολα λεία σε μεγάλα ψάρια και θαλασσοπούλια.

Όσο μεγαλώνουν οι χελώνες, οι κίνδυνοι μειώνονται. Όταν πλέον σχηματιστεί το σκληρό τους κέλυφος κινδυνεύουν μόνο από μεγάλα ψάρια, όπως ο καρχαρίας. Ο μεγάλος τους εχθρός όμως παραμένει ο άνθρωπος. Παρ' όλο που δεν αποτελεί είδιος διατροφής για το λαό μας συχνά πολλές χελώνες βρίσκουν το θάνατο μπλεγμένες σε δίκτυα ή από καμάκια ασυνείδητων ψαράδων.

Ένας άλλος μεγάλος κίνδυνος είναι η τουριστική εκμετάλλευση των παραλίων στις οποίες γεννούν οι χελώνες. Επειδή οι συγκεκριμένες παραλίες της νοτιοδυτικής Ελλάδας και Κρήτης βρίσκονται σε αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές, η διατήρηση της παραλίας χωρίς οικοδομήματα βρίσκει αντιμέτωπους τους κατοίκους των περιοχών (ειδικά στη Ζάκυνθο που βρίσκεται και ο κυριότερος χώρος ωτοκίας της χελώνας). Ειδικά στο παρελθόν οι αντιδράσεις συνοδεύτηκαν με πράξεις βίας και καταστροφής των φωλιών.

Τσακάλι (Canis aureus)

Το τσακάλι μέσα σε λίγα σχετικά χρόνια έφτασε από κοινό είδος να απειλείται με εξαφάνιση στην Ελλάδα. Ήδη η περιοχή εξάπλωσής του έχει συρρικνωθεί σημαντικά σε σχέση με τις αρχές της δεκαετίας του '90.

Πλέον η βιοκοινότητα δεν ξεπερνά τα 1500 άτομα. Αυτά περιορίζονται σε απομονωμένους πληθυσμούς στην Α. Μακεδονία - Θράκη, τη Χαλκιδική, την παραλιακή ζώνη της Φωκίδας, την Πελοπόννησο, τη Σάμο, και με μικρές ομάδες στην Κερκίνη και στον Αξιό.

Βασικοί παράγοντες της δραματικής αυτή μείωσης του πληθυσμού του τσακαλιού είναι η καταστροφή του βιοτόπου του εξαιτίας μιας σειράς ανθρωπογενών επεμβάσεων όπως η αποξήρανση υγροτόπων, η εντατικοποίηση της γεωργίας και η αστικοποίηση, αλλά και η μείωση της κτηνοτροφίας και θήρευση προηγούμενων κυρίως χρόνων. Ως το 1990 το τσακάλι ήταν επικηρυγμένο ως επιβλαβές είδος με αποτέλεσμα δεκάδες ζώα να σκοτώνονται κάθε χρόνο. Στις υφιστάμενες απειλές ήρθαν να προστεθούν και οι πρόσφατες καταστροφικές πυρκαγιές.

Το WWF Ελλάς από το 2000 μέχρι σήμερα μελετά τους πληθυσμούς τους τσακαλιού στην Πελοπόννησο και τη Χαλκιδική τόσο για να διαπιστώσει σε πιο στάδιο βρίσκονται οι πληθυσμοί του είδους αλλά και να διερευνήσει κατά πόσο επηρεάστηκαν από τις πυρκαγιές.

Ακούστε ήχους τσακαλιών

Επιστημονικό όνομα: *Canis aureus* L.

Κοινό όνομα: Τσακάλι (Χρυσό)

Περιγραφή: Θηλαστικό της οικογένειας των κυνοειδών, συνήθως δεν ξεπερνά το μέγεθος ενός σκύλου ράτσας κόκερ. Αν και το κάθε άτομο ποικίλει όσον αφορά στο χρώμα που φέρει το τρίχωμά του ιδίως στην περιοχή του κεφαλιού και του λαιμού- το κόκκινο, καφέ, χρυσό και αργυρό χρώμα φαίνεται να είναι τα κυρίαρχα.

Τροφή: Παρ' όλη την κακή τους φήμη τα τσακάλια είναι σχεδόν κατά το ήμισυ φυτοφάγα και τρέφονται με φρούτα και μούρα. Το υπόλοιπο μισό της διαιτάς τους αποτελείται από ψωφίμια και μικρά ζώα όπως αμφίβια, βατράχια, ψάρια, ποντίκια, κουνέλια, έντομα και πουλιά ενώ αναμφισβήτητα καμιά φορά επιτίθενται σε πρόβατα.

Βιότοπος: Ευρεία κατανομή παγκοσμίως, από τη Σενεγάλη ως την Ινδία. Σε κάποια μέρη θεωρείται κοινό, παντού όμως οι πληθυσμοί του μειώνονται. Στην Ελλάδα απαντάται στα χαμηλά υψόμετρα, κοντά σε καλλιέργειες, στην παραλιακή ζώνη ή και κοντά σε σημεία με νερό.

Κύριες απειλές: Καταστροφή βιοτόπου και, μέχρι το 1990 οπότε και άλλαξε ο νόμος, θήρευση καθώς είχε κηρυχθεί επιβλαβές είδος.

Δελφίνι

Το δελφίνι είναι αναμφίβιολα το αγαπημένο θηλαστικό των ελληνικών θαλασσών. Στη χώρα μας απαντώνται εννέα είδη από ένα σύνολο τριάντα δύο ειδών που παρατηρούνται παγκοσμίως.

ΒιολογίαΤα δελφίνια ανήκουν στην τάξη των κητωδών (78 είδη περίπου) όπως και οι συγγενικές τους φάλαινες. Οι πρόγονοι των σημερινών δελφινιών εμφανίστηκαν πριν από 65.000.000 χρόνια και οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι ήταν χερσαία θηλαστικά που με την πάροδο του χρόνου προσαρμόστηκαν στο υγρό στοιχείο και έγιναν αμφίβια, προτού εξελιχθούν σε θαλάσσια θηλαστικά.

Αναπνέουν με πνεύμονες και διατηρούν, όπως ο άνθρωπος, σταθερή τη θερμοκρασία του σώματός τους ανεξάρτητα από αυτήν του περιβάλλοντος. Καλύπτονται από ένα παχύ στρώμα λίπους, το οποίο προσφέρει μόνωση και βιοήθα στην κολύμβηση. Τα θωρακικά πτερύγια βιοήθουν επίσης στην κολύμβηση, το ουραίο χρησιμοποιείται για ώθηση, ενώ το ραχιαίο προσφέρει ισορροπία μέσα στο νερό.

Στο μεγάλο και καμπύλο μέτωπό τους βρίσκεται το σύστημα ηχοεντοπισμού, ένα είδος σόναρ, με τη βιοήθεια του οποίου προσανατολίζονται, εντοπίζουν την τροφή και επικοινωνούν μεταξύ τους. Επίσης, μπορούν και επικοινωνούν με σφυρίγματα, κρότους και ήχους που παράγουν με τα σαγόνια τους. Τα δελφίνια φαίνεται να έχουν αναπτύξει ένα είδος επικοινωνίας, το οποίο οι επιστήμονες δεν έχουν καταφέρει να αποκωδικοποιήσουν.

Μετά την ηλικία των πέντε ετών είναι ικανά προς αναπαραγωγή και κάθε δύο με τρία χρόνια, έπειτα από κύηση 12 μηνών, γεννούν ένα μικρό, μήκους περίπου 1μ., το οποίο θηλάζει και παραμένει με τη μητέρα του τρία έως έξι χρόνια.

Στις ελληνικές θάλασσες απαντώνται τέσσερα είδη δελφινιών : το ρινοδέλφινο (*Tursiops truncatus*), το ζωνοδέλφινο (*Stenella coeruleoalba*), το κοινό (*Delphinus delphis*), και με μικρότερη παρουσία το σταχτοδέλφινο

Κίνδυνοι - Απειλές Οι φυσικοί εχθροί των δελφινιών είναι ελάχιστοι. Κι όμως τα δελφίνια κινδυνεύουν στη Μεσόγειο καθώς και παγκόσμια. εξαιτίας μιας σειράς ανθρώπινων δραστηριοτήτων:

Η θαλάσσια ρύπανση: Ίσως, ο κυριότερος κίνδυνος για την επιβίωση των κητωδών. Καθώς τα δελφίνια βρίσκονται στην κορυφή της τροφικής αλυσίδας συγκεντρώνουν μεγάλες ποσότητες τοξικών ουσιών στο σώμα τους. Ένα μεγάλο μέρος αυτών περνάει μέσω του θηλασμού και στις επόμενες γενεές. Μερικοί από τους ρυπαντές είναι τόσο τοξικοί ή συγκεντρώνονται σε τόσο μεγάλες ποσότητες που προκαλούν άμεσο

θάνατο. Συχνότερα όμως, εξασθενούν τον οργανισμό, προκαλούν επιπλοκές στην αναπαραγωγή, χρόνιες ασθένειες ή δυσλειτουργίες και κατά συνέπεια απειλούν την επιβίωσή των δελφινιών.

Η τυχαία σύλληψή τους σε αλιευτικά εργαλεία: Η χρήση αφρόδιχτων και το λαθραίο ψάρεμα με δυναμίτιδα ευθύνονται για το θάνατο χιλιάδων δελφινιών και άλλων θαλάσσιων θηλαστικών κάθε χρόνο.

Η υπεραλίευση: Η όλο και μεγαλύτερη απαίτηση του ανθρώπου για τροφή από τη θάλασσα έχει σαν αντίκτυπο την εξάντληση των αλιευτικών πόρων, επηρεάζοντας άμεσα την επιβίωση των δελφινιών. Δελφίνια που πιθανά δυσκολεύονται να εντοπίσουν τροφή, έλκονται από τη λεία που είναι παγιδευμένη στα δίχτυα και δημιουργούν συχνά ζημιές στα αλιευτικά εργαλεία με οικονομικό αντίκτυπο στους αλιείς.

Η εσκεμμένη θανάτωσή τους: Η φαλαινοθηρία ξεκίνησε πριν εκατοντάδες χρόνια. Ένα, ένα τα είδη των μεγάλων φαλαινών αλιεύθηκαν σε σημείο να κινδυνεύουν με εξαφάνιση. Το 1986, μετά από συντονισμένες προσπάθειες πολλών περιβαλλοντικών οργανώσεων συμφωνήθηκε η απαγόρευση της φαλαινοθηρίας.. Επίσης, Πολλά είδη δελφινιών αλιεύονται τώρα πιο έντονα σε σχέση με το παρελθόν στην προσπάθεια να αντικατασταθεί το κρέας της φάλαινας στην αγορά, μετά την επίσημη απαγορέυση της φαλαινοθηρίας. Παρόλα αυτά, εκατοντάδες φαλαινών αλιεύονται ακόμα με την δικαιολογία της επιστημονικής έρευνας. Παράλληλα, η ανταγωνιστική σχέση των δελφινιών με τους ψαράδες είναι μια άλλη περίπτωση σκόπιμης θανάτωσης δελφινιών, όπου έχουν αναφερθεί μεμονωμένες περιπτώσεις με χρήση κυνηγετικών όπλων.

Η υποβάθμιση της παράκτιας ζώνης: Είδη όπως το ρινοδέλφινο, που ζουν σε παράκτιες περιοχές δέχονται άμεσα τις επιπτώσεις της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης της παράκτιας ζώνης. Μεγάλα έργα όπως η κατασκευή μεγάλων λιμανιών, ιχθυοκαλλιεργειών και η έντονη ανθρώπινη δραστηριότητα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ισορροπία του της παράκτιας οικοσυστήματος.

Η σκόπιμη σύλληψή τους: Πρόβλημα αποτελεί σε διεθνές επίπεδο η σύλληψη δελφινιών, τα οποία στη συνέχεια τίθενται σε καθεστώς αιχμαλωσίας για ποικίλους λόγους (δελφινάρια, στρατιωτικά πειράματα, κ.ά).

Η δράση του WWF Ελλάς

Το WWF Ελλάς, σε συνεργασία με άλλες 12 διεθνείς και ελληνικές ερευνητικές και περιβαλλοντικές ΜΚΟ ζητά την άμεση λήψη διαχειριστικών μέτρων της αλιείας για την προστασία ενός από τους τελευταίους πληθυσμούς κοινού δελφινιού της Μεσογείου στην περιοχή Natura 2000 του εσωτερικού αρχιπελάγους του Ιονίου ζητούν από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων.

Σύμφωνα με τα επιστημονικά στοιχεία, η υπεραλίευση κυρίως από γριγρί έχει προκαλέσει την καταστροφή του θαλάσσιου οικοσυστήματος και την δραματική μείωση του αριθμού κοινών δελφινιών από 150 σε 15 μέσα σε μόνο 10 χρόνια. Τα δεδομένα δείχνουν ότι η συρρίκνωση του πληθυσμού των κοινών δελφινιών, αλλά και του τόνου, προκλήθηκε κυρίως από την εξάντληση της τροφής τους λόγω υπεραλίευσης. Το κοινό δελφίνι είναι ένα από τα 4 είδη δελφινιών που ζουν στη χώρα μας και ο πληθυσμός της περιοχής Natura του εσωτερικού αρχιπελάγους του Ιονίου είναι ένας από τους τελευταίους πληθυσμούς της Μεσογείου. Ο μεσογειακός πληθυσμός κοινών δελφινιών έχει συρρικνωθεί δραματικά τα τελευταία χρόνια και θεωρείται υπό εξαφάνιση.

Θαλάσσια χελώνα (Caretta caretta)

Οι θαλάσσιες χελώνες ξεκινούν την ζωή τους ως έμβρυα σε αυγά που εναποθέτουν οι θηλυκές χελώνες σε αμμώδεις παραλίες. Η θερμοκρασία, καθορίζει το φύλο των νεοσσών στην κάθε φωλιά.

Η Caretta caretta, ένα από τα επτά είδη θαλάσσιων χελωνών που υπάρχουν στον πλανήτη, ζει περίπου 80 χρόνια και τρέφεται κυρίως με θαλάσσια φυτά και ασπόνδυλα. Έχει μάλιστα ιδιαίτερη προτίμησή στις τσούχτρες.

Ζει στη θάλασσα αλλά έχει πνεύμονες με αποτέλεσμα να βγαίνει συχνά στην επιφάνεια της θάλασσας για να αναπνεύσει και στις αμμώδεις παραλίες όπου γεννήθηκε η ίδια για να γεννήσει. Εκεί ολοκληρώνεται ο βιολογικός της κύκλος με την ωτοκία, την εκκόλαψη, και την είσοδο των νεοσσών στη θάλασσα.

Η αναπαραγωγή περίοδος ξεκινά νωρίς την άνοιξη στη θάλασσα. Στη συνέχεια την κάθε περίοδο ωτοκίας οι θηλυκές γεννούν τρεις με τέσσερις φορές, τις βραδινές ώρες. Προτιμούν τις αμμώδεις παραλίες με ήπιες κλίσεις και χωρίς εμπόδια, όπου η άμμος έχει τα κατάλληλα χαρακτηριστικά, τη σωστή θερμοκρασία και υγρασία στοιχεία απαραίτητα στοιχεία για την επώαση.

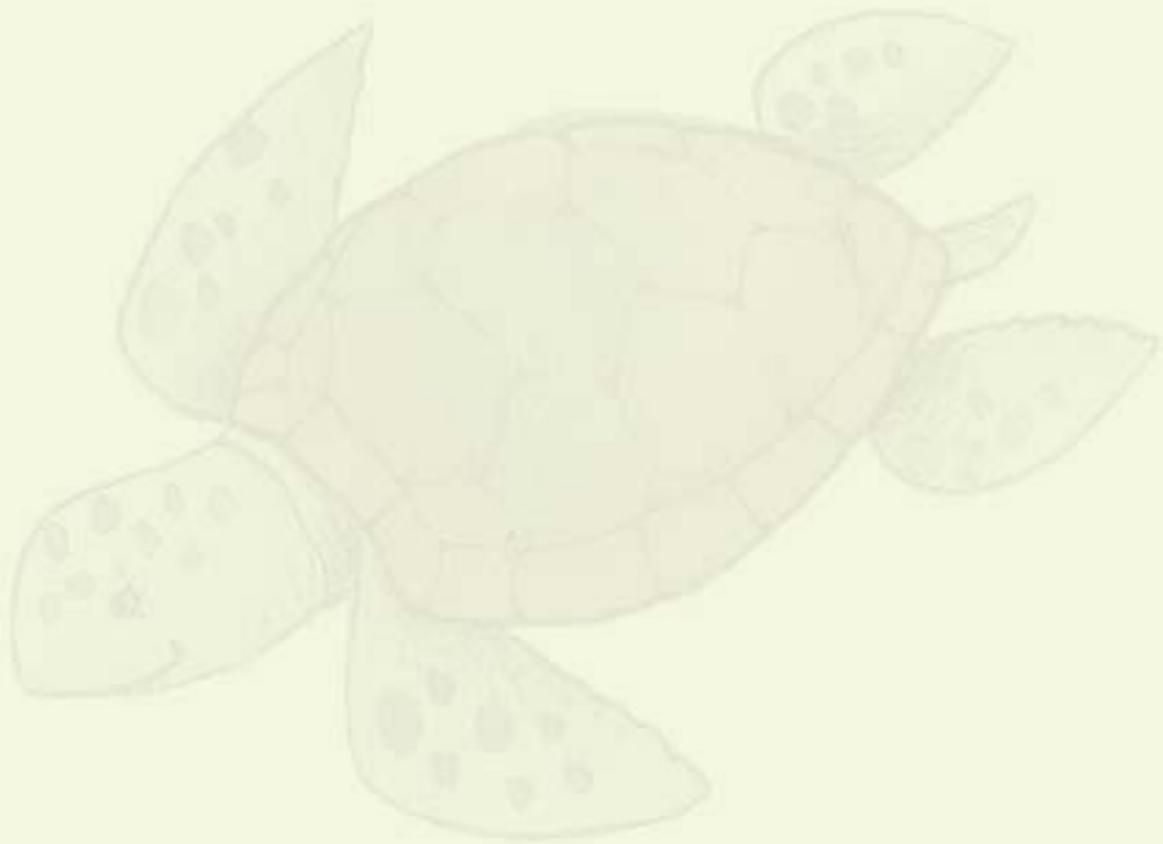
Αφού η χελώνα βρει το κατάλληλο σημείο φτιάχνει τη φωλιά της με τα πίσω πτερύγια. Πρόκειται για έναν λάκκο 60 εκατοστών στον οποίο γεννά περίπου 120 αυγά άσπρα, μικρά και στρογγυλά. Μοιάζουν με μπαλάκια του πινγκ πονγκ και περιβάλλονται από μία ρευστή αντισηπτική ουσία που τα προστατεύει. Η εκκόλαψη τους διαρκεί περίπου δύο μήνες. Κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών του Ιουλίου και του Αυγούστου περίπου το 70% των αυγών θα εκκολαφθεί.

Οι νεοσσοί είναι μαύρου χρώματος, έχουν μήκος πέντε εκατοστά και ζυγίζουν δεκαεπτά γραμμάρια. Μόλις εκκολαφθούν, ανεβαίνουν όλοι μαζί στην επιφάνεια της άμμου και κατευθύνονται προς τη θάλασσα. Κάνουν την έξοδό τους συνήθως κατά τη διάρκεια της νύχτας ή νωρίς το χάραμα και προσανατολίζονται προς τον φωτεινότερο ορίζοντα.

Αυτό το πρώτο ταξίδι των νεοσσών είναι και το σημαντικότερο της ζωής τους γιατί βιοθά τα χελωνάκια να προσανατολιστούν και να μπορέσουν να ξαναγυρίσουν στον ίδιο τόπο μερικές δεκαετίες αργότερα για να γεννήσουν και να αναπαραχθούν. Οι νεοσσοί έχουν να αντιμετωπίσουν πολλούς φυσικούς εχθρούς όπως καβούρια, γλάρους και ψάρια. Η θνησιμότητά τους είναι εξαιρετικά υψηλή - υπολογίζεται ότι σε κάθε χίλια χελωνάκια επιζεί και ενηλικιώνεται μόνο ένα!

Η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* έχει καταχωρηθεί στο Διεθνές Κόκκινο Βιβλίο σαν απειλούμενο είδος. Ανάμεσα στις κύριες απειλές που αντιμετωπίζει είναι η υποβάθμιση και η καταστροφή των βιοτόπων αναπαραγωγής της, η χρήση αλιευτικών εργαλείων, η ύπαρξη σκουπιδιών και πλαστικών σακουλών.

Στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στη Ζάκυνθο που φιλοξενεί κάποιες από τις σημαντικότερες παραλίες για την αναπαραγωγή της *Caretta caretta* στη Μεσόγειο, η τουριστική ανάπτυξη κοντά στις παραλίες ωοτοκίας με τις πολεοδομικές παρεμβάσεις, τον έντονο φωτισμό και το θόρυβο καθώς και τις ανθρώπινες δραστηριότητες αναψυχής στο θαλάσσιο χώρο προβάλει ως ξεχωριστός παράγοντας που επηρεάζει αρνητικά τις περιοχές αναπαραγωγής και τις παραλίες ωοτοκίας.

Μαυρόγυπας (*Aegypius monachus*)

Ο Μαυρόγυπας είναι σπάνιο και τοπικό επιδημητικό είδος που έχει χαρακτηριστεί προστατευόμενο καθώς πλέον κινδυνεύει με εξαφάνιση στην Ελλάδα σύμφωνα με το Κόκκινο Βιβλίο των Απειλούμενων Ειδών της χώρας.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1950 ήταν πολύ διαδεδομένο και πολυάριθμο, τόσο στην ηπειρωτική Ελλάδα όσο και στην Κρήτη. Στη συνέχεια ο πληθυσμός του συρρικνώθηκε δραματικά με αποτέλεσμα τη δεκαετία του 1980 η αναπαραγωγή του να περιοριστεί σε δύο περιοχές της Ελλάδας - τον Όλυμπο και στο Εθνικό Πάρκο Δαδιάς-Λευκίμης-Σουφλίου.

Σήμερα ο μοναδικός αναπαραγόμενος πληθυσμός του μαυρόγυπα στη Βαλκανική απαντάται στο ΕΠ Δαδιάς όπου το WWF Ελλάς εργάζεται για την επιβίωση του εδώ και τρεις σχεδόν δεκαετίες. Αποτέλεσμα της παρουσίας του WWF στην περιοχή από το 1980 και της εγκατάστασης επιστημονικής ομάδα το 1993 είναι ο πληθυσμός του μαυρόγυπα να έχει αυξηθεί από 25 μόλις άτομα το 1980, σε 90-100 την τελευταία πενταετία.

Ο μαυρόγυπας δεν μεταναστεύει και σπάνια πετά μακριά από την περιοχή αναπαραγωγής του. Πραγματοποιεί όμως κοντινές μετακινήσεις, ιδιαίτερα στη μη αναπαραγωγική ηλικία, με αποτέλεσμα μαυρόγυπες από το ΕΠ Δαδιάς συχνά μετακινούνται δυτικά έως το νομό Δράμας και βόρεια σε κοιλάδες του Άρδα εντός της Βουλγαρίας. Συχνάζει σε δασώδεις ημιορεινές και ορεινές περιοχές και φωλιάζει σε ώριμα πεύκα που περιβάλλονται από μικρά ανοίγματα ή χαμηλή βλάστηση σε πολύ απότομες πλαγιές.

Ζευγαρώνει διά βίου. Από τον Ιανουάριο οι γονείς ξεκινούν τις αναπαραγωγικές τους πτήσεις πάνω από τη φωλιά τους, και κατασκευάζουν μαζί τη φωλιά που μετά από χρόνια συνεχούς χρήσης μπορεί να φτάσει ένα μέτρο ύψος και δύο μέτρα πλάτος. Το θηλυκό γεννά στα τέλη Φεβρουαρίου με αρχές Μαρτίου ένα αβγό, το οποίο επωάζουν και οι δύο γονείς για διάστημα 55-60 ημερών. Το μικρό ανεξαρτητοποιείται σε ηλικία 3,5 μηνών και πετά από τη φωλιά του, ενώ ωριμάζει για αναπαραγωγή σε 5-6 χρόνια.

Τα ψοφίμια θηλαστικών ζώων μικρού και μεσαίου μεγέθους αποτελούν την κύρια τροφή του. Στο ΕΠ Δαδιάς συχνά παρατηρείται να κλέβει από το έδαφος τις χελώνες που αρπάζει και σπάζει ο Χρυσαετός. Ένας από τους κύριους παράγοντες που οδήγησαν στη μείωση των πληθυσμών των μαυρόγυπων στην ελληνική ύπαιθρο ήταν η έλλειψη τροφής λόγω της αλλαγής των πρακτικών κτηνοτροφίας, από ζώα ελεύθερης βιοσκής σε

εσταυλισμένα ζώα. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η απώλεια, το 1987 δημιουργήθηκε χώρος συμπληρωματικής τροφοδοσίας των γυπών κοντά στο χωριό της Δαδιάς γεγονός που συνέβαλε στην αύξηση και σταθεροποίηση του πληθυσμού των μαυρόγυπων.

Ένας επίσης σοβαρός παράγοντας της μείωσης των μαυρόγυπων αλλά και των άλλων γυπών ήταν η εκτεταμένη χρήση δηλητηριασμένων διολωμάτων για την καταπολέμηση των μεγάλων και μικρών σαρκοφάγων ζώων, όπως οι λύκοι, τα τσακάλια, οι αλεπούδες, τα κουνάβια και οι ασβοί, καθώς και των πουλιών, όπως αετοί και κορακοειδή, είδη άγριας πανίδας που στο παρελθόν διώκονταν ως ζώα «επιβλαβή» για την αγροτική παραγωγή. Οι μαζικές θανατώσεις γυπών που τρέφονταν με τα δηλητηριασμένα νεκρά ζώα οδήγησε στη συρρίκνωση των πληθυσμών τους σε ελάχιστες περιοχές της Ευρώπης και της Ελλάδας.

Παρότι, ο όρος «επιβλαβές ζώο» δεν αναφέρεται πλέον επίσημα και η χρήση δηλητηριασμένων διολωμάτων έχει απαγορευτεί από το 1993 στην Ελλάδα, τα διολώματα συνεχίζουν να τοποθετούνται παράνομα στην ύπαιθρο. Τα δηλητηριασμένα ζώα που αφήνονται ανεξέλεγκτα στη φύση αποτελούν παγίδες θανάτου για τους ελάχιστους γύπες που έχουν απομείνει στην Ελλάδα και η κύρια απειλεί που αντιμετωπίζει ο μαυρόγυπας στη Δαδιά.

Επίσης η μείωση των ώριμων δέντρων λόγω εκμετάλλευσης των διασών για παραγωγή ξύλου αποτέλεσε σε συνδυασμό με τους προαναφερόμενους, ακόμη έναν παράγοντα συρρίκνωσης των πληθυσμών του Μαυρόγυπα.

Στα παραπάνω ήρθε να προστεθεί και η χωροθέτηση αιολικών πάρκων σε περιοχές αναζήτησης τροφής του μαυρόγυπα που συνιστά μία επιπλέον απειλή, το μέγεθος και τη σοβαρότητα της οποία διερευνά το WWF Ελλάς.

Το γεγονός ότι οι περισσότερες φωλιές του είδους βρίσκονται εντός της Ζώνης Αυστηρής Προστασίας του ΕΠ Δαδιάς αλλά και η μακρόχρονη συμπληρωματική τροφοδοσία που διενεργείται στην περιοχή αποτελούν τους δύο βασικούς λόγους της αύξησης του πληθυσμού.

Η ομάδα του WWF Ελλάς στην περιοχή επισημαίνει πως χρειάζεται αυστηρός έλεγχος της παράνομης χρήσης δηλητηριασμένων διολωμάτων αλλά και ενίσχυση της ελεύθερης βιοσκής και βελτίωση των πληθυσμών των οπληφόρων εντός και εκτός των ορίων του Ε.Π. Δαδιάς για να εξασφαλιστεί το μέλλον του είδους στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια.

Η ορθή χωροθέτηση των αιολικών πάρκων στους χώρους τροφοληψίας εκτός ΕΠ Δαδιάς μπορεί να μειώσει τα περιστατικά προσκρούσεων στις ανεμογεννήτριες και για αυτό το σκοπό το WWF Ελλάς έχει καταθέσει πρόταση για την υιοθέτηση ορθών πρακτικών χωροθέτησης.

Αγριόγιδο (*Rupicapra rupicapra balcanica*)

Σήμερα στην Ελλάδα υπάρχουν δεκαπέντε μικροί πληθυσμοί, διάσπαρτοι στη Β. και Ν. Πίνδο, στον Όλυμπο, στη Ρούμελη, στη Ροδόπη και σε ορισμένα ακόμα βουνά των συνόρων.

Τα αγριόγιδα απαντώνται συνήθως σε κοπάδια των 5-15 ατόμων αλλά τα αρσενικά ζουν μόνα τους, εκτός από την περίοδο της αναπαραγωγής. Εκτιμάται ότι ο συνολικός αριθμός του στην Ελλάδα δεν ξεπερνά πλέον τα 500 ατόμα.

Η εξαφάνιση αρκετών πληθυσμών αγριόγιδου από τα ελληνικά βουνά και η δραματική συρρίκνωση όλων των υπολοίπων οδήγησαν την πολιτεία στην απαγόρευση του κυνηγιού του. Ωστόσο, ακόμα και σήμερα το παράνομο κυνήγι παραμένει η κυριότερη απειλή για το είδος. Σε αυτό συμβάλλουν η ουσιαστικά ανύπαρκτη φύλαξη των βιοτόπων του, τα προβλήματα ή η έλλειψη φορέων διαχείρισης και ειδικών επιστημόνων και φυλάκων στις προστατευόμενες περιοχές όπου απαντάται, η συχνή οριοθέτηση των καταφυγίων άγριας ζωής χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι οικολογικές απαιτήσεις του είδους αλλά και η διάνοιξη ορεινού οδικού δικτύου ακόμα και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές, με αποτέλεσμα να διευκολύνεται πολύ η προσέγγιση των λαθροκυνηγών.

Σοβαρές είναι και οι απειλές που προέρχονται από την καταστροφή και την υποβάθμιση καίριων σημείων του βιότοπου του ζώου από ορισμένες ανθρώπινες δραστηριότητες όπως το μότο κρός κλπ.

Το γεγονός ότι οι πληθυσμοί του αγριόγιδου στη χώρα μας είναι όχι μόνο λιγοστοί, αλλά και μικροί σε αριθμό ατόμων, εγκυμονεί κινδύνους γενετικής αποδυνάμωσής τους. Η απουσία επικοινωνίας και ανταλλαγής γονιδίων μεταξύ αυτών των πληθυσμών μειώνει τις πιθανότητες επιβίωσης του είδους στο απώτερο μέλλον. Ταυτόχρονα, σενάρια για εισαγωγή στη χώρα μας ατόμων από άλλες περιοχές εμπεριέχουν πάντα τον κίνδυνο της γενετικής αλλοίωσης.

Το WWF Ελλάς θεωρεί πως η προστασία ενός είδους ή μιας περιοχής προϋποθέτει επιστημονική γνώση. Για αυτό το λόγο ξεκινήσαμε πραγματοποιώντας μία μελέτη του πληθυσμού της περιοχής και προωθώντας την στους φορείς της περιοχής. Επίσης συμβάλλουμε ενεργά στην προσπάθεια να τηρηθεί η απαγόρευση του κυνηγιού στην περιοχή του Εθνικού Πάρκου αλλά και στην αποτροπή της υποβάθμισης του βιοτόπου του ζώου.

Μεσογειακή φώκια (*Monachus monachus*)

Η μεσογειακή φώκια είναι ένα από τα περισσότερο απειλούμενα με εξαφάνιση θηλαστικά στον κόσμο. Ο μισός εναπομείναντας πληθυσμός της ζει στην Ελλάδα.

ΒιολογίαΗ μεσογειακή φώκια είναι ένα από τα 35 είδη φώκιας που υπάρχουν σε όλο τον κόσμο. Το μήκος των ενηλίκων ατόμων μπορεί και να φτάσει 3,80 μ. αλλά συνήθως δεν ξεπερνά τα 2,5μ.Το βάρος των μικρών ατόμων είναι 10-20 κιλά και των ενηλίκων περίπου 300.

Έχει κοντό, στιλπνό τρίχωμα, το χρώμα του οποίου ποικίλλει στις διάφορες περιοχές του σώματος από το ανοιχτό καφέ μέχρι το μαύρο με τα αρσενικά άτομα να είναι συνήθως πιο σκούρα από τα θηλυκά. Αυτό ακριβώς το σκούρο χρώμα της, που θυμίζει ράσο, και ο παχύς λαιμός της, που μοιάζει με κουκούλα μοναχού, έδωσαν στη μεσογειακή φώκια το λατινικό της όνομα που σημαίνει "φώκια μοναχός".

Οι μεσογειακές φώκιες ζουν περίπου 40 χρόνια και γεννάνε κάθε ένα ή δύο χρόνια (Σεπτέμβριο-Οκτώβριο) συνήθως ένα μικρό. Η κυοφορία διαρκεί 11 μήνες και η γαλουχία έξι ως οκτώ εβδομάδες. Η τροφή της αποτελείται κυρίως από ψάρια και κεφαλόποδα (χταπόδια, καλαμάρια, κ.ά). Συχνά καταδύεται σε βάθη αρκετών δεκάδων μέτρων για να συλλάβει την τροφή της, η οποία σε ποσότητα πρέπει να είναι καθημερινά το 5-10% του βάρους της.

Δεινή κολυμβήτρια χάρη στο υδροδυναμικό σχήμα του σώματός της και τη φυσιολογία της, η μεσογειακή φώκια μπορεί να καταδυθεί σε μεγάλα βάθη και να παραμείνει κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας για αρκετή ώρα. Μπορεί να μειώσει τις ανάγκες της σε οξυγόνο, ώστε ακόμα και να κοιμηθεί μέσα στο νερό. Όταν χρειαστεί να αναπνεύσει, αναδύεται ενστικτωδώς, χωρίς να διακόψει τον ύπνο της.

Αν και περνά μεγάλο μέρος της ζωής της στο νερό -όπου και ζευγαρώνει- η φώκια βγαίνει συχνά στην ξηρά για να ξεκουραστεί και να γεννήσει. Παλαιότερα ζούσαν σε κοπάδια και μπορούσε κανείς να βλέπει συχνά φώκιες που έβγαιναν στις ανοιχτές παραλίες, σήμερα όμως τα ζώα καταφεύγουν σε απόμερες σπηλιές, βραχώδεις ακτές και ακατοίκητες βραχονησίδες μακριά από την ενοχλητική ανθρώπινη παρουσία.

Κίνδυνοι - ΑπειλέςΜέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι άνθρωποι κυνηγούσαν τη μεσογειακή φώκια για το δέρμα της, με το οποίο έφτιαχναν παπούτσια και ζώνες, και για το λίπος της, από το οποίο έφτιαχναν σπαρματσέτα και σαπούνι. Στις μέρες μας το κυνήγι της για

εμπορικούς σκοπούς έχει σταματήσει, αλλά η μεσογειακή φώκια απειλείται περισσότερο παρά ποτέ. Κυριότερα αίτια είναι η καταστροφή των βιότοπων του ζώου καθώς και η εκ προθέσεως θανάτωσή του.

Η επέκταση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο μεγαλύτερο μέρος των ακτών (κυρίως λόγω της τουριστικής ανάπτυξης) έχουν επιφέρει δραματική συρρίκνωση και υποβάθμιση των βιότοπων του είδους. Οι παραλίες όπου κάποτε ξεκουράζονταν οι φώκιες, έχουν σήμερα γεμίσει ξενοδοχεία και ταβέρνες. Το χειρότερο: ακόμα και τα τελευταία καταφύγια του ζώου, οι θαλασσινές σπηλιές, είναι πλέον προσιτά στους κατόχους σκαφών αναψυχής, που με την παρουσία τους μπορεί να ενοχλήσουν και να τρομάξουν τις φώκιες.

Στην υποβάθμιση του βιότοπου της μεσογειακής φώκιας συμβάλλει και η ρύπανση από βιομηχανικά απόβλητα και προϊόντα πετρελαίου.

Παράλληλα, η υπεραλίευση καθώς και η παράνομη αλιεία (π.χ. με χρήση δυναμίτη) έχουν οδηγήσει σε σημαντική μείωση των ιχθυαποθεμάτων. Οι φώκιες, ανήμπορες πλέον να εξασφαλίσουν αρκετή τροφή από το φυσικό τους στοιχείο, στρέφονται ολοένα και συχνότερα στα δίχτυα των ψαράδων αφαιρώντας την "ψαριά" και προξενώντας ζημιές στα αλιευτικά εργαλεία. Οι αλιείς, οργισμένοι, φτάνουν σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμα και στη θανάτωση των ζώων.

Η δράση του WWF Ελλάς

ΕλλάςΤο WWF Ελλάς εκπόνησε προγράμματα για την προστασία της μεσογειακής φώκιας από το 1990. Έχοντας ως βασικό γνώμονα τη στενή σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ανθρωπογενείς δραστηριότητες και την επιβίωση του ζώου, η οργάνωση εξέτασε όλες τις παραμέτρους που επηρεάζουν τόσο το ίδιο το είδος όσο και το βιότοπό του και οργανώνει τη δράση της σε πολλά επίπεδα παρέμβασης.

Από το 2005, το WWF Ελλάς συμμετέχει στο πρόγραμμα MOFI (LINK ΣΕ ΔΡΑΣΕΙΣ ΑΛΙΕΙΑΣ), στόχος του οποίου η εξομάλυνση της αλληλεπίδρασης μεταξύ Μεσογειακής φώκιας και αλιείας στην Ελλάδα μέσω λύσεων που θα εξασφαλίσουν την από κοινού βιωσιμότητα της παράκτιας αλιείας και της Μεσογειακής φώκιας στη χώρα μας.

Καφέ αρκούδα (*Ursus arctos*)

Η αρκούδα εμφανίστηκε πριν από 35 εκατ. χρόνια και κατάφερε να προσαρμοστεί από τις παγωμένες τούνδρες της Αλάσκας και τις στέπες της Ασίας έως τα ζεστά μεσογειακά δάση της νότιας Ευρώπης.

Μέχρι το 15ο αιώνα, η κατανομή της αρκούδας κάλυπτε σχεδόν όλη τη Γηραιά Ήπειρο, αλλά από το 19ο αι. και μετά, ο πληθυσμός της μειώνεται δραματικά, λόγω του κυνηγιού και της καταστροφής των φυσικών βιοτόπων εξάπλωσής της. Σήμερα, στην Ευρώπη η καφέ αρκούδα ζει σε κάποιες χώρες με μικρούς πληθυσμούς που δεν επικοινωνούν μεταξύ τους. Θεωρείται πλέον και νομικά είδος υπό εξαφάνιση στη δυτική, την κεντρική και τη νότια Ευρώπη. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη Γαλλία, στην Ιταλία και στην Ισπανία ο συνολικός αριθμός τους δεν ξεπερνά τις 200.

Στην Ελλάδα υπολογίζονται ότι υπάρχουν γύρω στις 150, σχηματίζοντας δύο μικρούς πληθυσμούς στις πιο απόμερες περιοχές της οροσειράς της Πίνδου και της Ροδόπης, οι οποίοι αποτελούν τους μεγαλύτερους πληθυσμούς σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αν και είναι παμφάγο ζώο, δείχνει σαφή προτίμηση στις φυτικές τροφές και ιδιαίτερα στα άγρια φρούτα, τις ρίζες και τα μανιτάρια. Επίσης της αρέσει πολύ το μέλι. Το διαιτολόγιό της περιλαμβάνει ακόμη έντομα, αμφίβια και κτηνοτροφικά ζώα.

Η αρκούδα δεν είναι εκ φύσεως επιθετική, αλλά μπορεί να επιτεθεί σε περίπτωση που νιώσει κίνδυνο για την ίδια και κυρίως για τα μικρά της. Ζει σε μεικτά ή αμιγή δάση δρυός, οξιάς και κωνοφόρων (πεύκης, ελάτης κ.ά) της ορεινής και της ημιορεινής ζώνης. Είναι ζώο μοναχικό και κινείται κυρίως το ξημέρωμα, το σούρουπο και το βράδυ, ώρες που τις προσφέρουν μεγαλύτερη ασφάλεια, καθώς δεν συμπίπτουν με ανθρώπινες δραστηριότητες. Ευκίνητη παρά τον όγκο της, μπορεί να σκαρφαλώνει σε δέντρα, καθώς και να στέκεται στα πίσω πόδια της ανιχνεύοντας καλύτερα το χώρο γύρω και τρομάζοντας με το μέγεθός της κάθε υποψήφιο εχθρό.

Γενικά είναι μοναχικό ζώο. Το αρσενικό και το θηλυκό συναντώνται μόνο στα τέλη της άνοιξης με αρχές του καλοκαιριού για να ζευγαρώσουν. Στις αρχές του χειμώνα αποτραβιέται σε προφυλαγμένα μέρη, όπως σε κοιλότητες βράχων, κουφάλες μεγάλων δένδρων και κάτω από ρίζες μεγάλων δένδρων. Εκεί πέφτει σε λήθαργο, μειώνοντας τις λειτουργίες του σώματός της για 4-5 μήνες. Κατά την περίοδο αυτή τρέφεται από το λίπος που είχε μαζέψει στους ιστούς της όσο ήταν δραστήρια. Μετά από κυοφορία 7-9 μηνών, το θηλυκό σε ληθαργική κατάσταση το γεννά ένα ή δύο μικρά. Κατά τη γέννησή τους τα μικρά αρκουδάκια είναι γυμνά

και τυφλά, και ζυγίζουν μόλις 300-500 γραμμάρια. Τα πρώτα δύο χρόνια της ζωής τους ακολουθούν παντού τη μητέρα τους, που τα φροντίζει με προσήλωση.

Το παράνομο κυνήγι και η θανάτωση από πρόθεση αποτελούν την κύρια απειλή εξαφάνισης του είδους στην Ελλάδα. Αν και το κυνήγι του είδους απαγορεύεται από την νομοθεσία από το 1969 υπολογίζεται ότι 15-20 αρκούδες θανατώνονται ετησίως από ασυνείδητους.

Παράλληλα η διάνοιξη δρόμων, η κατασκευή φραγμάτων και η δημιουργία τουριστικών εγκαταστάσεων αλλοιώνουν, υποβαθμίζουν και κατακερματίζουν τους βιότοπους εξάπλωσης του είδους.

Το μόνο ενθαρρυντικό είναι ότι στην Ελλάδα έχει περιοριστεί το φαινόμενο της "αρκούδας χορεύτριας".

Το 1994 το WWF Ελλάς μαζί με τον ΑΡΚΤΟΥΡΟ και την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης ξεκίνησαν το πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ, υπό την εποπτεία του Υπουργείου Γεωργίας και με συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στόχος του είναι η διατήρηση βιώσιμων πληθυσμών της καφέ αρκούδας στην Ελλάδα, η εξασφάλιση της επικοινωνίας των υποπληθυσμών της σε έναν ευρύτερο γεωγραφικό χώρο και η οριστική λύση του προβλήματος της παράνομης κατοχής και εκμετάλλευσης του είδους.

Το πρόγραμμα ΑΡΚΤΟΣ δεν στοχεύει να κατοχυρώσει την αποκλειστική χρήση των ορεινών μας χώρων από την αρκούδα.

Η ιστορία των ελληνικών ορεινών οικοσυστημάτων δείχνει ότι η άγρια ζωή μπορεί να συνυπάρξει με την ανάπτυξη, αρκεί οι ανθρώπινες δραστηριότητες να έχουν ως μέτρο τις δυνατότητες και τους περιορισμούς που επιβάλλει η φύση.

Λύκος (*Canis lupus*)

Κανένα άλλο ζώο δεν έχει πλουτίσει τους μύθους και τις παραδόσεις των λαών όλου του κόσμου όπως ο λύκος. Σύμβολο δύναμης και ελευθερίας στοιχειώνει με την παρουσία του θρύλους και παραμύθια εδώ και χιλιάδες χρόνια.

Ο πρώτος πρόγονος του λύκου εμφανίστηκε πριν από 54 εκ. χρόνια στη Β. Αμερική ενώ ο λύκος στη σημερινή του μορφή πριν από 1,5 εκ. χρόνια. Ο λύκος υπήρξε το θηλαστικό με τη μεγαλύτερη γεωγραφική εξάπλωση στον πλανήτη μας. Πριν από μερικούς αιώνες ο λύκος ζούσε σε όλα τα μέρη του Βόρειου ημισφαιρίου του πλανήτη μας. Από τον 14ο αιώνα και ύστερα από συστηματικές προσπάθειες εξόντωσής του, εξαφανίστηκε από 14 χώρες της κεντρικής και δυτικής Ευρώπης, ενώ στις χώρες που ζει, ο πληθυσμός του έχει μειωθεί δραματικά. Στην Ελλάδα ο λύκος δεν ζει πια στην Πελλοπόνησο και την Κρήτη και τον συναντάμε μόνο σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας.

Η μείωση της φυσικής λείας του λύκου και η αρνητική εικόνα που έχει διαμορφωθεί γι' αυτόν στη συνείδηση των ανθρώπων σε συνδυασμό με τους άλλους κινδύνους που απειλούν το είδος οδηγούν στη μείωση των πληθυσμών ?με κύριο αίτιο τον άνθρωπο.

Στις μέρες μας ο "κακός λύκος" των παραμυθιών δεν είναι παρά ένα τρωτό είδος που χρειάζεται προστασία.

Χαρακτηριστικά:

Βασίλειο: Animalia

Φύλο: Chordata

Κλάση: Mammalia

Τάξη: Carnivora

Οικογένεια: Canidae

Γένος: Canis

Μήκος: 100 - 160 εκατοστά

Βάρος: 15 - 80 κιλά

Καθεστώς: Ο λύκος προστατεύεται σε όλη την Ευρώπη από τη νομοθεσία, με τη Σύμβαση της Βέρνης και την Οδηγία 92/43 της ΕΕ. Στην Ελλάδα, ο λύκος έπαψε να θεωρείται επιζήμιο είδος από το 1991 και χαρακτηρίζεται επίσημα «τρωτό» είδος. Περιγραφή: Ο λύκος αποτελεί τον μεγαλύτερο σε μέγεθος εκπρόσωπο της οικογένειας των κυνοειδών (Canidae) και χαρακτηρίζεται από υψηλή νοημοσύνη και ανεπτυγμένη κοινωνική οργάνωση. Ο πρώτος πρόγονος του λύκου εμφανίστηκε πριν από 54 εκατ. χρόνια στη Β. Αμερική ενώ πήρε τη σημερινή του μορφή

πριν 1,5 εκατομμύριο χρόνια. Ο λύκος υπήρξε το θηλαστικό με τη μεγαλύτερη γεωγραφική εξάπλωση στον πλανήτη μας. Ο θεός Απόλλωνας συχνά αναφέρεται ως Λύκειος. Αυτή είναι μια επίκληση του Απόλλωνα ως θεού του φωτός που δηλώνει την καταγωγή των λέξεων λυκόφως και λυκαυγές. Εξάπλωση: Ο λύκος (*Canis lupus*) υπήρξε το θηλαστικό με τη μεγαλύτερη γεωγραφική εξάπλωση στον πλανήτη μας που κάλυπτε όλο σχεδόν το Βόρειο Ημισφαίριο. Σήμερα εξαιτίας των συστηματικών προσπαθειών εξόντωσης έχει χάσει μεγάλο μέρος της ιστορικής του επικράτειας. Στην Ευρώπη, εκτός από τη χώρα μας, λύκους συναντά κανείς σε μικρούς πληθυσμούς στις Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία, στις σκανδιναβικές χώρες, σε μεγαλύτερους πληθυσμούς στα ανατολικά της Ευρώπης ενώ πρόσφατα επανεμφανίστηκε στις Γαλλία, Ελβετία και Γερμανία. Στην Ελλάδα η εξάπλωσή του εκτείνεται σε όλο σχεδόν το ηπειρωτικό ανάγλυφο της χώρας, βόρεια της Βοιωτίας.

Βιότοπος: Ο λύκος είναι εξαιρετικά προσαρμοστικό είδος και ζει σε πολλές ημιορεινές και ορεινές ηπειρωτικές περιοχές.

Βιολογία: Κοινό χαρακτηριστικό των πληθυσμών λύκου ανά τον κόσμο είναι η κοινωνική οργάνωση σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, τις αγέλες. Ο πυρήνας μιας αγέλης είναι το κυρίαρχο αναπαραγωγικό ζεύγος που μπορεί να παραμείνει μαζί για όλη του τη ζωή. Ο λύκος φτάνει σε αναπαραγωγική ηλικία μετά τους 22 μήνες. Η λύκαινα γεννά μία φορά το χρόνο, την άνοιξη, μετά από κύηση 63 συνήθως ημερών, κατά μέσο όρο 3 έως 7 μικρά. Η διασπορά των νεαρών λύκων, όταν συμβαίνει, αρχίζει από την ηλικία του ενός έτους. Τα νεαρά ζώα εγκαταλείπουν σταδιακά την περιοχή όπου γεννήθηκαν, σε αναζήτηση δικής τους επικράτειας. Η κατασκευή του σώματος του και οι θηρευτικές του ικανότητες έχουν προσαρμοστεί έτσι ώστε να μπορεί να ακινητοποιεί εύκολα τη λεία του. Διαθέτει μεγάλο κεφάλι και δυνατές σιαγόνες (δύο φορές πιο ισχυρό δάγκωμα από αυτό του σκύλου), στενό στέρνο, ψηλά πόδια και ελαφρύ σκελετό (προσαρμογή για τη διάνυση μεγάλων αποστάσεων αντοχής), κινείται τρέχοντας ή περπατώντας γρήγορα οκτώ με δέκα ώρες τη μέρα διανύοντας αρκετά χιλιόμετρα. Ενώ ως σαρκοφάγο, ο λύκος έχει εξελιχθεί ώστε να τρέφεται κυρίως με άγρια φυτοφάγα ζώα (οπληφόρα), σε περίπτωση που αυτά εκλείπουν ή έχουν ελαττωθεί σημαντικά, τότε στρέφεται σε μικρότερα σπονδυλόζωα, κτηνοτροφικά ζώα, ή ακόμα και σε ανθρωπογενείς πηγές τροφής (σκουπίδια, νεκρά ζώα). Οι λύκοι χρησιμοποιούν όλες τους τις αισθήσεις για να εντοπίσουν και να καταδιώξουν τη λεία τους. Εντοπίζουν κινούμενα αντικείμενα από πολύ μεγάλες αποστάσεις και διαθέτουν ικανοποιητική νυκτερινή όραση. Οι πιο ανεπτυγμένες αισθήσεις τους είναι η ακοή και η όσφρηση. Το μέγεθος της ρινικής τους κοιλότητας είναι 14 φορές μεγαλύτερο συγκρινόμενο αναλογικά με τους ανθρώπους. Οι λύκοι επικοινωνούν μεταξύ τους με ποικιλία ήχων κυρίως όμως φανερώνουν τις διαθέσεις και τις προθέσεις

τους με εκφράσεις του προσώπου και συγκεκριμένες στάσεις του σώματος.

Απειλές: Η ελάττωση της φυσικής λείας του λύκου (ελάφι, ζαρκάδι, αγριογούρουνο) που οφείλεται σε ανθρωπογενείς παράγοντες, τον στρέφει προς τα κτηνοτροφικά ζώα σε συνδυασμό με τη σταδιακή χαλάρωση εφαρμογής μεθόδων και τρόπων πρόληψης των ζημιών συνιστά γεγονός που επιτείνει τη σύγκρουση ανθρώπου-λύκου. Οι παγάνες και τα δηλητηριασμένα διολώματα συνεχίζουν να αποτελούν ευρύτατα διαδεδομένες πρακτικές θανάτωσης λύκων αν και ο νόμος, ήδη από το 1993, απαγορεύει αυστηρά τη χρήση τους. Επίσης, η επέκταση της ανθρώπινης δραστηριότητας ακόμα και σε δυσπρόσιτες και απομακρυσμένες περιοχές, τα μεγάλα τεχνικά έργα που υλοποιήθηκαν και συνεχίζουν να υλοποιούνται, χωρίς επαρκή περιβαλλοντικό σχεδιασμό, η διάνοιξη εκτεταμένου και ανεξέλεγκτου δικτύου δασικών δρόμων, η επέκταση των βιοσκοτόπων και η μείωση των δασικών εκτάσεων, οδηγούν σταδιακά στην υποβάθμιση των βιοτόπων του λύκου απειλώντας την επιβίωσή του.

Δράσεις: Ο ΑΡΚΤΟΥΡΟΣ δραστηριοποιείται από το 1998 για τη διατήρηση των πληθυσμών του λύκου σε όλη την Ελλάδα με έμφαση στις περιοχές που αποτελούν βιότοπο του λύκου και βρίσκονται κάτω από τον 39ο παράλληλο (Στερεά Ελλάδα), όπου ο λύκος αποτελεί προστατευόμενο είδος. Οι δράσεις στοχεύουν στη μελέτη και διατήρηση των πληθυσμών του λύκου στην Ελλάδα καθώς και στη βελτίωση της σχέσης λύκου και ανθρώπου. Πιο συγκεκριμένα, οι δράσεις αφορούν σε:

Συγκέντρωση στοιχείων για την κατανομή και τον πληθυσμό του λύκου στην Ελλάδα

Προληπτικά μέτρα για την προστασία του κτηνοτροφικού κεφαλαίου Δράσεις που σχετίζονται με την ενίσχυση της φυσικής λείας του λύκου

Κτηνιατρική περίθαλψη και φιλοξενία λύκων που προέρχονται από αιχμαλωσία στο Καταφύγιο του Λύκου

Ευαισθητοποίηση του κοινού

Λειτουργία Κέντρου Ενημέρωσης για το Λύκο

Η περιπέτειά του λύκου κατά τους τελευταίους αιώνες

Κανένα άλλο ζωικό είδος δεν έχει πλουτίσει τους μύθους και τις παραδόσεις των λαών του βόρειου ημισφαιρίου, όπως ο λύκος. Σύμβολο δύναμης αλλά και φόβου, εμπλουτίζει με την παρουσία του, θρύλους και παραμύθια, εδώ και χιλιάδες χρόνια, αποτελώντας τον κύριο ανταγωνιστή του ανθρώπου στα πρώτα βήματά του ως τροφοσυλλέκτη και κυνηγού. Ο λύκος, πριν από μερικούς αιώνες, αποτελούσε το είδος με τη μεγαλύτερη γεωγραφική εξάπλωση στο βόρειο ημισφαίριο μετά τον άνθρωπο. Εξαφανίστηκε από πολλά μέρη, στα οποία «ανθεί» ο ανθρώπινος

πολιτισμός (Ευρώπη-Βόρεια Αμερική). Στην Ελλάδα σήμερα, ο ελάχιστος δυνατός πληθυσμός υπολογίζεται σε 500-700 άτομα η κατανομή των οποίων, περιλαμβάνει τις κεντρικές και βόρειες, ορεινές και ημιορεινές περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας. Στις περιοχές αυτές, ο λύκος επιβιώνει σε πολλές μικρές και απομονωμένες μεταξύ τους οικάδες, με εντονότερη παρουσία όπου υπάρχει νομαδική κτηνοτροφία ή όπου υφίστανται ακόμη μεγάλα ορεινά συγκροτήματα χωρίς έντονη ανθρώπινη παρουσία. Ο λύκος εξαφανίστηκε από την Πελοπόννησο στο τέλος της δεκαετίας του '30.

Η νομοθετική προστασία του

Ο λύκος περιλαμβάνεται:

- α) στα αυστηρά προστατευόμενα είδη στο ANNEX II της σύμβασης της Βέρνης, που έχει υπογραφεί το 1979 από όλες τις χώρες της Ε.Ε. και
- β) στην οδηγία 92/43/Ε.Ε., όπου χαρακτηρίζεται ως πρωτεύον για προστασία είδος κάτω από τον 39ο παράλληλο.

Σε εθνικό επίπεδο τα νομοθετικά μέτρα προστασίας που έχουν θεσπισθεί περιλαμβάνουν:

- α) την κατάργηση αμοιβής για το φόνο λύκου (1980)
- β) την εξαίρεσή του από τη λίστα των «επιβλαβών» (1991)
- γ) την απαγόρευση χρήσης δηλητηριασμένων διλωμάτων (1980)
- δ) την απαγόρευση της κατοχής λύκων από ιδιώτες (1969)

Επιπλέον, ο λύκος περιλαμβάνεται επίσης και στο «κόκκινο βιβλίο» για τα απειλούμενα είδη της Ελλάδας.

Το σύστημα αποζημιώσεων από τον Ε.Λ.Γ.Α. (Ελληνικές Γεωργικές Ασφαλίσεις), παρ' ότι υφίσταται, παρέχει αποζημιώσεις που δεν καλύπτουν το 100% του ύψους της ζημιάς σε ζωικό κεφάλαιο και που καταβάλλονται αρκετά καθυστερημένα.

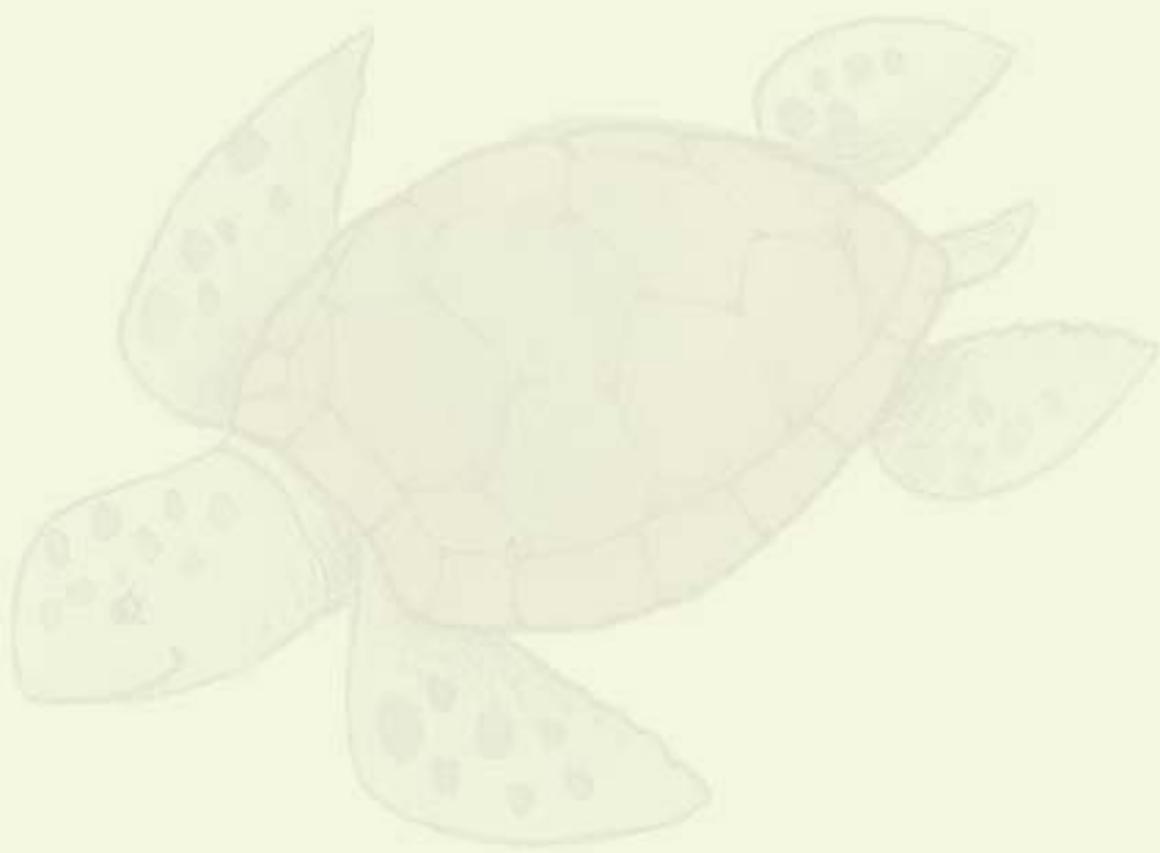
Οι κίνδυνοι που τον απειλούν

Οι σημαντικότεροι κίνδυνοι που απειλούν τον λύκο είναι:

- I. Ο φόνος από κτηνοτρόφους και κυνηγούς.
- II. Η χρήση διλωμάτων.
- III. Η σύλληψη των κουταβιών από τις φωλιές.
- IV. Ο υβριδισμός λύκου-σκύλου είτε λόγω της χαμηλής πυκνότητας των πληθυσμών του λύκου και της αντίθετα υψηλής των περιπλανώμενων σκύλων (συμβαίνει περιστασιακά να ζευγαρώνουν άτομα από τα δύο είδη και να γεννιούνται υγιή και συχνά γόνιμα υβρίδια), είτε εσκεμμένα από παράνομους κατόχους αιχμάλωτων λύκων έχοντας την εσφαλμένη εντύπωση πως θα δημιουργήσουν λυκόσκυλα.
- V. Η όχληση λόγω αυξημένης πυκνότητας του οδικού δικτύου σε ευαίσθητες για το λύκο περιοχές.
- VI. Η απώλεια ζωτικών στοιχείων του βιοτόπου του, όπως οι πληθυσμοί άγριων οπληφόρων.

VII. Ο κατακερματισμός του γεωγραφικού χώρου, όπου κινείται το ζώο, από μεγάλης κλίμακας τεχνικά έργα. Η επικοινωνία μεταξύ των πληθυσμών του είναι καθοριστική για την επιβίωση του λύκου καθώς οι εποχικές μετακινήσεις για εξεύρεση τροφής είναι συχνές και εκτεταμένες.

Περισσότερες πληροφορίες www.canids.org

ΤΟ ΠΛΑΤΟΝΙ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Το πλατόνι της Ρόδου, που θεωρείται σύμβολο του νησιού εδώ και πάρα πολλά χρόνια, στολίζει τα δάση του και αποτελεί μέρος της παράδοσής του, είναι ένα από τα λίγα είδη ελαφιών της Ευρώπης που διασώθηκαν μέχρι σήμερα. Δύο αγάλματα ελαφιών, ένα αρσενικό και ένα θηλυκό, τοποθετημένα πάνω σε κίονες, βρίσκονται και στολίζουν τις δύο πλευρές της εισόδου του παλιού λιμανιού της πόλης.

Πολλές είναι οι λαϊκές ιστορίες που αναφέρονται στην προέλευση και παρουσία του ελαφιού στο νησί. Πολλοί ισχυρίζονται ότι το πλατόνι ήρθε στο νησί της Ρόδου με την άφιξη των Σταυροφόρων. Η θεωρία μάλιστα αυτή συσχετίζεται και με άλλα ιστορικά χαρακτηριστικά του νησιού. Η Ρόδος αναφέρεται σε αρχαία κείμενα σαν "Οφιούσα", λέξη που σημαίνει, "η έχουσα πολλά φίδια". Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία οι Σταυροφόροι για να προστατέψουν τα στρατόπεδά τους από τα φίδια, εισήγαγαν το ελάφι και το χρησιμοποίησαν σαν φύλακα σε χώρους γύρω από αυτά. Αν και τα ελάφια δεν κυνηγούν για να σκοτώνουν τα φίδια, όπως πιστεύουν πολλοί, εν τούτοις λέγεται ότι τα κέρατα του ελαφιού εκκρίνουν κάποια ουσία (ένα αλκαλί), η μυρωδιά του οποίου ενοχλεί και εξαναγκάζει τα φίδια να απομακρυνθούν. Κάποια λοιπόν από τα ζώα αυτά, που έφεραν οι Σταυροφόροι, ξέφυγαν από τα στρατόπεδα, κρύφτηκαν στα δάση και δημιούργησαν αργότερα τον υπάρχοντα πληθυσμό. Μία άλλη θεωρία λεει ότι τα ελάφια εισήχθησαν από τους Ενετούς την περίοδο που είχαν στην κατοχή τους το νησί. Όμως η Ρόδος αναφέρεται σε αρχαία κείμενα και σαν "Ελαφούσα" που σημαίνει ότι είχε, την εποχή εκείνη πολλά ελάφια, που φυσικά υπήρχαν στο νησί πολύ πριν έρθουν όλοι αυτοί οι κατακτητές.

Αρχαιολογικά ευρήματα ενδεικτικά της ύπαρξης ελαφιών στο Ανατολικό Αιγαίο μας φέρνουν πίσω ίσως και από την έκτη προ Χριστού χιλιετία. Το γεγονός ότι οι δύο παραλλαγές μικρών ελαφιών του γένους Dama (οι οποίες πολλές φορές θεωρούνται από μερικούς συγγραφείς σαν δύο διαφορετικά είδη), που έχουν ως τώρα διασωθεί βρίσκονται στην περιοχή του Ανατολικού Αιγαίου (Ρόδος) και στα Δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας (Thermessos National Park, Αττάλεια) το Dama dama και στο Ιράν το Dama mesopotamica, ενισχύουν την θεωρία ότι το ελάφι ξεκόπηκε και παρέμεινε στο νησί της Ρόδου όταν τα νερά της Μεσογείου κατέκλυσαν την περιοχή του Αιγαίου και δημιουργήθηκαν τα νησιά. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι και τα δύο είδη αντιπροσωπεύουν

στοιχεία πανίδας που χαρακτηρίζονται από την υποτροπική κατανομή του τέλους της τεταρτογενούς περιόδου. Από όσα επίσης μέχρι σήμερα είναι γνωστά από παλαιοντολογικές και αρχαιολογικές ενδείξεις, τα ελάφια αυτά περιορίστηκαν στο τέλος της πλειστοκαίνου και τις αρχές της ολοκαίνου περιόδου, στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και την Μέση Ανατολή.

Από άποψη κατάταξης, χαρακτηριστικών και συνηθειών το πλατόνι είναι μηρυκαστικό, θηλαστικό της οικογένειας των ελαφιδών. Είναι μετρίου μεγέθους ελάφι. Το μήκος του είναι 1,5 μέτρο περίπου και το ύψος του, μέχρι το πάνω μέρος της πλάτης, φτάνει τα 90 περίπου εκατοστά. Ζυγίζει γύρω στα 100 κιλά αν και υπάρχουν πληροφορίες ότι μερικά ώριμα αρσενικά φτάνουν και τα 150 κιλά. Είναι πολύ όμορφο ζώο. Η ομορφιά του οφείλεται κυρίως στην τέλεια αναλογία του σώματός του αλλά και στον πανέμορφο χρωματισμό του. Επί πλέον τα αρσενικά στολίζονται με τέλεια σε συμμετρία και ομορφιά κέρατα. Η ακριβής περιγραφή του χρώματος του τριχώματός του είναι πολύ δύσκολη, αφού εμφανίζει αποχρώσεις και παραλλαγές πολύ διαφορετικές, που εξαρτώνται από την ηλικία του ζώου αλλά και τις εποχές του έτους. Στα ώριμα αρσενικά, το καλοκαίρι, όλο σχεδόν το τρίχωμα στο επάνω μέρος του σώματος, στους μηρούς και στην ουρά είναι καστανοκόκκινο, ενώ τα κάτω μέρη του σώματος και τα εσωτερικά μέρη της γάμπας είναι κρεμ προς το άσπρο. Οι τρίχες της ράχης είναι πολύ ανοιχτόχρωμες στις ρίζες, γίνονται καφέ στην μέση και σκούρες, σχεδόν μαύρες, στις κορυφές τους. Την εποχή [και κυρίως στην μέση] του χειμώνα η ράχη του ζώου, ο λαιμός και τα αυτιά του έχουν χρώμα σκούρο γκρι μέχρι γκριζοκάστανο. Το τρίχωμα στα κάτω μέρη και στο εσωτερικό της γάμπας είναι γκρίζο προς το κόκκινο.

Χαρακτηριστικές είναι οι άσπρες βιούλες που είναι διάσπαρτες κυρίως στο πάνω μέρος [ράχη, πλάτη και καπούλια] του σώματός τους, που χρησιμεύουν κυρίως για το καμουφλάζ των ζώων. Έχει σχετικά μεγάλα και λεπτά πόδια με μάλλον κοντό κεφάλι, προεξέχοντα λάρυγκα και χοντρό αυχένα (σβέρκο). Τα αρσενικά ξεχωρίζουν από τη μεγάλη λειτουργική ακροποσθία, με την χαρακτηριστικά προεξέχουσα τούφα που καλύπτει τους γεννητικούς αδένες. Τα κέρατα που υπάρχουν μόνο στα αρσενικά είναι στρογγυλά στις ρίζες, ανοίγουν και πλαταίνουν πιο πάνω και καταλήγουν σχηματίζοντας χαρακτηριστικές μύτες. Μετά από μία πορεία κάθετη προς την βάση ανεβαίνουν και λυγίζουν προς τα πίσω. Είναι χαρακτηριστικά και διαφέρουν από τα κέρατα όλων των άλλων ελαφιών, επειδή είναι παλαμοειδή. Σχεδόν πάντα είναι διαφορετικά, ανάλογα με την ηλικία του ζώου, και ως προς την ιδιαιτερότητα και ως προς την συμμετρία τους. Τα κέρατα του πλατονιού, πέφτουν κάθε χρόνο τον Μάιο και ξαναφυτρώνουν σιγά-σιγά και είναι πλήρως ανεπτυγμένα

τον Σεπτέμβριο. Για κάθε χρόνο ηλικίας του ελαφιού, προστίθεται στα καινούργια κέρατα και μία (1) μύτη στο πλατύκερο τμήμα. Τα ώριμα αρσενικά ζουν συχνά μόνα τους ή το πολύ με παρέα 3-4 ζώων. Όσο μεγαλώνουν τους αρέσει περισσότερο η μοναξιά. Τα μικρά αρσενικά μαζί με τα θηλυκά και τα νεογέννητα μένουν ενωμένα σε κοπάδια. Γύρω στον Οκτώβριο εμφανίζονται τα ώριμα αρσενικά στο κοπάδι διώχνοντας τα νεαρά αρσενικά, τα οποία όμως δεν απομακρύνονται σεμεγάλες αποστάσεις αλλά τριγυρνούν γύρω από το κοπάδι των θηλυκών.

Η διέγερση των αρσενικών που ακολουθεί αυτήν την εποχή, που είναι η εποχή των ερώτων, είναι πολύ μεγάλη. Συχνά παλεύουν μεταξύ τους για ώρες, για την κατάκτηση των θηλυκών και την απασχόλησή τους αυτή εκμεταλλεύονται τα μικρά διωχθέντα αρσενικά. Την εποχή αυτή τα αρσενικά γίνονται πολύ απρόσεχτα και μένουν πολλές φορές εκτεθειμένα στους ευτυχώς λίγους, ασυνείδητους λαθροθήρες.

Η εγκυμοσύνη των θηλυκών κρατάει οκτώ μήνες οπότε γεννούν γύρω στον Ιούλιο ένα με δύο μικρά. Στη Ρόδο το πλατόνι ζει σε αμιγή δάση τραχείας πεύκης, μικτά δάση πεύκης και κυπαρίσσου, με πλούσιο υπόριφο από θάμνους (αειφύλλων πλατυφύλλων), σε θέσεις όπου υπάρχει νερό όλο το χρόνο ή εκεί που υπάρχουν ποτίστρες αιγοπροβάτων. Επίσης ζει και βόσκει σε θαμνοτόπους αειφύλλων πλατυφύλλων (κουμαριές, σχίνα, πουρνάρια, ξυλοκερατιές, κ.λ.π.) Υπολογίζεται από μαρτυρίες κατοίκων και προσωπικές εκτιμήσεις ότι σήμερα στα δάση της Ρόδου υπάρχουν γύρω στα 100-150 ζώα. Υπάρχει επίσης σημαντικός αριθμός ζώων (περί τα 70 άτομα), τα οποία διατηρεί ο Δήμος Ρόδου σε περιφραγμένους χώρους. Ήτομα ελαφιού έχουν μεταφερθεί από την Ρόδο και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος όπου ζουν μέσα σε ζωολογικούς κήπους και πάρκα. Δυστυχώς εδώ και αρκετά χρόνια υπάρχει μείωση του αριθμού του πλατύκερου ελαφιού, που οφείλεται κυρίως στην λαθροθηρία και στην κακή νοοτροπία των κατοίκων του νησιού της Ρόδου στο να μην δίνουν πληροφορίες στις αρμόδιες Υπηρεσίες (Δασαρχείο, Αστυνομία), για την ανακάλυψη και τον εντοπισμό των λαθροθήρων, θεωρώντας την συνεργασία αυτή σαν προδοσία ή όπως αλλιώς λέγεται σαν "κάρφωμα".

Αν και όλοι οι κάτοικοι της Ρόδου αγαπούν κατά τα άλλα και φροντίζουν για την επιβίωση του ελαφιού εν τούτοις δεν μπορούν να βιηθήσουν όσο πρέπει προς την κατεύθυνση αυτή, για την σύλληψη και παραδειγματική τιμωρία των λαθροθήρων, που χωρίσισαν και οι ίδιοι να το συνειδητοποιούν καταστρέφουν και αφανίζουν τα σύμβολα του τόπου μας. Από την άλλη μεριά τα μέσα και ο αριθμός που διαθέτει το Δασαρχείο της περιοχής δεν φαίνονται αρκετά για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου. Μείωση του αριθμού υπήρξε και όταν αρκετά ελάφια κάηκαν αφού εγκλωβίστηκαν από τις φλόγες κυρίως στις

δύο μεγάλες πυρκαϊές της Ρόδου του 1987 και 1992. Εν τούτοις ο λόγιος αυτός, αν και σημαντικός, δεν μπορεί να θεωρηθεί κύριος για την μείωση του πληθυσμού αφού στην ουσία με την αύξηση της τροφής μετά τα πρώτα χρόνια της πυρκαϊάς αυξάνεται και ο αριθμός των γεννήσεων. Ένας άλλος αρκετά σημαντικός λόγιος ελάττωσης του αριθμού των ζώων είναι η αντίστοιχη ελάττωση των γεωργικά καλλιεργούμενων εκτάσεων που επήλθε κυρίως λόγω της απασχόλησης του ντόπιου πληθυσμού με τις τουριστικές εργασίες. Δεν θα μπορούσαμε βέβαια να παραβλέψουμε το γεγονός της χρήσης πολλών και ισχυρών γεωργικών φαρμάκων που χρησιμοποιούνται για τις καλλιέργειες και τα οποία δηλητηριάζουν τις τροφές των ζώων καθώς και τις πηγές και τα νερά, στους βιοτόπους τους. Στον χάρτη που ακολουθεί εμφανίζονται οι βιότοποι του ελαφιού, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και άλλα ζώα σε άλλες θέσεις ή ότι τα υπάρχοντα σε κάποιες από τις ενδεικτικές θέσεις δεν έχουν ή δεν μπορούν να μετακινηθούν, ανάλογα με την αλλαγή των παραγόντων που επηρεάζουν την επιβίωσή τους, όπως η ποσότητα της τροφής, η ύπαρξη νερού αλλά κυρίως η πίεση που δέχονται από την παρουσία και τις νόμιμες ή παράνομες δραστηριότητες του ανθρώπου.

ΖΩΑ ΥΠΟ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΑΙΓΑΙΡΟΣ

Το αγρίμι που αρνείται να μερώσει
ΤΗΣ ΤΟΥΣΑΣ ΖΑΠΠΑ

Ζούσε αγέρωχο στις κορυφές των Λευκών Ορέων μέχρι τη στιγμή που μπήκε, για το εκλεκτό του κρέας, στο στόχαστρο των κυνηγών. Το άλλοτε περιλάλητο αγρίμι των ριζίτικων τραγουδιών βρήκε τελικά καταφύγιο, πριν να είναι αργά, στη Σαμαριά.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

ΤΟ ΧΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΟΥ: Αγρίμι για το αρσενικό και σανάδα για το θηλυκό. ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ: Κινδυνεύον. ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΜΕΙΝΕΙ: Αγνωστος ο ακριβής αριθμός τους. Μόνο εκτιμήσεις υπάρχουν, που αναφέρουν ότι εναπομείναντα ζώα στον Εθνικό Δρυμό της Σαμαριάς κυμαίνονται από 500 έως 2.000. Η πιο πρόσφατη εκτίμηση -και αυτή είναι ενός φοιτητή-ερευνητή βρετανικού πανεπιστημίου- αναφέρει ότι εκεί ζουν περίπου 700 αίγαγροι. ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΖΩΗΣ: 10 - 15 χρόνια. ΑΠΕΙΛΕΣ: Κυρίως η λαθροθηρία αλλά και ο υβριδισμός του με την κοινή κατσίκα. ΕΝΑΣ ΑΚΟΜΗ ΛΟΓΟΣ ΝΑ ΣΩΘΕΙ: Είναι το σύμβολο της κρητικής λεβεντιάς. Θεωρείται ότι ενσαρκώνει την αδιούλωτη κρητική ψυχή και την αγάπη του κρητικού λαού για την ελευθερία. Χαρακτηρίζεται άφθαστος σε ομορφιά, σβελτάδα και εξυπνάδα. Και ακόμα, καρτερικός, πιστός και γενναίος όσο λίγα ζώα. Ο κρητικός αίγαγρος (*Capra aegagrus cretica*) είναι ένα μοναδικό ενδημικό ζώο του νησιού. Είναι το ξακουστό αγρίμι που συναντάμε συχνά στα ριζίτικα τραγούδια («αγρίμια κι αγριμάκια μου», τραγουδούσε ο Ξυλούρης), αλλά όλο και λιγότερο στα βουνά. Παλαιότερα ζούσε σε όλο σχεδόν το νησί, όμως το ανελέητο και αδιάκοπο κυνήγι, από τις αρχές του περασμένου αιώνα, το έδιωξε από πολλές περιοχές και μείωσε δραματικά τον πληθυσμό του. Τελευταίο του καταφύγιο οι κορυφές των Λευκών Ορέων στη δυτική Κρήτη, ιδιαίτερα σε μια σειρά σχεδόν κατακόρυφων βράχων που ξεπερνούν τα 900 μέτρα, στο φαράγγι της Σαμαριάς.

Ετσι κι αλλιώς, το κρι-κρι προτιμά τις ορεινές, βραχώδεις περιοχές, με τις μεγάλες κλίσεις και τη χαμηλή βλάστηση από φρύγανα. Ντροπαλά στον φυσικό τους τόπο, τα αγρίμια αποφεύγουν τους ανθρώπους, ξεκουράζονται τη μέρα και μένουν μακριά από τα πολυσύχναστα μέρη. Το τρίχωμά τους εναρμονίζεται απόλυτα με το άγριο περιβάλλον των βράχων, παίρνοντας τόνους σκούρους καφέ, γκριζωπού και μαύρου σε ορισμένα σημεία. Τα αρσενικά έχουν χαρακτηριστικό μεγάλο γένι, ενώ οι μαύρες γραμμές της ράχης και του λαιμού γίνονται εντονότερες με το

πέρασμα του χρόνου. Το ύψος τους φτάνει περίπου το ένα μέτρο, το βάρος τους τα 80 κιλά, ενώ τα μακριά τους κέρατα, κυρτά προς τα πίσω, φτάνουν ακόμη και το ένα μέτρο.

Αυτά χρησιμοποιούσαν τα παλιά χρόνια οι Σφακιανοί για να φτιάξουν τα τόξα τους. Τα θηλυκά, από την άλλη πλευρά, είναι πιο κομψά και μικροκαμωμένα. Φτάνουν τα 70 εκατοστά ύψος, τα 65 κιλά βάρος και το μήκος των κεράτων τους δεν ξεπερνά τα 20 εκατοστά. Αν και είναι πολυγαμικό ζώο που συμβιώνει σε κοπάδια, ωστόσο την εποχή του ζευγαρώματος το αρσενικό επιλέγει να ζει πιο μοναχικά. Τα θηλυκά, πάλι, γεννάνε το Μάιο συνήθως ένα ή σπανιότερα δύο μωρά και εντάσσονται μαζί με τα μικρά τους σε ομάδες. Η περίοδος κύησής τους διαρκεί 170 μέρες κατά μέσον όρο και τα μικρά ακολουθούν τη μητέρα τους αμέσως μετά τη γέννα. Η νοστιμιά του κρέατός του (θεωρείται εκλεκτό έδεσμα και σπάνιος μεζές) καθιστά τον αίγαρο θύμα των λαθροκυνηγών. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και κάτι ακόμη χειρότερο: στην Κρήτη το κυνήγι προσδιορίζει την αξία του κυνηγού, που είναι τόσο «λεβέντης», ώστε πιάνει ένα γρήγορο ζώο που φεύγει πηδώντας στα βράχια.

Αλλά και γι' αυτούς που δεν ζητάνε τη χαρά του κυνηγιού αλλά μόνο το μεζέ, οι καταγγελίες λένε ότι το κρέας σερβίρεται σε κάποιες ταβέρνες σε Αθήνα και Κρήτη, για εκλεκτούς πελάτες. Κάποιοι, μάλιστα, ασυνείδητοι λαθροκυνηγοί πουλάνε το θήραμά τους προς 50 ευρώ το κιλό. Ετσι, καταλήγουμε, όπως εκτιμάται, όλο το χρόνο, και ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες, που είναι πιο δύσκολη η φύλαξη του Δρυμού της Σαμαριάς, να χάνονται 150 έως 200 από τα σπάνια αυτά ζώα. Άλλωστε, ο Εθνικός Δρυμός της Σαμαριάς δημιουργήθηκε πρωτίστως για τη σωτηρία του αίγαρου. Σε μια προσπάθεια δε να προστατέψουν οι ειδικοί το είδος, μετέφεραν ορισμένους πληθυσμούς στα μικρά νησιά Θιδωρού, Δίας και Αγιοι Πάντες. Μόνο που τα νησάκια αυτά, επειδή δεν είναι το φυσικό τους περιβάλλον, δεν μπορούν να τους εξασφαλίσουν αρκετή τροφή. Εξάλλου, σε τόσο «κλειστό» περιβάλλον οι ασθένειες είναι συνήθως πιο απειλητικές. Ενδεικτικό της κατάστασης αυτής είναι ότι στους Αγιους Πάντες, από 100 με 120 ζώα που είχαν μετεγκατασταθεί εκεί, απομένουν πλέον μόνο 30, αφού τα υπόλοιπα τα θέρισαν οι ασθένειες.

ΔΥΟ - ΤΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΥ ΑΞΙΖΕΙ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ

Οι Κρητικοί αποκαλούν τον αίγαρο «αγρίμι» και χρησιμοποιούν τη λέξη «κρι-κρι» μόνο για τους τουρίστες. Από ότι λέγεται, το όνομα κρι-κρι το πήρε στην Αμερική. Ήταν το 1950, όταν ένας Κρητικός, πρόεδρος της κοινότητας Επανωχωρίου, έπιασε ένα μικρό αγρίμι και θέλησε να το κάνει δώρο στον τότε πρόεδρο της Αμερικής Χάρι Τρούμαν. Ο Αμερικανός πρόεδρος δέχτηκε το δώρο και κάλεσε τον ίδιο τον Κρητικό στην Ουάσιγκτον για να του το παραδώσει. Το ζώο μεταφέρθηκε στον ζωολογικό κήπο (όπου φημολογείται πως πέθανε μετά από λίγο καιρό)

και ο υπερήφανος δωρητής ζήτησε και έλαβε ως ανταπόδοση για την πράξη του ένα βαρύ δίκαννο.

Το όνομα του αγριμιού τότε έγινε για τους Αμερικανούς «κρι-κρι», από την πρώτη συλλαβή της λέξης «Κρήτη».

- Σε σαρκοφάγο του 11ου αιώνα π.Χ. από την Ιεράπετρα, που φυλάσσεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου, παριστάνονται αίγαγροι που δέχονται επίθεση σκύλων. Η Αρτεμις Βριτόμαρτις, η θεά που γεννήθηκε στη Σαμαριά, τους είχε υπό την προστασία της.

- Στην κοινωνική τους οργάνωση υπάρχει μια ιεραρχία, με φαλλοκρατικό αέρα. Τα μεγαλύτερα, σωματικά, αρσενικά κυριαρχούν στα μικρότερα, ενώ όλα τα αρσενικά -από ενός έτους και πάνω- κυριαρχούν σε όλα τα θηλυκά, ανεξαρτήτως ηλικίας και μεγέθους.

- Εχουν οξύτατη ακοή και όσφρηση και αντιλαμβάνονται την παρουσία του ανθρώπου από μακριά. Τότε, «βαράνε συναγερμό» και ειδοποιούν το υπόλοιπο κοπάδι με μια παράξενη κοφτή κραυγή.

- Οι αίγαγροι πίνουν λιγοστό νερό [ακόμη και θαλασσινό!], όποτε βρουν, ενώ συνήθως χρησιμοποιούν πηγές που κανείς άλλος δεν ξέρει.

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΧΕΛΩΝΑ CARETA-CARETA

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Αφίξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Ζωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Οι χελώνες caretta-careta βγήκαν στην παραλία για να γεννήσουν τ' αυγά τους. Πρέπει να τα θάψουν στο χώμα πριν προλάβει κάποιος εχθρός να τα σπάσει ή να τα πάρει.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα ανά τριάδες σχηματίζουν «φωλιές» για τις χελώνες, κάνοντας κύκλο. Μερικά λυκόπουλα είναι οι χελώνες που πρέπει να τοποθετήσουν τα μπαλάκια που κρατάνε (αυγά) μέσα στις φωλιές περνώντας κάτω από τα πόδια αυτών που σχηματίζουν την φωλιά. Μερικά άλλα λυκόπουλα είναι γλάροι που προσπαθούν να μπουν στις φωλιές και να πάρουν τα αυγά. Φωλιές και χελώνες αντιστέκονται με όποιο τρόπο μπορούν.</p>	Μπαλάκια, διακριτικά γκοφρέ για γλάρους και χελώνες
	<p>Μύθος: Οι χελώνες κουράστηκαν και επέστρεψαν στην θάλασσα αναζητώντας τροφή. Και ξέρετε ποιος είναι ο πιο αγαπημένος τους μεζές; Μα φυσικά οι τσούχτρες! Πρέπει όμως να προσέχουν γιατί οι πλαστικές σακούλες που πετούνε οι άνθρωποι μέσα στη θάλασσα μοιάζουν με τσούχτρες και αν τις καταπιούν μπορεί να πνιγούν!</p> <p>Δραστ: Μερικά λυκόπουλα είναι οι χελώνες. Τα υπόλοιπα παίρνουν από ένα καρτελάκι που γράφει «τσούχτρα» ή «σακούλα». Οι χελώνες κυνηγούν τα υπόλοιπα λυκόπουλα και εκείνα τρέχουν να ξεφύγουν. Όταν πιάσουν ένα λυκόπουλο εκείνο βγαίνει από το παιχνίδι αν είναι τσούχτρα. Όμως αν είναι σακούλα βγαίνει από το παιχνίδι η χελώνα. Τα λυκόπουλα μπορούν να αλλάζουν μεταξύ τους καρτελάκια για να μπερδέψουν τις χελώνες.</p>	Καρτελάκια που γράφουν «σακούλα» και «τσούχτρα»

Παιχνίδια για την περιβάλλοντα

	<p>Μύθος: Τα χελωνάκια κατάφεραν να βγουν από τα αυγά τους και τρέχουν προς την θάλασσα. Όμως οι κίνδυνοι που παραμονεύουν είναι πολλοί και μόνο ελάχιστα απ' αυτά θα τα καταφέρουν να φτάσουν στη θάλασσα. Προσοχή στους γλάρους!</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα είναι τα χελωνάκια και μερικά απ' αυτά είναι οι γλάροι. Οι γλάροι κυνηγάνε τα χελωνάκια έχοντας δεμένα τα δυο τους πόδια μεταξύ τους ενώ τα χελωνάκια τρέχουν να γλιτώσουν προς την θάλασσα προχωρώντας στα τέσσερα.</p>	
	<p>Τραγούδι: Σώστε τη χελώνα caretta-careta http://www.youtube.com/watch?v=ItkQ-7XupPk&feature=related Προσαρμόζουμε τους στίχους και μπορούμε να εντάξουμε κινήσεις.</p>	Χαρτόνι με τραγούδι

Μεγάλο παιχνίδι 5 σταθμών:

Τα λυκόπουλα κινούνται από σταθμό σε σταθμό ακολουθώντας σκοπεύσεις που τους δίνονται αρχικά. Ακολουθούν τη διαδρομή που έκανε το χελωνάκι για να καταλήξει στην θάλασσα, ένα μαγικό ταξίδι που πρέπει να θυμάται για να μπορέσει και αυτό μετά από 30 χρόνια περίπου να επιστρέψει από εκεί που ξεκίνησε και να γεννήσει με τη σειρά του τα δικά του αυγά.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
15'	<p>Σταθμός Α: Για πού το βαλες χελωνάκι;</p> <p>Μύθος: Πώς αλήθεια βρίσκει το νεογέννητο χελωνάκι τον δρόμο προς την θάλασσα και μάλιστα στο σκοτάδι; Πολλοί λένε ότι ακολουθεί την αντανάκλαση του φεγγαριού πάνω στην θάλασσα. Είναι όμως ένα μικρό θαύμα...Είναι σαν να έχει μέσα του μια μικρή πυξίδα που δεν κάνει ποτέ λάθος!</p> <p>Νέα Γνώση: Παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο λειτουργεί η πυξίδα</p> <p>Εμπέδωση: Η κάθε εξάδα ακολουθεί μερικές δοκιμαστικές σκοπεύσεις και στο τέλος πηγαίνουμε στον επόμενο σταθμό.</p>	Σκοπεύσεις και βήματα από τον ένα σταθμό στον άλλον, πυξίδες κάθε εξάδα
15'	<p>Σταθμός Β: Που πήγαν οι caretta-careta, οεο?</p> <p>Νέα Γνώση: Ποιοί είναι οι κίνδυνοι που απειλούν τις χελώνες; Ποιος είναι ο πληθυσμός τους σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια; Πού ζουν στην Μεσόγειο; * 1</p> <p>Εμπέδωση: Η κάθε εξάδα φτιάχνει ένα ταμπλό με προτάσεις για την προστασία της χελώνας και μία επιστολή για να έρθει σε επαφή με μια περιβαλλοντική οργάνωση που ασχολείται με την προστασία της caretta-careta (ΑΡΧΕΛΩΝ, Medasset κτλ).</p>	Στοιχεία και φωτογραφίες που σχετίζονται με τους κινδύνους που απειλούν τις χελώνες, χαρτόνια, μαρκαδόροι, ψαλίδια, Α4, στυλό, φυλλάδια από οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία άγριων ζώων

	<p>Σταθμός Γ: Χελωνίσια ζωή...</p> <p>Μύθος: Αλήθεια, πώς είναι να κουβαλάς μαζί σου ολόκληρο το σπίτι σου;</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα σχηματίζουν εξάδες. Το κάθε λυκόπουλο προσπαθεί να στηριχτεί πάνω στα χέρια του και βάζει τα πόδια του ενώ τα έχει τεντωμένα πάνω στους ώμους του λυκόπουλου που είναι πίσω του. Όλοι κοιτάζουν προς το έδαφος και όλη η εξάδα προσπαθεί να πάει μέχρι κάποιο σημείο και να επιστρέψει.</p> <p>Και σαν να μην έφταναν αυτά έχουν και ένα σωρό προβλήματα από την μόλυνση της θάλασσας...</p>	
15'	<p>Σταθμός Δ: Χελωνο-γκάλοπ...</p> <p>Μύθος: Αλήθεια, τι πιστεύει ο κόσμος για τις χελώνες caretta-careta; Τι ξέρει γι' αυτές στην πραγματικότητα; Γνωρίζει ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που τις απειλούν;</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα χωρίζονται σε εξάδες. Κάθε εξάδα φτιάχνει ένα μικρό ερωτηματολόγιο και βρίσκει 3 περαστικούς, φωτογραφίζεται μαζί τους και να τους ρωτάει αυτά που έχει αποφασίσει. Στην συνέχεια παρουσιάζουν όλες οι εξάδες τα αποτελέσματα του γκάλοπ τους.</p>	A4, στυλό, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές όσες και οι εξάδες
15'	<p>Σταθμός Ε: Χελώνα από χαλκό...</p> <p>Μύθος: Στ' αλήθεια μάθαμε πολλά για τις χελώνες caretta-careta... Ας φτιάξουμε μία για να μην τις ξεχάσουμε ποτέ!!!</p> <p>Δραστ: Το κάθε λυκόπουλο παίρνει ένα μικρό κομματάκι χαλκό(περίπου 10x10) και ένα χαρτόνι κομμένο σε σχήμα χελώνας. Θα πρέπει να χαράξουν το χαλκό ακολουθώντας το περίγραμμα του χαρτονιού και στη συνέχεια να το κολλήσουν πάνω σ' ένα κομματάκι ξύλο για να μην στραβώσει, αφού πρώτα το γυρίσουν ανάποδα. Μπορούν ακόμη να χαράξουν την ημερομηνία ή ότι άλλο θέλουν.</p>	Κομματάκια χαλκού όσα και τα λυκόπουλα, κομματάκια ξύλου, στυλό

	<p>Παιχνίδια Επανάληψης Γνώσεων και Βιωμάτων ή Κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>A) Τραγούδι: «Καρέτα-καρέτα» *2 (Γιοκαρίνης)</p> <p>B) « Χελώνες στη Βουλή» Πρέπει να ενημερώσουμε όλα τα κόμματα της βουλής για να φτιάξουν ένα νόμο για τη προστασία τα χελώνας, γράψτε όσα γνωρίζετε</p> <p>(Κρ.Αξ. ΚΣ- Γ Στάδιο)</p> <p>Γ) «Σημαιο- μπερδέματα» Ξεχάσαμε τα ονόματα των χωρών που συμμετέχουν στη προσπάθεια προστασίας της χελώνας. Πρέπει να γράψουμε δίπλα από κάθε σημαία το όνομα της χώρας.</p> <p>(Κρ.Αξ. ΚΣ- Γ Στάδιο)</p>	<p>Χαρτόνι με Τραγούδι</p> <p>A4, μολύβια</p> <p>A4 με σημαίες χωρών, μολύβια</p>
5'	<p>Διήγηση Ιστορίας «Ιστορία μιας Χελώνας» *</p>	<p>Αν θέλετε μπορείτε να ζωγραφίζετε το τοπίο που περιγράφετε ενώ αφηγείστε την ιστορία ή μπορεί να αφηγείται ο Ακέλα και να ζωγραφίζει κάποιος γερόλυκος.</p>
10'	<p>Τυπικά λήξης- Προσευχή Τακτοποίηση χώρου - Έλεγχος χώρου-Αναχώρηση- Άφιξη στην Εστία</p>	

Χρήσιμα links:

- * 1<http://www.archelon.gr/>
- * 1http://www.medasset.org/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=6&lang=el
- *2<http://www.youtube.com/watch?v=FDTRIRXcEX4&feature=related>-Γιοκαρίνης

*Ιστορία μιας χελώνας...

Ήταν βράδυ Ιουλίου, όταν η χελώνα της ιστορίας μας, Σκίπου, βγήκε από τη θάλασσα στην αμμουδιά της Αγίας Μαρίνας για να γεννήσει τα αυγά της. Στην ίδια αμμουδιά πριν εικοσιπέντε χρόνια έκανε τα πρώτα της βήματα, όταν βγήκε μαζί με τα αδέρφια της από τ' αυγά, που είχε γεννήσει η μητέρα τους. Τότε ο τόπος ήταν ήσυχος και μόνο λίγοι κάτοικοι του χωριού πήγαιναν στην θάλασσα για να κάνουν το μπάνιο τους. Στα εικοσιπέντε χρόνια που μεσολάβησαν ο τόπος άλλαξε πολύ. Είχαν κτιστεί πολλά ξενοδοχεία και εστιατόρια. Η παραλία ήταν γεμάτη ομπρέλες, ξαπλώστρες, τουρίστες και φώτα. Η Σκίπου διστακτικά και βιαστικά άνοιξε ένα λάκκο στην άμμο και γέννησε εκατοντάδες αυγά. Τα σκέπασε με την άμμο και ξαναγύρισε στο φυσικό της Περιβάλλον, στη θάλασσα. Ευτυχώς ο Σύλλογος Προστασίας Θαλάσσιας Χελώνας Caretta - Caretta εντόπισε τη φωλιά και την προστάτεψε με ένα ειδικό προστατευτικό κλουβί, για να μην πατήσουν οι άνθρωποι, τ' αυγά. Πραγματικά κανείς άνθρωπος δεν πείραξε το χώρο. Ετσι μετά από εικοσιπέντε μέρες, ενώ η μητέρα του Σκίπου βρισκόταν μακριά στο πέλαγος, άρχισαν να βγαίνουν ένα μικρά χελωνάκια. Ήταν πανσέληνος και η θάλασσα έλαμπε από το φως του φεγγαριού. Μερικά χελωνάκια πήραν το δρόμο τους προς τη θάλασσα. Άλλα παρασύρθηκαν από τα ηλεκτρικά φώτα της περιοχής, έχασαν το δρόμο τους και άρχισαν να πηγαίνουν προς τη στεριά. Για καλή τύχη όμως, έγινε διακοπή του ρεύματος. Ετσι η λαμπερή θάλασσα τα τράβηξε κοντά της και τα δέχτηκε για να γίνει το μόνιμο σπίτι τους.

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΛΥΚΟ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Άφιξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Ζωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Ο λύκος είναι ζώο μονογαμικό. Βρίσκει το ταίρι του μία φορά στη ζωή του και μένει πάντα μαζί με αυτό.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα σχηματίζουν ζευγάρια και η μουσική ξεκινά. Χορεύουν όλοι με το ρυθμό ανακατεμένοι και όταν σταματήσει η μουσική πρέπει το κάθε λυκόπουλο να βρει το ζευγάρι του και να καθίσουν οκλαδόν στο έδαφος. Το τελευταίο ζευγάρι που θα καθίσει, βγαίνει από το παιχνίδι.</p>	Cd player, μουσική
	<p>Μύθος: Η πατούσα του λύκου είναι φαρδιά και τα πόδια του ψηλά για να μπορεί να προχωράει με άνεση μέσα στο χιόνι.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα σχηματίζουν εξάδες. Τα λυκόπουλα της κάθε εξάδας δένουν μεταξύ τους τα αριστερά πόδια τους και στη συνέχεια τα δεξιά. Προχωρούν όλοι μαζί μέχρι ένα σημείο περνώντας εμπόδια και επιστρέφουν στην αρχική τους θέση.</p>	2 μεγάλα σκοινιά για κάθε εξάδα, σκαμνάκια, μεγάλες πέτρες, κλαδιά
	<p>Μύθος: Οι λύκοι ζουν σε Αγέλες. Κάθε αγέλη έχει τον Ακέλα της και τα μικρά της Αγέλης, δηλαδή τα λυκόπουλα. Τα λυκόπουλα αντιμετωπίζονται απ' όλους σαν να είναι δικά τους παιδιά. Όλοι οι υπόλοιποι λύκοι τα φροντίζουν και τα προστατεύουν. Ακόμα, η κάθε Αγέλη έχει την περιοχή της και η μία δεν μπλέκεται στην περιοχή της άλλης.</p> <p>Δραστ: Η κάθε εξάδα είναι μία διαφορετική Αγέλη και έχει την δική της φωλιά. Δύο λυκόπουλα από κάθε εξάδα φοράνε αυτιά λύκου και είναι οι ενήλικες λύκοι της Αγέλης. Τα υπόλοιπα λυκόπουλα κρατάνε ένα κομμάτι γκοφρέ στο χρώμα της εξάδας τους (δηλαδή της γούνας τους) και τρέχουν προς τις άλλες φωλιές γιατί σαν μικρά λυκόπουλα δεν ξέρουν ποια είναι η φωλιά τους. Οι ενήλικες λύκοι πρέπει να βάλουν τα λυκόπουλα στις σωστές φωλιές.</p>	Δύο ζευγάρια αυτιά λύκου για κάθε εξάδα στο χρώμα της εξάδας, κομμάτια γκοφρέ στα χρώματα των εξάδων, ταινία μέτρου για φωλιές
	Τραγούδι: «Είμαστε λυκόπουλα»	Χαρτόνι με τραγούδι

Μεγάλο παιχνίδι 5 σταθμών:

Τα λυκόπουλα κινούνται από σταθμό σε σταθμό ακολουθώντας τις πατούσες ενός λύκου πάνω στο χάρτη. Ακολουθούν τη διαδρομή του λύκου μια και όπως είναι γνωστό ο λύκος δεν έχει μόνιμη κατοικία αλλά συνεχώς αλλάζει τόπο για βρει τροφή.

Μετά από κάθε σταθμό το κάθε λυκόπουλο παίρνει από μία λέξη που χαρακτηρίζει τον λύκο και στο τέλος αν βάλουν τις λέξεις αυτές την μία κάτω από την άλλη στη σωστή σειρά, σχηματίζεται η λέξη ΛΥΚΟΣ.

Δηλαδή:

Λαμπερά μάτια
Υπερηφάνεια
Κυνήγι
Οικογένεια
Σοφία

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
15'	<p>Σταθμός Α: Που πήγαν οι λύκοι, οεο?</p> <p>Νέα Γνώση: Ποιοί είναι οι κίνδυνοι που απειλούν τους λύκους; Ποιος είναι ο πληθυσμός τους σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια; Πού ζουν στην Ελλάδα; *</p> <p>Εμπέδωση: Η κάθε εξάδα φτιάχνει ένα ταμπλό με προτάσεις για την προστασία του λύκου και μία επιστολή για να έρθει σε επαφή με μια περιβαλλοντική οργάνωση που ασχολείται με την προστασία του λύκου (Καλλιστώ, Αρκτούρος, κτλ).</p>	Χάρτης με πατούσες λύκου για κάθε εξάδα, χαρτάκια με την λέξη ΣΩΦΙΑ, στοιχεία και φωτογραφίες που σχετίζονται με τους κινδύνους που απειλούν τους λύκους, χαρτόνια, μαρκαδόροι, ψαλίδια, Α4, στυλό, φυλλάδια από οργανώσεις που ασχολούνται με την προστασία άγριων ζώων
15'	<p>Σταθμός Β: Είμαστε λυκόπουλα...</p> <p>Αλήθεια, τι σχέση έχουμε εμείς με τον λύκο? Γιατί λεγόμαστε λυκόπουλα? Ποια είναι τα κοινά χαρακτηριστικά μας με το λύκο? Είμαστε στ' αλήθεια λυκόπουλα?</p> <p>Αφού βρούμε τα κοινά χαρακτηριστικά με τον λύκο και καταλάβουμε γιατί λεγόμαστε Αγέλη Λυκοπούλων, τα λυκόπουλα χωρίζονται σε εξάδες. Κάθε εξάδα πρέπει να βρει 3 περαστικούς, να φωτογραφηθεί μαζί τους και να τους εξηγήσει τι είναι η Αγέλη Λυκοπούλων.</p>	Χαρτάκια με τις λέξεις: ΛΑΜΠΕΡΑ ΜΑΤΙΑ, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές όσες και οι εξάδες

	<p>Σταθμός Γ: Ο λαιμός του Λύκου...</p> <p>Μύθος: Ένα ακόμα στοιχείο που πρέπει να ξέρουμε για το λύκο είναι ότι έχει πολύ δυσκίνητο λαιμό. Δεν μπορεί να στρίψει το κεφάλι του με αποτέλεσμα να γυρνάει ολόκληρος αν θέλει να στρίψει.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα σχηματίζουν εξάδες. Η κάθε εξάδα είναι ένας λύκος και κινείται όλη μαζί. Μπροστά από κάθε εξάδα είναι ένα λυκόπουλο που κάνει το κοτόπουλο. Οι λύκοι προσπαθούν να πιάσουν τα κοτόπουλα τα οποία κινούνται πηδώντας στο ένα πόδι [κουτσό].</p> <p>Μύθος: Ο λαιμός του λύκου μπορεί να είναι δυσκίνητος είναι όμως πολύ καλλιφωνος. Οι λύκοι των χρησιμοποιούν για να επικοινωνούν με ουρλιαχτά [κραυγή] τα οποία όμως είναι διαφορετικά για κάθε περίσταση. Όλη η Αγέλη όμως συγχρονίζεται για να στείλει το μήνυμα που πρέπει στους υπόλοιπους λύκους.</p> <p>Δραστ: Κανόνας Κινγκαγκούλι</p>	<p>Χαρτάκια με την λέξη ΟΙΚΟ-ΓΕΝΕΙΑ</p>
15'	<p>Σταθμός Δ: Κατασκευή βιτρό</p> <p>Τα λυκόπουλα παίρνουν και την τελευταία λέξη και με την βοήθεια των γερόλυκων τοποθετούν τις λέξεις στη σωστή σειρά ώστε να σχηματιστεί κάθετα η λέξη ΛΥΚΟΣ. Στην συνέχεια παίρνουν ένα τυπωμένο χαρτί που έχει επάνω μία λυκοκεφαλή και τις λέξεις που μάζεψαν στη σωστή σειρά. Χρησιμοποιώντας αυτό το χαρτί και ένα τζαμάκι κατασκευάζουν βιτρό χρωματίζοντας την λυκοκεφαλή και τις λέξεις-χαρακτηρισμούς του λύκου.</p>	<p>Χαρτάκια με την λέξη ΚΥΝΗΓΙ, τζαμάκια για όλα τα λυκόπουλα, μπογιές για τζάμι, χαρτιά τυπωμένα</p>

	<p>Παιχνίδια επανάληψης γνώσεων ή κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>A) Τραγούδι: «Σωστός λύκος» Μύθος: Μα πάνω απ' όλα ο λύκος είναι πιστός στο νόμο της Αγέλης και της ζούγκλας</p> <p>B]Λύκε, ώ λύκε...</p> <p>Βάσει όσων είδαμε και μάθαμε για το λύκο ήρθε η ώρα να φτιάξουμε μια ποιητική συλλογή για το λύκο. Έτσι το κάθε λυκόπουλο θα γράψει το δικό του ποίημα αφιερωμένο σε όλα τα αδέρφια μας τους λύκους και θα το παρουσιάσει φυσικά στην Αγέλη. (Κρ. Αξ.Π.Κ.-Γ Στάδιο)</p> <p>Γ] Άκου βρε φίλε... Αν χρειαστούμε βιοήθεια στο μέλλον πρέπει να ενημερώσουμε και τους φίλους μας. Γράψτε 3 τηλέφωνα φίλων σας.</p>	Χαρτόνι με τραγούδι
5'	Διήγηση Ιστορίας	Χαρτάκια με την λέξη ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ, A4, μολύβια
10'	Τυπικά λήξης- Προσευχή	A4 μολύβια
	Τακτοποίηση χώρου- Έλεγχος χώρου-Αναχώρηση- Αφίξη στην Εστία	Απόσπασμα από το Α' κεφάλαιο από το βιβλίο της ζούγκλας: Τα αδέρφια του Μόγλη

Πληροφορίες για τον λύκο και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει:

<http://www.arcturos.gr/gr/wildlife/A2.asp>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9B%CF%8D%CE%BA%CE%BF%CF%82>

http://virtualschool.web.auth.gr/1.1/youngs/forkids/zoa/Wild/Greece/danger_animals/wolf/wolf_page_1.html

<http://www.callisto.gr/lykos.php>

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Άφιξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Ζωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Τα δελφίνια παγιδεύονται συχνά στα δίχτυα των ψαράδων ας τα βοηθήσουμε λοιπόν να μάθουν να τα αποφεύγουν.</p> <p>Δραστ: Μία από τις εξάδες των λυκοπούλων πιάνεται χέρι χέρι για να δημιουργήσει το δίχτυ, κυνηγάει γύρω γύρω όλα τα άλλα λυκόπουλα και προσπαθεί να τα πιάσει. Όποιο λυκόπουλο πιάνεται γίνεται κι αυτός κομμάτι από το δίχτυ.</p> <p>Παραλλαγή: Η εξάδα που παριστάνει το δίχτυ μπορεί να είναι σε μία γραμμή, το ένα λυκόπουλο είναι δίπλα στο άλλο χωρίς να είναι πιασμένοι από το χέρι. Τα υπόλοιπα λυκόπουλα προσπαθούν να περάσουν ανάμεσα τους χωρίς να πιαστούν, αν πιαστούν γίνονται κι εκείνα μέρος από το δίχτυ.</p>	
	<p>Μύθος: Πολλοί λαθροκυνηγοί κυνηγάνε τα δελφίνια για να τα αιχμαλωτίσουν.</p> <p>Δραστ: Μία εξάδα κάνει τους λαθροκυνηγούς, παίρνει ο καθένα από ένα χούλα χούπη και προσπαθεί να πιάσει όσα πιο πολλά δελφίνια(λυκόπουλα)μπορεί.</p>	5-6 χούλα χούπη
	<p>Μύθος: Πολλές φορές τα δελφίνια αποπροσανατολίζονται και χάνουν το δρόμο τους με αποτέλεσμα να παγιδεύονται στα ρηχά.</p> <p>Δραστ: Κάθε εξάδα έχει έναν υπνόσακο και μέσα σ' αυτό πρέπει να μεταφέρει ένα δελφίνι(λυκόπουλο) από ένα σημείο σε κάποιο άλλο αποφεύγοντας φυσικά διάφορα εμπόδια.</p> <p>Παραλλαγή: Δύο εξάδες κάνουν τους προστάτες των δελφινιών και προσπαθούν να μεταφέρουν τις άλλες δύο εξάδες όσο πιο γρήγορα μπορούν από το ένα σημείο σε κάποιο άλλο. Μόλις μεταφερθούν αλλάζουν και κουβαλάνε τώρα οι άλλες.</p>	Υπνόσακοι όσες είναι οι εξάδες, διάφορα αυτοσχέδια εμπόδια.
	Τραγούδι: Δελφίνι- δελφινάκι http://www.youtube.com/watch?v=d0bb-A4k87o	Χαρτόνι με τραγούδι

Μεγάλο παιχνίδι 5 σταθμών:

Τα λυκόπουλα κινούνται από σταθμό σε σταθμό με τυχαία σειρά οι μόνοι σταθμοί που πρέπει να είναι συνεχόμενοι είναι ο πρώτος και ο δεύτερος.

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
12'	<p>Σταθμός Α: Δελφίνια ΣΟΣ...</p> <p>Νέα Γνώση: Να μάθουμε να στέλνουμε σήματα κινδύνου με δια βραχιόνων και με μορς.</p> <p>Σύντομη αναφορά στον κώδικα μορς και στα σήματα δια βραχιόνων, στη συνέχεια τα λυκόπουλα μαθαίνουν πως είναι το σήμα κινδύνου στο κάθε κώδικα.</p> <p>(ερασιτ. Ασχολία: φίλου της επικοινωνίας)</p>	Παντιερόλια, σφυρίχτρες.
12'	<p>Σταθμός Β: ΣΣΣΣΣ!!! Μας ακούνε...</p> <p>Νέα Γνώση: Να μάθουμε να κατασκευάζουμε οπτικό τηλέγραφο για να μπορούμε να ενημερώσουμε αν αντιληφθούμε ότι τα δελφίνια είναι σε κίνδυνο.</p> <p>Το κάθε λυκόπουλο παίρνει τα απαραίτητα υλικά και μαθαίνει να με τη βοήθεια των γερόλυκων να κατασκευάζει τον οπτικό τηλέγραφο. Και φυσικά τον δοκιμάζουμε!</p> <p>(ερασιτ. Ασχολία: Ηλεκτρολόγου)</p>	
12'	<p>Σταθμός Γ: δελφίνο-ποικιλία</p> <p>Νέα γνώση: Πρέπει να μάθουμε τα είδη των ελληνικών δελφινιών για να μπορούμε να τα ξεχωρίζουμε.</p> <p>Δραστ: παιχνίδι μνήμης: μπορούμε να βρούμε τα ζευγάρια των δελφινιών γιατί μπερδεύτηκαν?</p>	Παράρτημα φύλλο 2, φωτογραφίες δελφινιών(ίδιο μέγεθος)

	<p>Σταθμός Δ: ΣΣΣΣΣ!!! Δεν μας ακούνε</p> <p>Νέα γνώση: Πως ακούγονται τα δελφίνια μες τη θάλασσα, πόσο επηρεάζει η ηχορύπανση τα δελφίνια και ποιοι την προκαλούν?</p> <p>12' Δραστ. : Ένα λυκόπουλο προσπαθεί να πει ένα μήνυμα σε ένα άλλο λυκόπουλο αλλά ανάμεσα τους είναι η υπόλοιποι εξάδα η οποία φωνάζει κάνοντας παράσιτα για να μη φτάσει το μήνυμα. @ (λυκόπουλο)</p> <p>@@@ @ (υπόλοιπη εξάδα)</p> <p>@ (λυκόπουλο)</p>	Παράρτημα φύλλο 3, cd player, cd με φωνές δελφινιών (Φάκελος ήχοι.)
12'	<p>Σταθμός Ε: Μπλιαχχ!!! Πως ζείτε εδώ μέσα?</p> <p>Νέα γνώση: Είναι καιρός να μάθουμε τις μορφές και τα αίτια ρύπανσης των θαλασσών, μπορούμε να κάνουμε κάτι γι αυτό?</p> <p>Δραστ. : προσπαθούμε να μαζέψουμε τα σκουπίδια που βρίσκονται γύρω μας χωρίς να μας πιάσει η τράτα που γυρνά εκεί γύρω.</p> <p>Η τράτα αποτελείται από 2 λυκόπουλα που κρατάνε ένα μεγάλο σχοινί από τις άκρες του κι αν μας αγγίξουν βγαίνουμε από το παιχνίδι.</p> <p>*[αν δεν υπάρχουν σκουπίδια στο χώρο ή αν πρόλαβαν και τα μάζεψαν οι άλλες εξάδες τοποθετούμε εμείς μερικά που να μαζεύονται εύκολα και να μη μας τα σκορπίσει ο αέρας]</p> <p>http://oceans.greenpeace.org/gr/245656/247801</p> <p>http://ec.europa.eu/fisheries/related_issues/water_pollution_el.htm</p> <p>http://www.explorecrete.com/greek/mediterranean-gr.html</p>	Παράρτημα φύλλο 4, σκουπίδια*

Παγκόπαιδια ιδέες για την περιβάλλοντα

30'	<p>Παιχνίδια επανάληψης γνώσεων και βιωμάτων ή κριτήρια αξιολόγησης.</p> <p>A) Τραγούδι: Φθινόπωρο (Χαρούλα Αλεξίου) http://www.youtube.com/watch?v=7YkR5vOowTI</p> <p>B) «ΟΡΤΣΑ ΤΑ ΠΑΝΙΑ» Πρέπει να φτιάξουμε καραβάκια για να βρούμε που είναι μολυσμένη η θάλασσα και να ενημερώσουμε τα δελφίνια (χάρτινα καραβάκια) (Κρ. Αξ. ΤΔ- Α Στάδιο)</p> <p>Γ) «ΑΚΟΥΣΑΤΕ ΑΚΟΥΣΑΤΕ» Πρέπει να ενημερώσουμε εφημερίδες και περιοδικά, ξέρουμε όμως αρκετά? Κάθε λυκόπουλο πρέπει να γράψει τίτλους εφημερίδων και περιοδικών που ξέρει. (Κρ. Αξ. ΚΣ - Α Στάδιο)</p>	<p>Χαρτόνι με τραγούδι.</p> <p>Σελίδες A4</p> <p>Σελίδες Α5(μισές A4), μολύβια.</p>
5'	<p>Διήγηση Ιστορίας:</p> <p>«Μια θλιβερή Ιστορία»</p> <p>(Αφαιρέστε την τελευταία ερώτηση κι αν δεν θέλετε στο τέλος να τους πείτε ότι πέθαναν τα δελφίνια, πείτε ότι γλύτωσαν αλλά δεν είναι πάντα τόσα τυχερά)</p>	<p>Παράρτημα 5</p>
10'	<p>Τυπικά λήξης</p> <p>Τακτοποίηση Χώρου - Έλεγχος χώρου-Αναχώρηση-Άφιξη στην Εστία</p>	

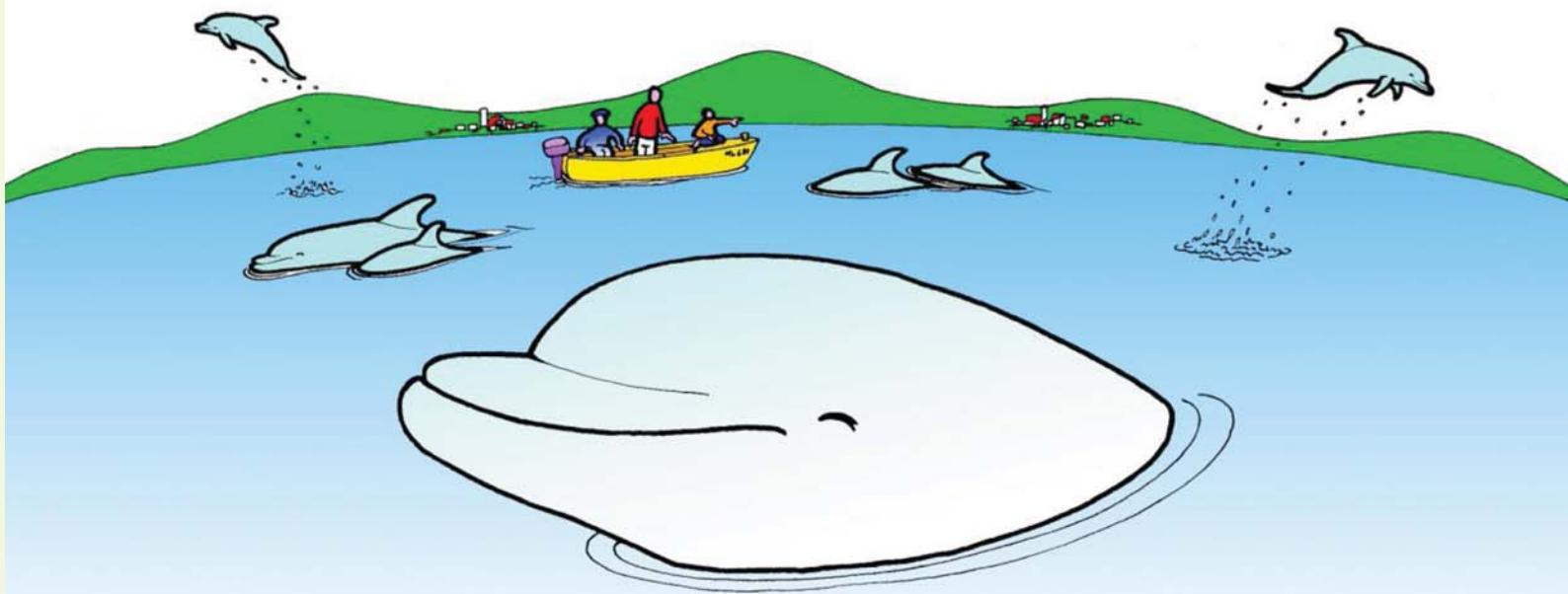
Πληροφορίες για τα δελφίνια και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει:

<http://www.pelagosinstitute.gr/gr/research/korinthiakos.html>

<http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%B5%CE%BB%CF%86%CE%AF%CE%BD%CE%B9>

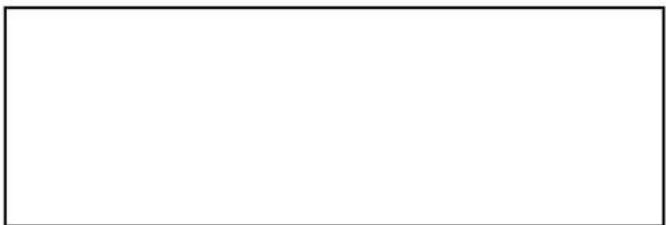
<http://www.whaletrackers.com/whales-mediterranean-sea/greek/whalesmed4/>

Οι φίλοι μας τα ΔΕΛΦΙΝΙΑ

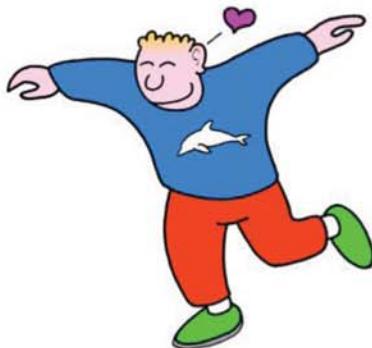

Κείμενο και εικονογράφηση: Giovanni Bearzi

Αυτό το βιβλίο ανήκει στον / στην

Οι φίλοι μας τα ΔΕΛΦΙΝΙΑ

Κείμενο και εικονογράφηση: Giovanni Bearzi (1994)

Μετάφραση: Βούλα Αλεξιάδου και Αλέξανδρος Φραντζής

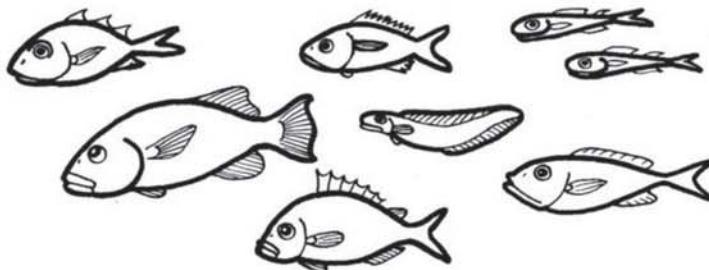
Ευχαριστίες στις: Brigitte, Nena, Silvia και Maddalena

Παρόλο που ζουν στο νερό, τα δελφίνια δεν είναι ψάρια: είναι θηλαστικά και αναπνέουν αέρα με τους πνεύμονές τους.

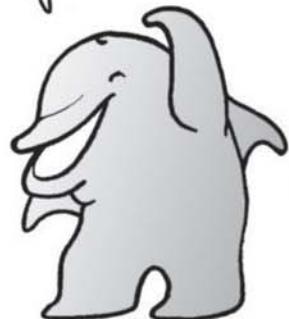

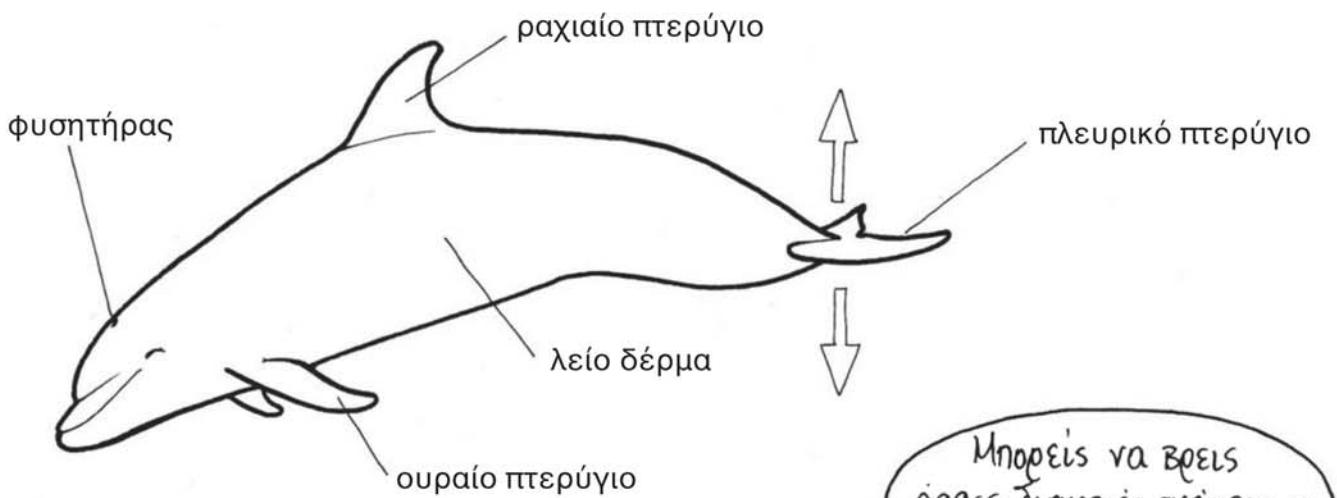
Για να αναπνεύσουν, τα δελφίνια πρέπει να ανέβουν στην επιφάνεια. Μετά κρατούν την αναπνοή τους και βουτούν.

Τα δελφίνια αναπνέουν με τα ρουθάνια τους, που βρίσκονται στο πάνω μέρος του κεφαλιού τους και καταλήγουν σε μια στίγμα στην οποία ονομάζεται αναπνοή.

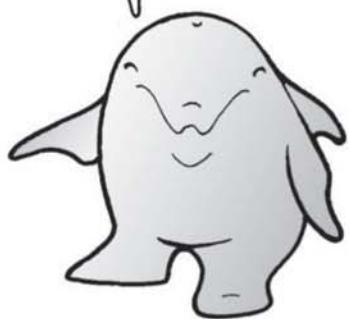
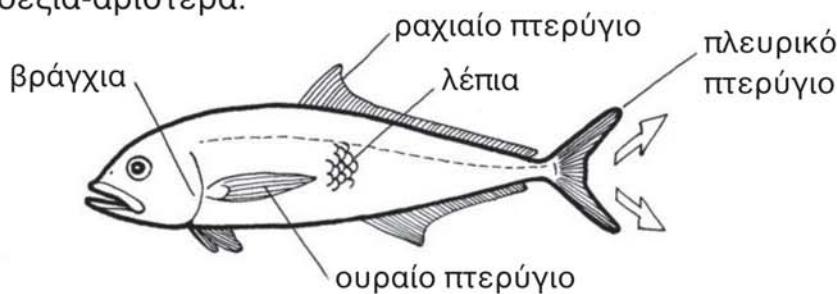
Τα ψάρια δεν αναπνέουν αέρα, αλλά με τα βράγχια τους, παίρνουν το οξυγόνο που είναι διαλυμένο στο νερό.

Το ουραίο πτερύγιο των δελφινιών είναι οριζόντιο και κινείται πάνω-κάτω. Το ουραίο πτερύγιο των ψαριών είναι κάθετο και κινείται δεξιά-αριστερά.

Μπορείς να βρεις
άλλες διαφορές ανάμεσα σε
δελφίνια και ψάρια;

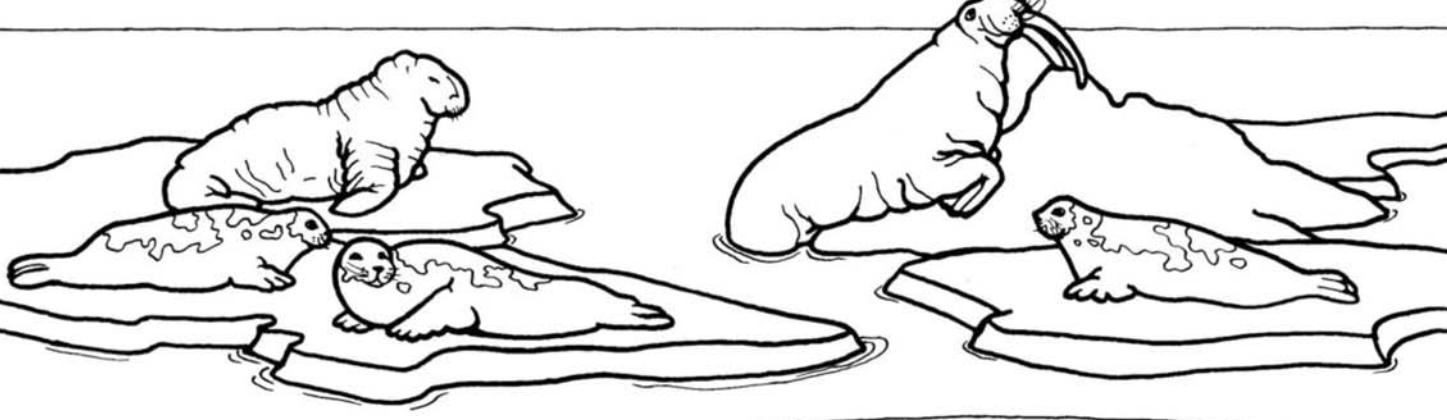

Ποια είναι τα θηλαστικά;

Τα θηλαστικά είναι θερμόαιμα ζώα.
Συνήθως έχουν τρίχες ή τρίχωμα.
Τα θηλυκά δίνουν στα μικρά τους γάλα
από τους μαστούς τους.

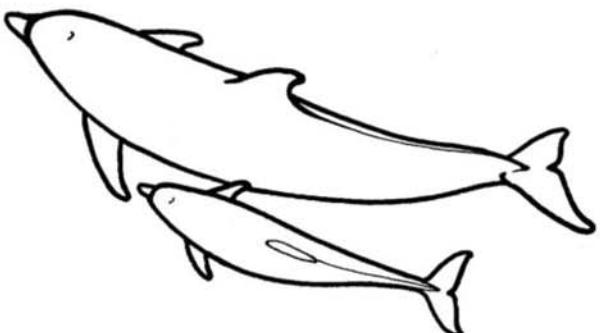
Αυτά τα ζώα είναι όλα θηλαστικά.

Μερικά θηλαστικά, όπως οι φώκιες και οι θαλάσσιοι ελέφαντες, περνούν πολύ από το χρόνο τους στο νερό. Τα δελφίνια περνούν ολόκληρη τη ζωή τους στο νερό.

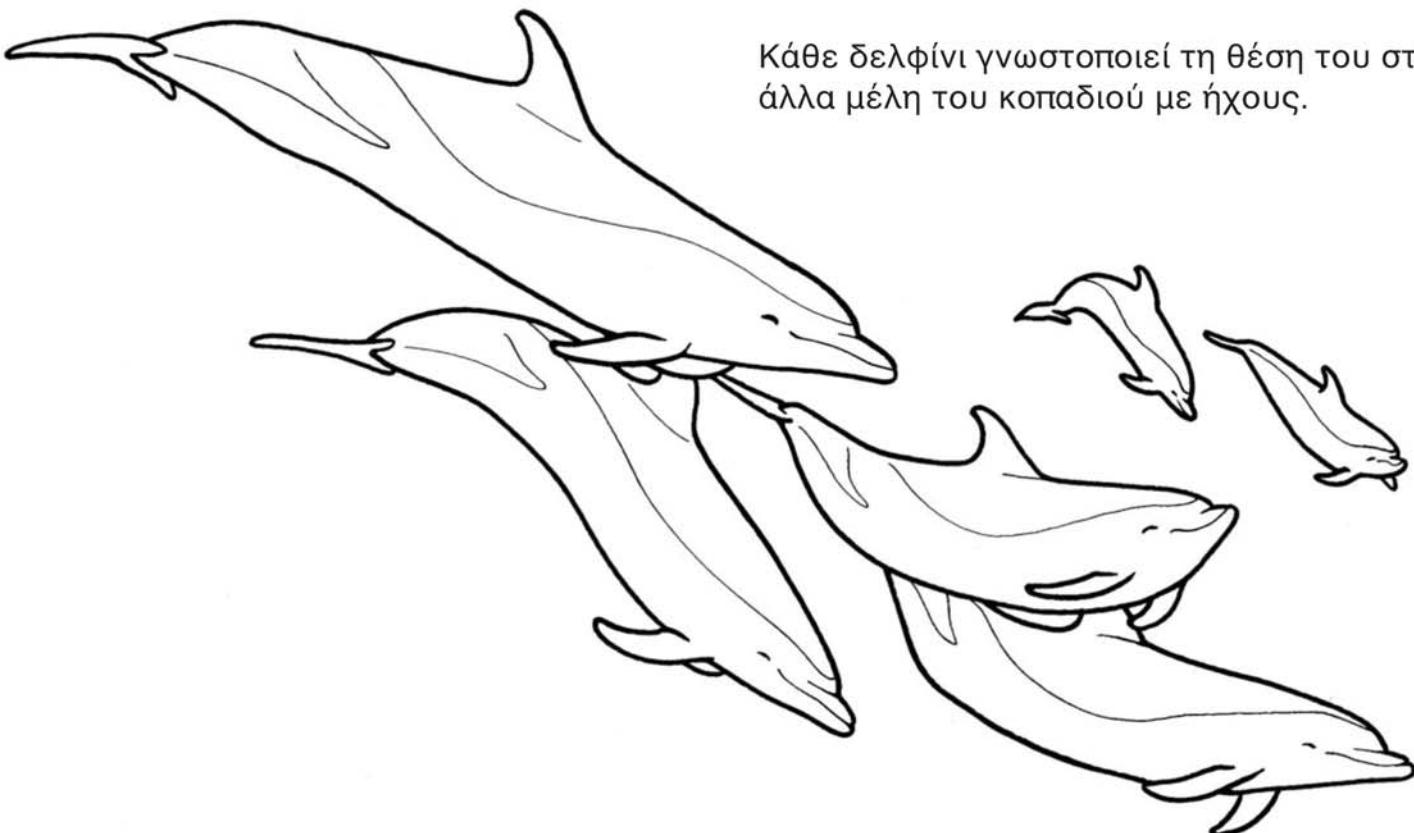
Στο νερό τρώνε, ξεκουράζονται, ζευγαρώνουν και γεννούν. Ακόμα κι ο θηλασμός των μικρών τους γίνεται στο νερό.

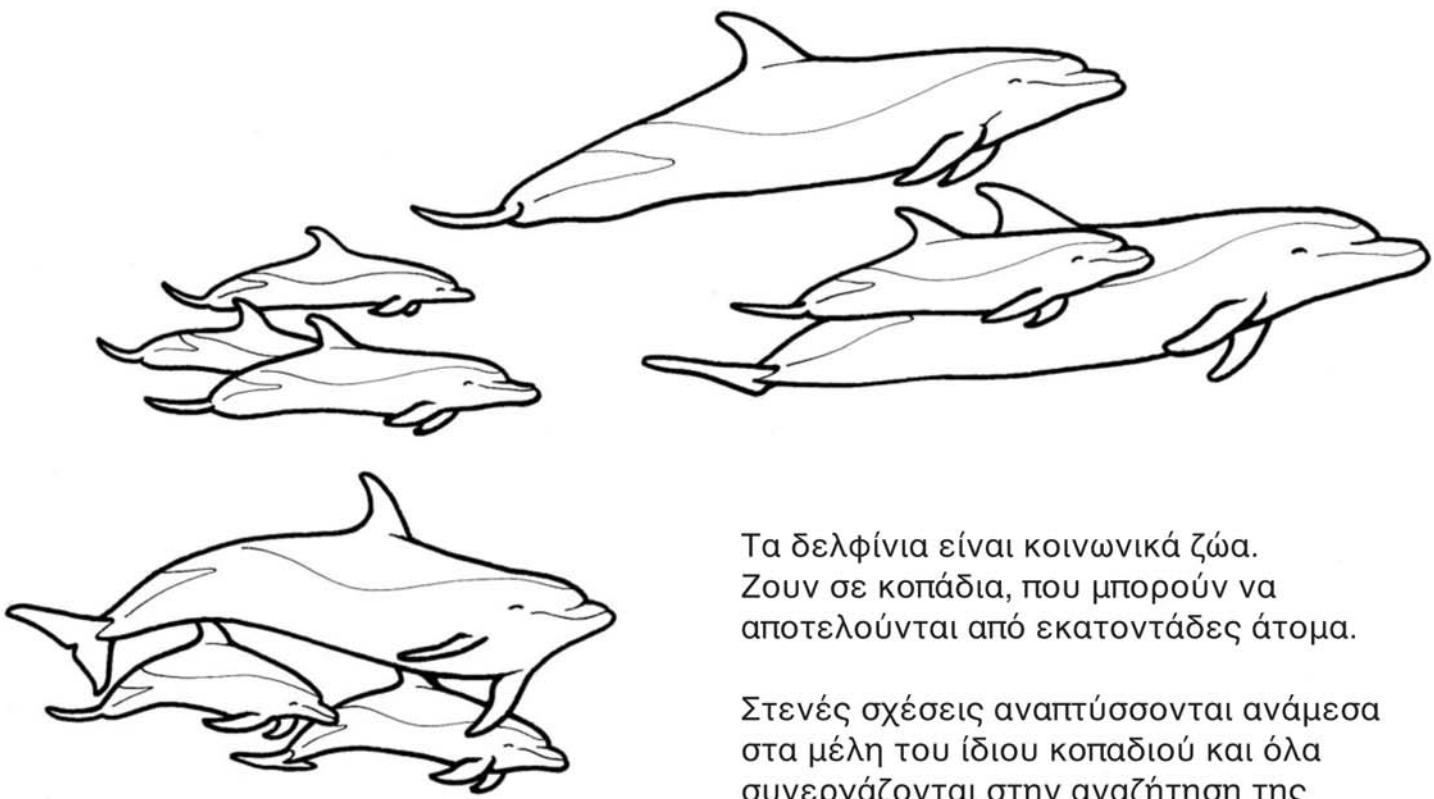

Τα δελφίνια δεν έχουν τρίχες ή τρίχωμα, αλλά το σώμα τους καλύπτεται από ένα παχύ στρώμα λίπους, που τα κρατά ζεστά.

Ένα κοπάδι δελφινιών κολυμπάει στον οκεανό.

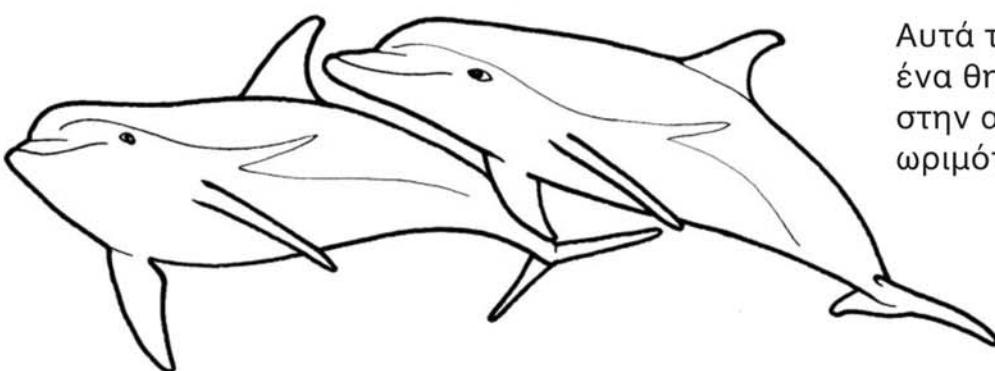
Κάθε δελφίνι γνωστοποιεί τη θέση του στα άλλα μέλη του κοπαδιού με ήχους.

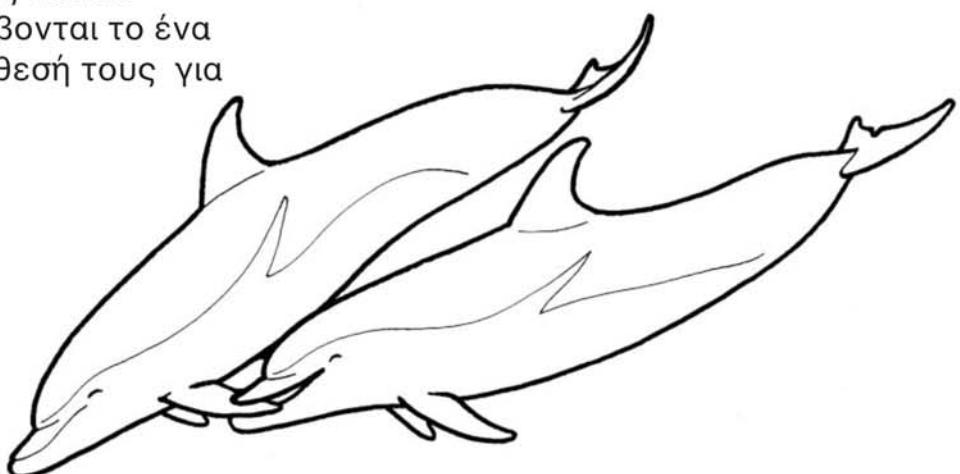
Τα δελφίνια είναι κοινωνικά ζώα.
Ζουν σε κοπάδια, που μπορούν να
αποτελούνται από εκατοντάδες άτομα.

Στενές σχέσεις αναπτύσσονται ανάμεσα
στα μέλη του ίδιου κοπαδιού και όλα
συνεργάζονται στην αναζήτηση της
τροφής τους.

Αυτά τα δελφίνια, ένα αρσενικό και
ένα θηλυκό, έφτασαν επιτέλους
στην αναπαραγωγική τους
ωριμότητα.

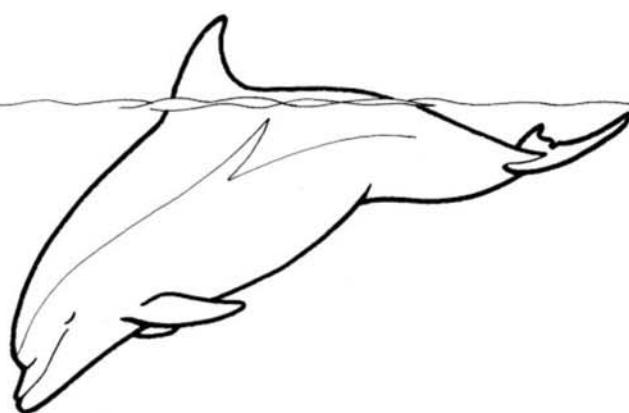
Στη διάρκεια της ερωτοτροπίας τα δύο
δελφίνια δαγκώνονται και τρίβονται το ένα
με το άλλο, δείχνοντας τη διάθεσή τους για
αμοιβαία επαφή.

Αν η ερωτοτροπία είναι πετυχημένη,
ακουμπούν τις κοιλιές τους
και ζευγαρώνουν.

Στα δελφίνια η ερωτοτροπία δεν σχετίζεται
απαραίτητα με την αναπαραγωγή.

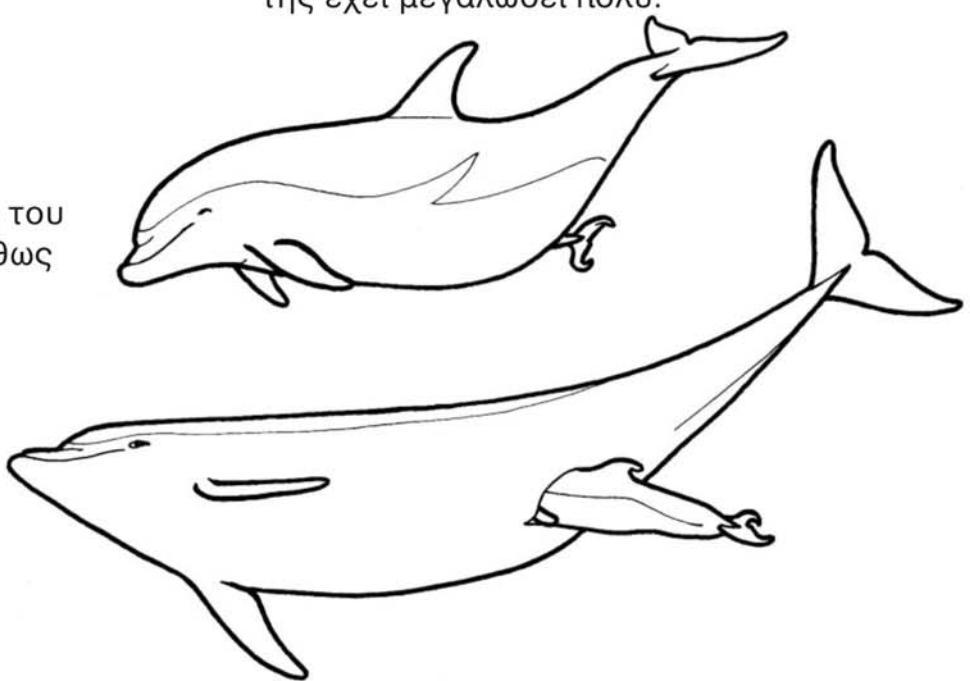

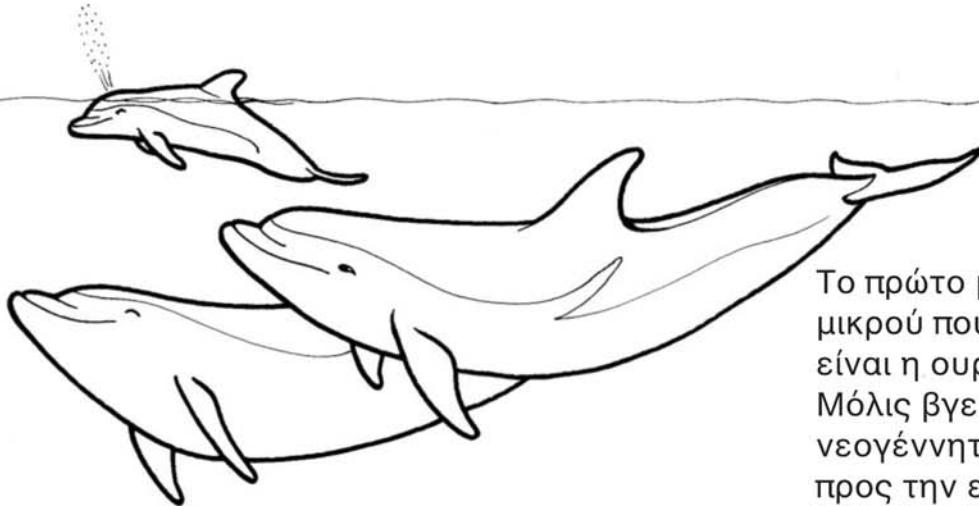
Γι' αυτή τη θηλυκιά η στιγμή του τοκετού
πλησιάζει.

Μετά από ένα χρόνο εγκυμοσύνης, η κοιλιά
της έχει μεγαλώσει πολύ.

Το πρώτο μέρος του σώματος του
μικρού που εμφανίζεται συνήθως
είναι η ουρά.

Μόλις βγει και το κεφάλι, το
νεογέννητο κολυμπάει
γρήγορα προς την
επιφάνεια, για να πάρει
την πρώτη του αναπνοή.

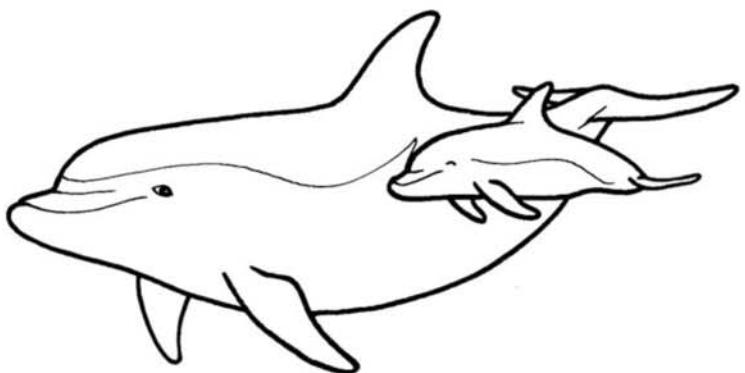

Το πρώτο μέρος του σώματος του μικρού που εμφανίζεται συνήθως είναι η ουρά.

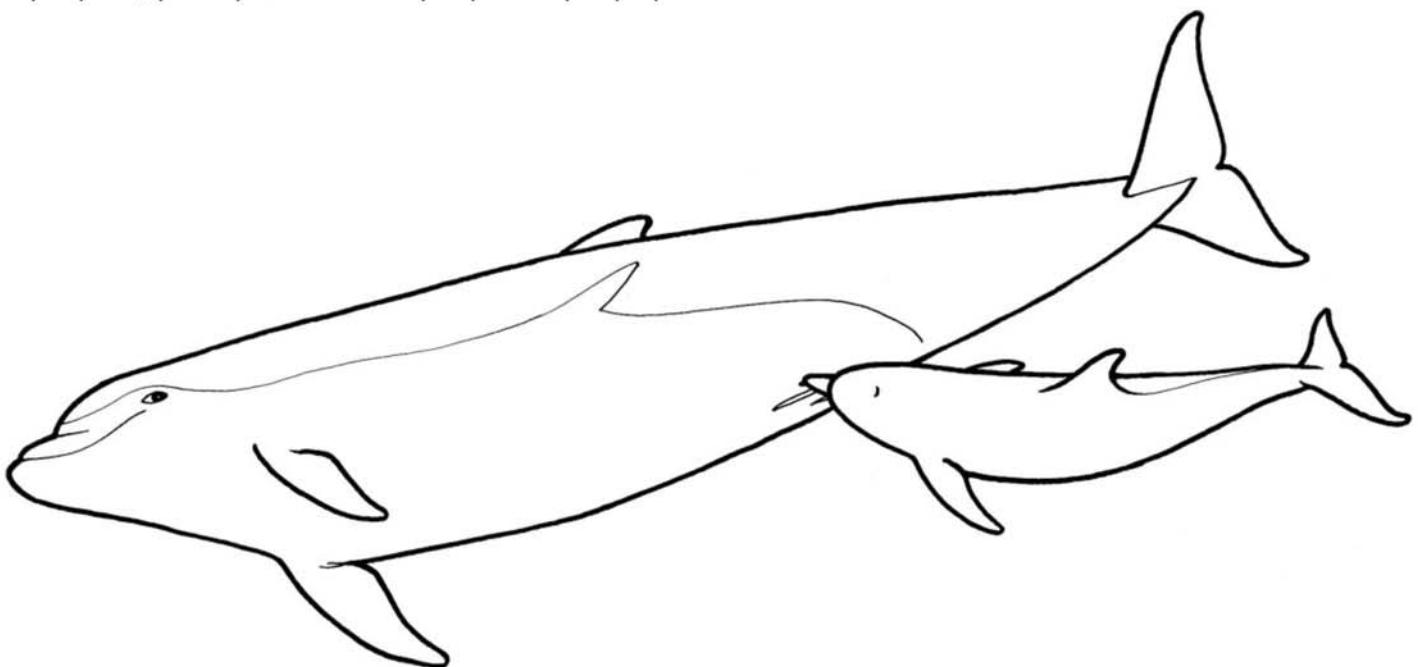
Μόλις βγει και το κεφάλι, το νεογέννητο κολυμπάει γρήγορα προς την επιφάνεια, για να πάρει την πρώτη του αναπνοή.

Η μητέρα με στοργή παρατηρεί το μικρό δελφινάκι που κολυμπάει πλάι της με άτσαλες κινήσεις.

Σχεδόν αμέσως μετά τη γέννα, το μικρό προσπαθεί να θηλάσει. Παίρνοντας την κατάλληλη θέση, η μητέρα κατευθύνει το μικρό της προς μία από τις δύο θηλές της.

Το γάλα, πολύ πυκνό και θρεπτικό, εκτοξεύεται μέσα στο στόμα του μικρού, μόλις αυτό ακουμπήσει τη θηλή.

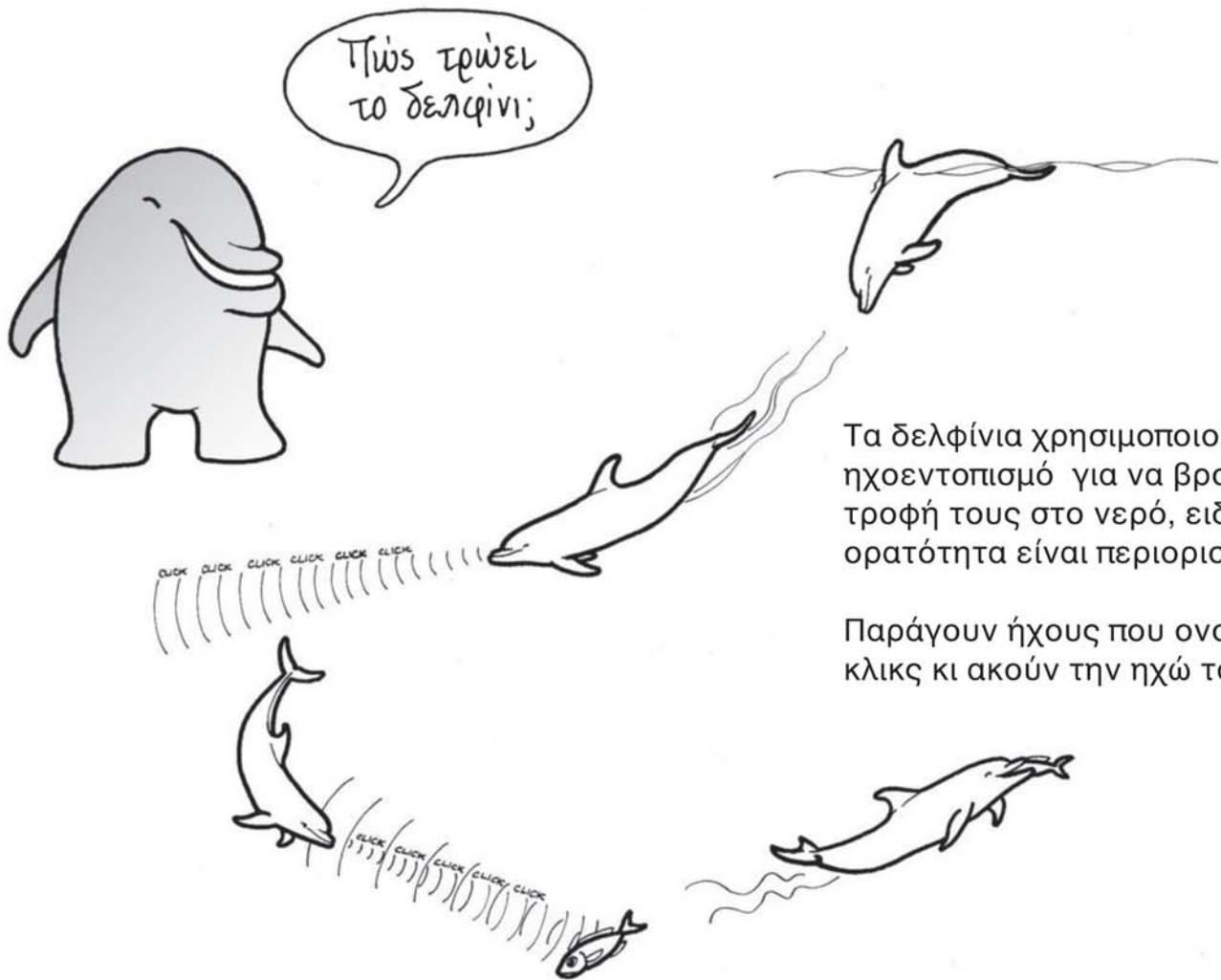
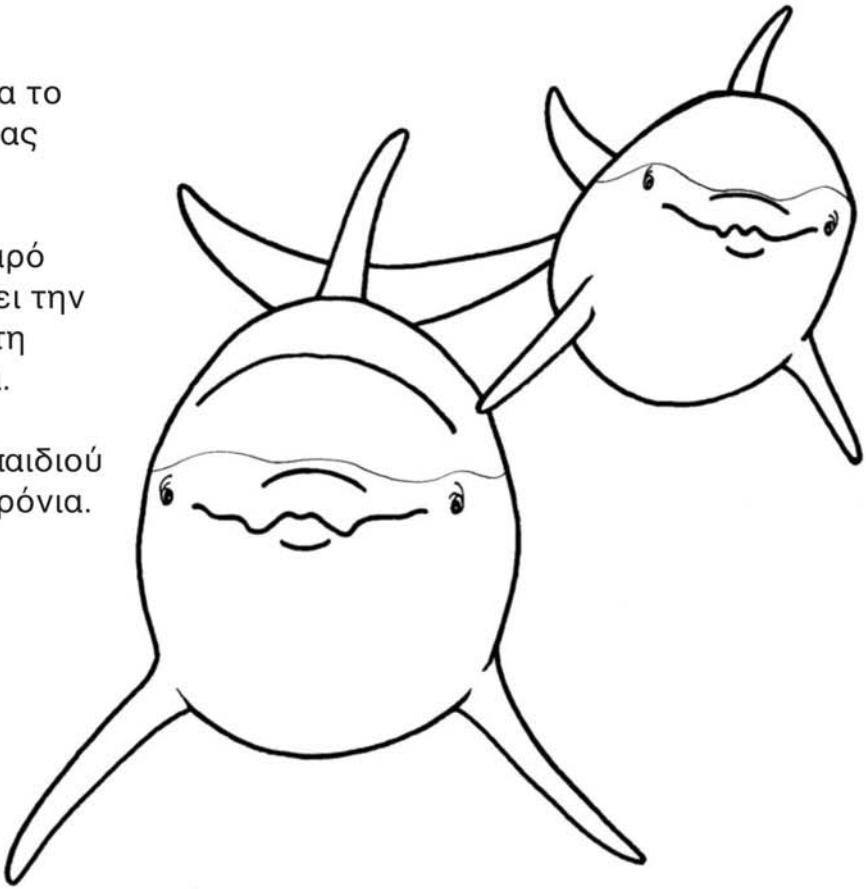

Τους πρώτους μήνες της ζωής του το μικρό θηλάζει πολύ τακτικά.

Όσο το μικρό μεγαλώνει, η μητέρα το διδάσκει πώς να τρέφεται πιάνοντας ψάρια μόνο του.

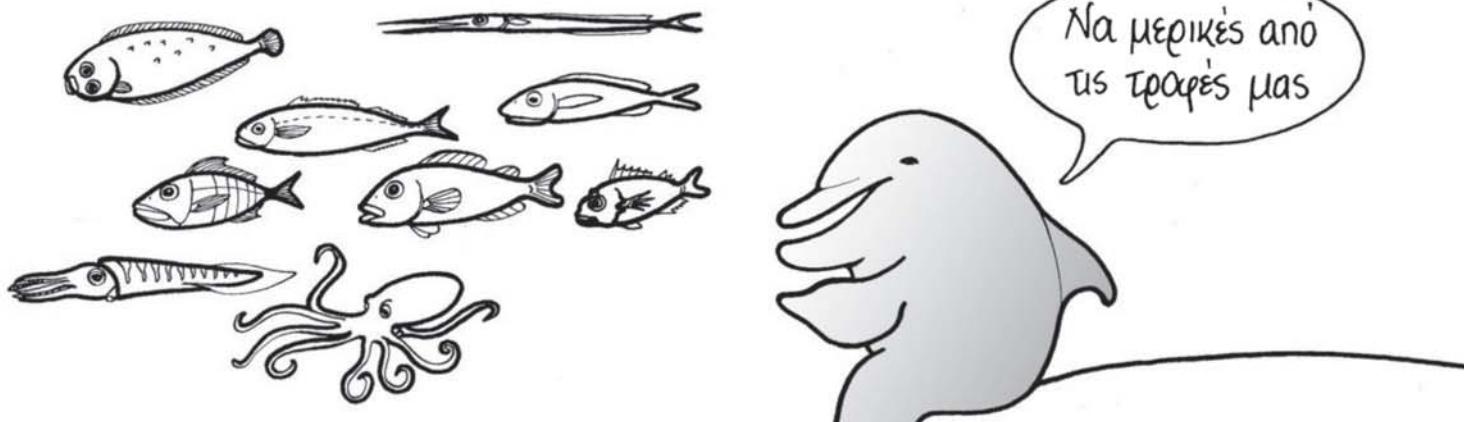
Σε ηλικία δεκαοκτώ μηνών, το νεαρό δελφίνι είναι ικανό να συλλαμβάνει την τροφή του. Ωστόσο, θα μείνει με τη μητέρα του για πολύ καιρό ακόμα.

Στα δελφίνια, ο δεσμός μητέρας-παιδιού είναι ισχυρός και κρατάει πολλά χρόνια.

Τα δελφίνια χρησιμοποιούν τον ηχοεντοπισμό για να βρουν την τροφή τους στο νερό, ειδικά όταν η ορατότητα είναι περιορισμένη.

Παράγουν ήχους που ονομάζονται κλικς κι ακούν την ηχώ τους.

Τα δόντια των δελφινιών δεν είναι φτιαγμένα για να μασούν. Χρησιμοποιούνται για να αρπάζουν την τροφή. Τα ψάρια και τα καλαμάρια είναι μεζεδάκια που γλιστρούν και για να τα πιάσει κανείς πρέπει να έχει κοφτερά δόντια και ξεχωριστές ικανότητες.

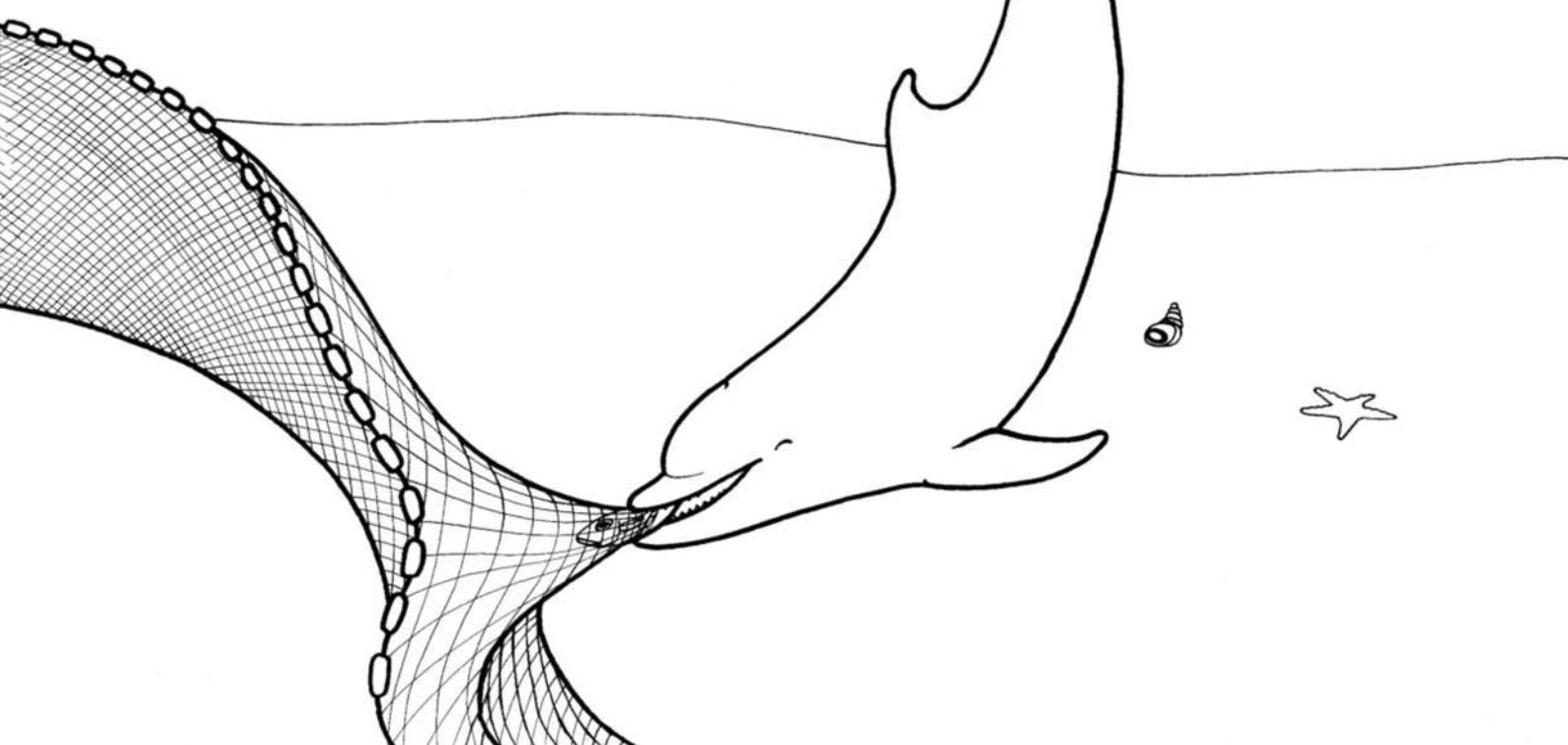

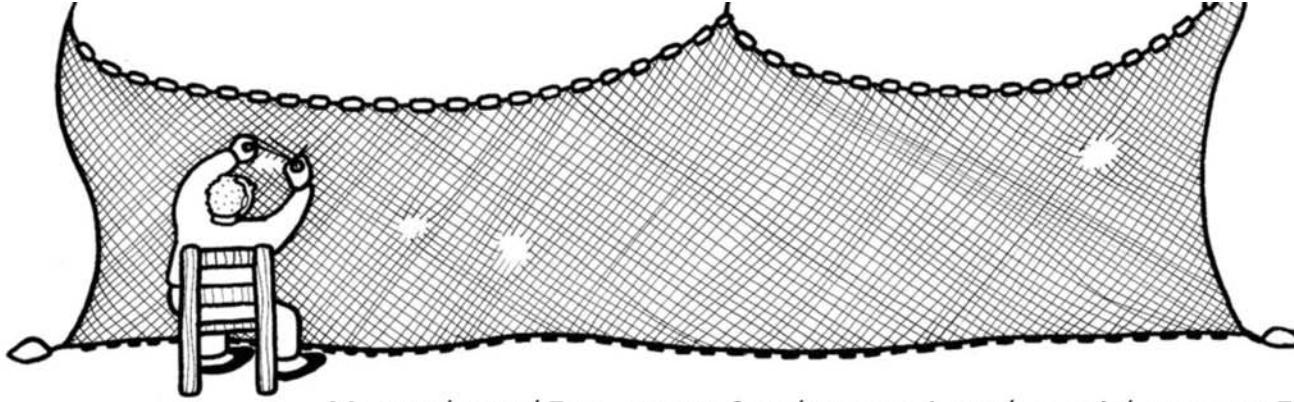
Δόντι δελφινιού

Να μερικές από τις τροφές μας

Όταν δεν βρίσκουν αρκετή τροφή, τα δελφίνια «κλέβουν» ψάρια από τα δίχτυα των ψαράδων.

Μερικές φορές κάνουν μεγάλες τρύπες.

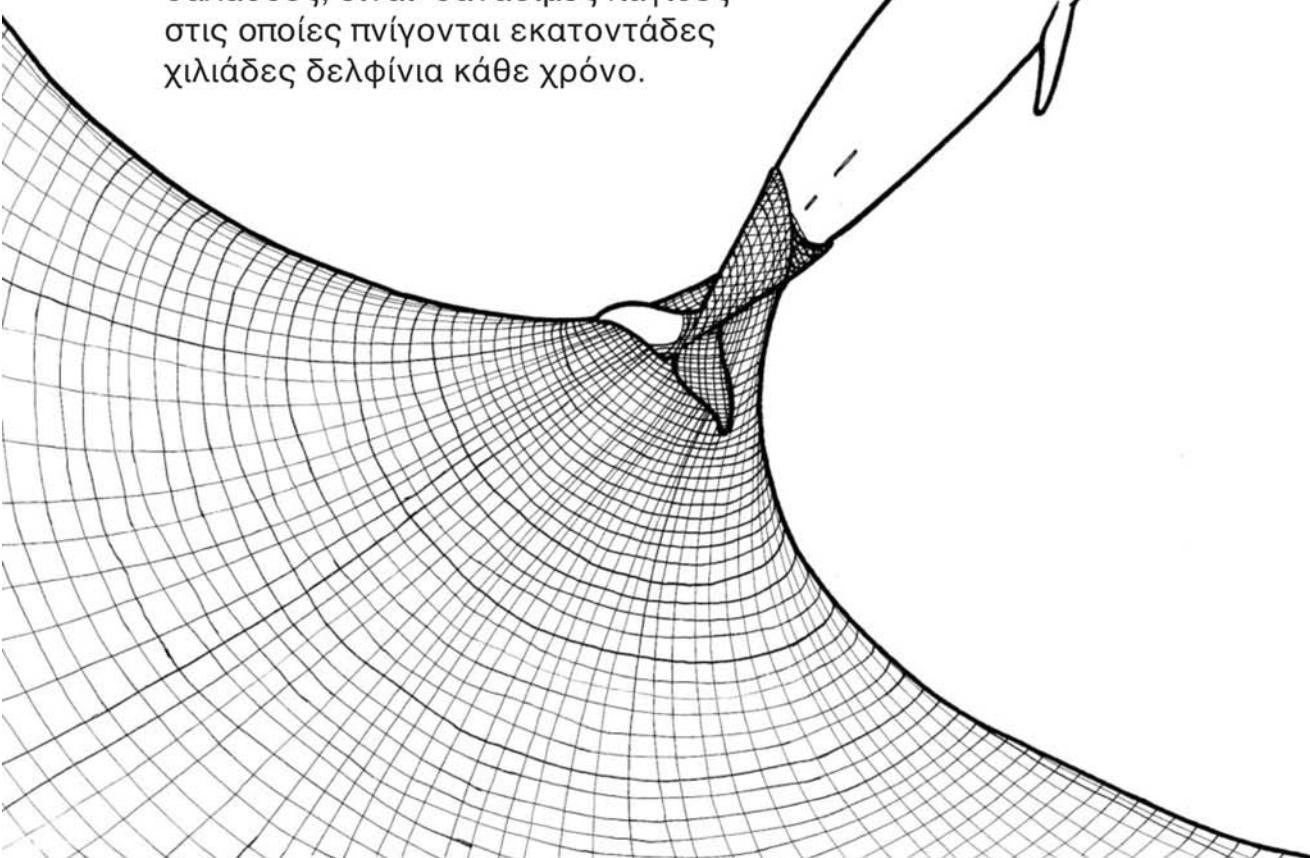
Μερικοί ψαράδες, αν και θυμώνουν γι' αυτό, μπαλώνουν τα δίχτυα τους. Καταλαβαίνουν ότι τα δελφίνια είναι μέρος της θαλάσσιας ζωής και αποδέχονται τα ζώα αυτά με τον ίδιο τρόπο που αποδέχονται τα προβλήματα που προκαλούν οι άνεμοι και τα κύματα.

Άλλοι ψαράδες αντιδρούν διαφορετικά.

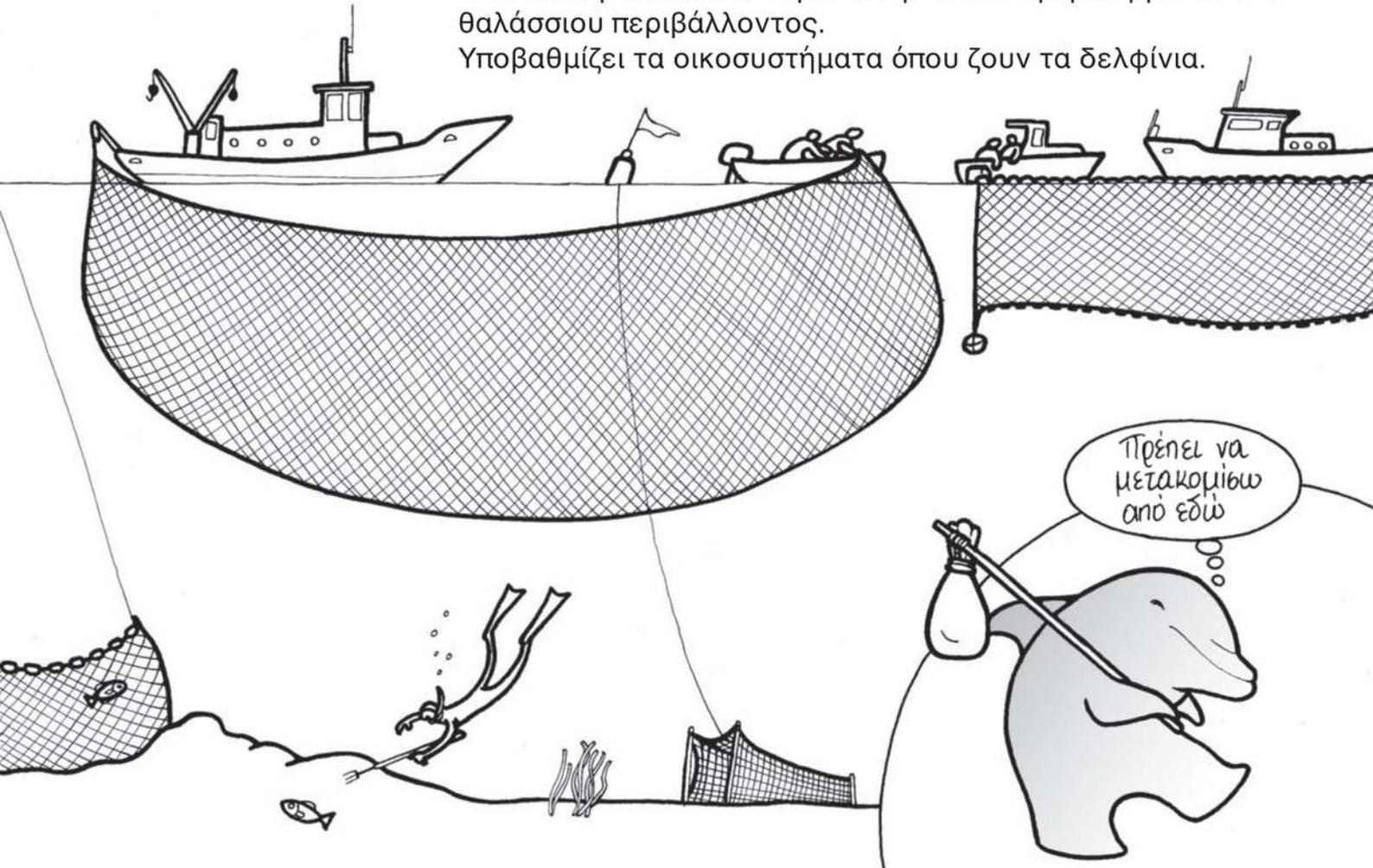
Ψαράδες και δελφίνια:
Τι δύσκολη σχέση!

Τα μεγάλα δίχτυα στις ανοιχτές θάλασσες, είναι θανάσιμες παγίδες στις οποίες πνίγονται εκατοντάδες χιλιάδες δελφίνια κάθε χρόνο.

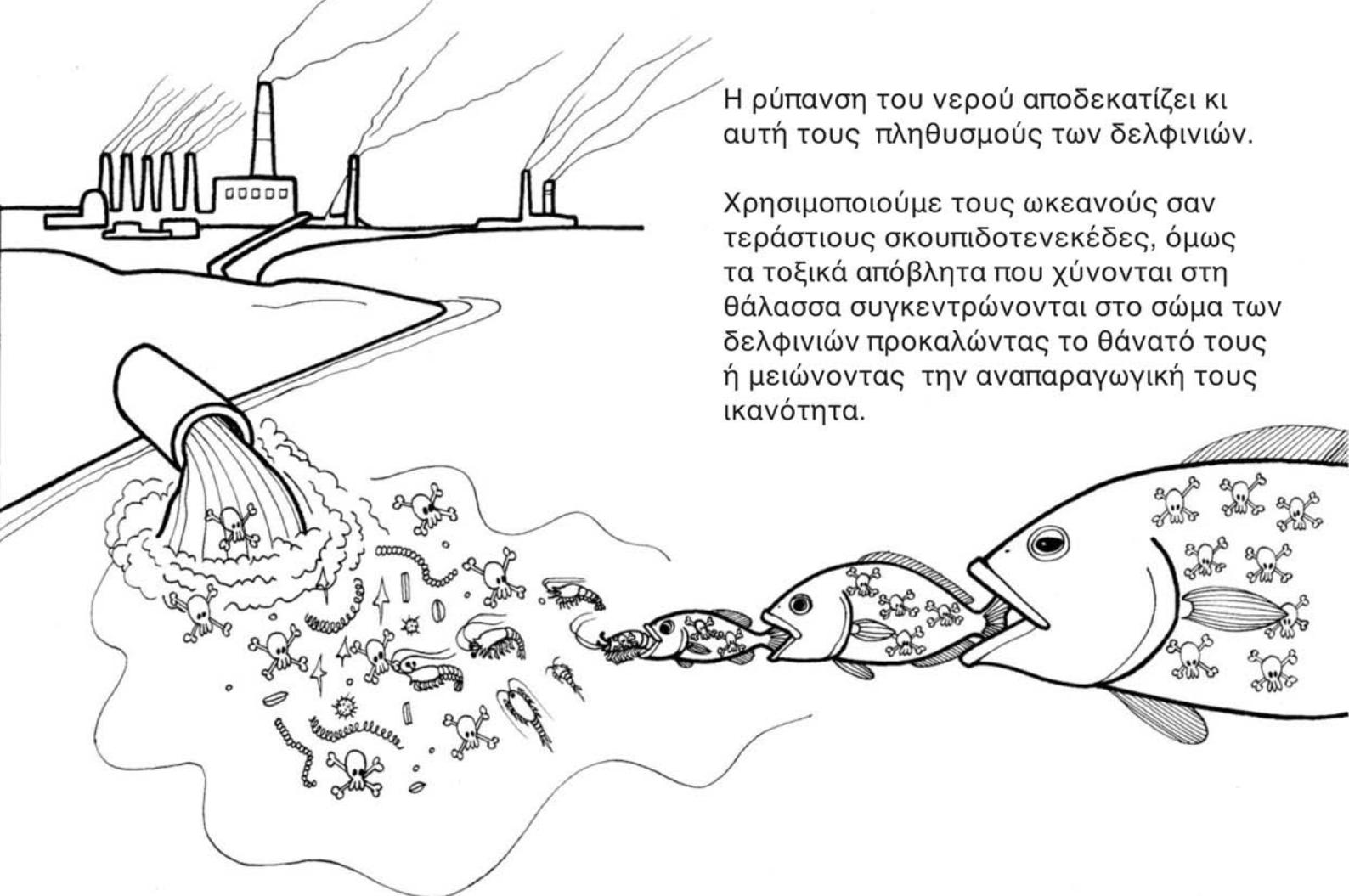
Η εντατική αλιεία δεν σέβεται την ευαίσθητη ισορροπία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

Υποβαθμίζει τα οικοσυστήματα όπου ζουν τα δελφίνια.

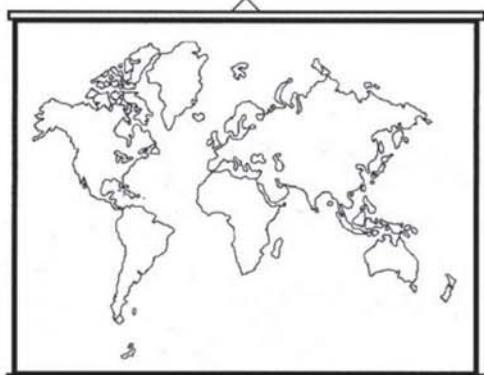
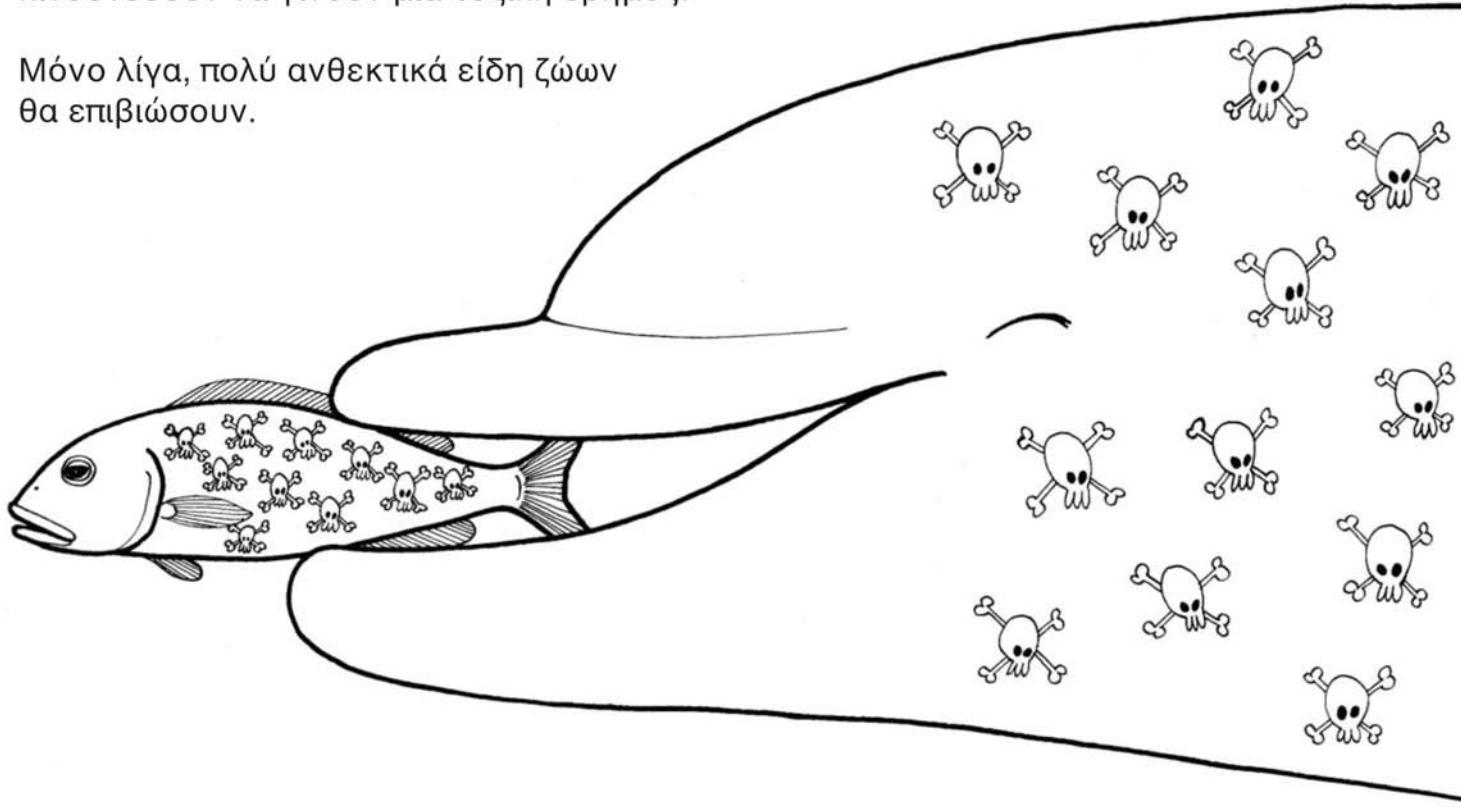
Η ρύπανση του νερού αποδεκατίζει κι αυτή τους πληθυσμούς των δελφινιών.

Χρησιμοποιούμε τους ωκεανούς σαν τεράστιους σκουπιδοτενεκέδες, όμως τα τοξικά απόβλητα που χύνονται στη θάλασσα συγκεντρώνονται στο σώμα των δελφινιών προκαλώντας το θάνατό τους ή μειώνοντας την αναπαραγωγική τους ικανότητα.

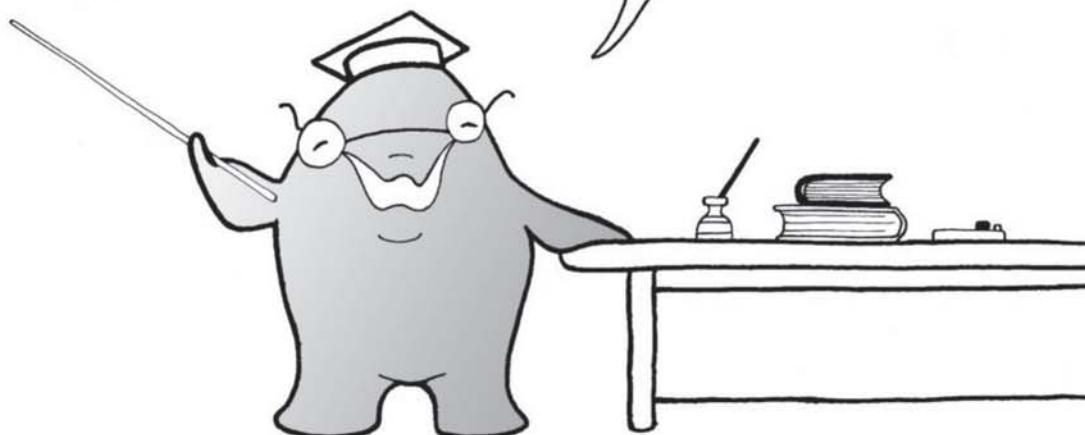
Οι ακεανοί που είναι γεμάτοι ζωή
κινδυνεύουν να γίνουν μια τοξική έρημος.

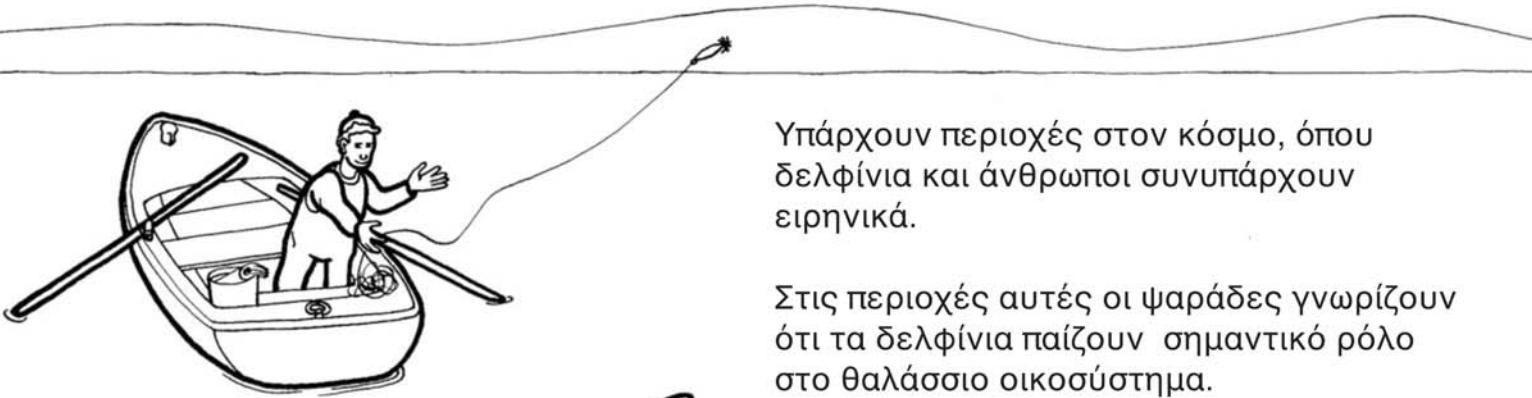
Μόνο λίγα, πολύ ανθεκτικά είδη ζώων
θα επιβιώσουν.

Για τους λόγους αυτούς τα
δελφίνια κινδυνεύουν σε πολλές
θάλασσες του κόσμου ...

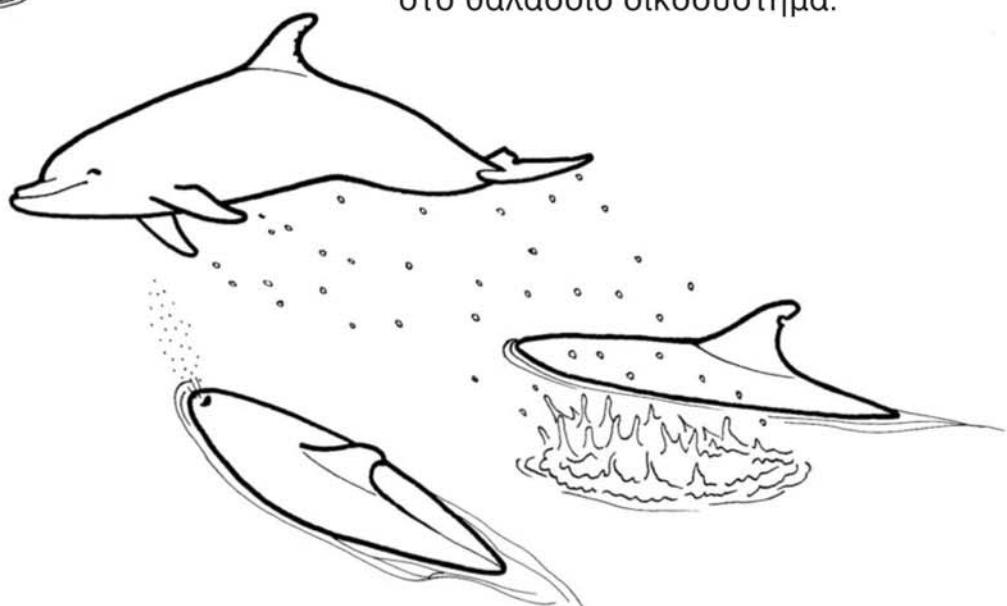
Πάντως υπάρχουν
ακόμα μέρη όπου τα
δελφίνια μπορούν να ζουν
χωρίς προβλήματα

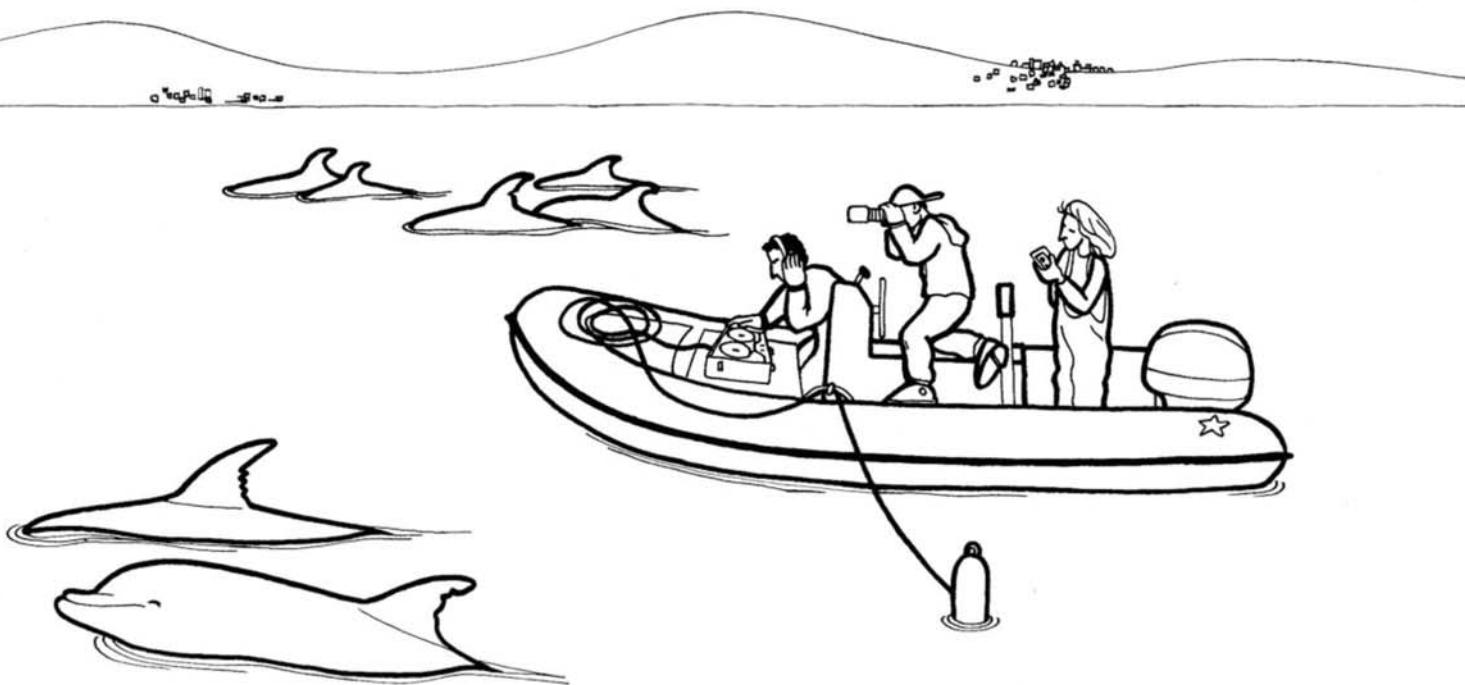
Υπάρχουν περιοχές στον κόσμο, όπου δελφίνια και άνθρωποι συνυπάρχουν ειρηνικά.

Στις περιοχές αυτές οι ψαράδες γνωρίζουν ότι τα δελφίνια παίζουν σημαντικό ρόλο στο θαλάσσιο οικοσύστημα.

Ερευνητές ακολουθούν τα δελφίνια με μικρά σκάφη για να τα μελετήσουν χωρίς να τα ενοχλούν.

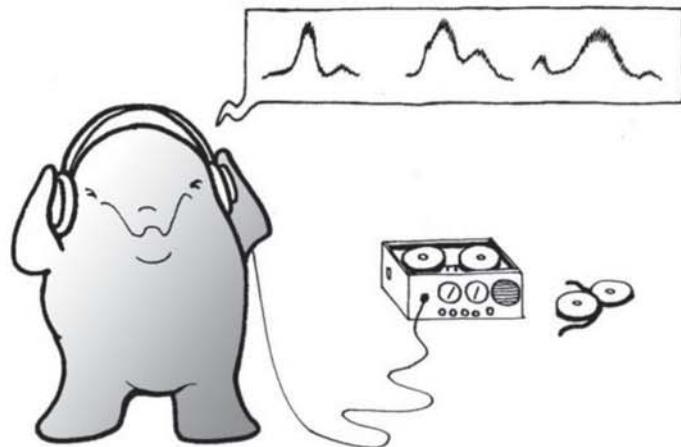
Παίρνουν φωτογραφίες και καταγράφουν τη συμπεριφορά και τις «φωνές» των δελφινιών.

Μ' αυτές τις απλές τεχνικές μπορεί να ανακαλύψει κανείς πολλά πράγματα.

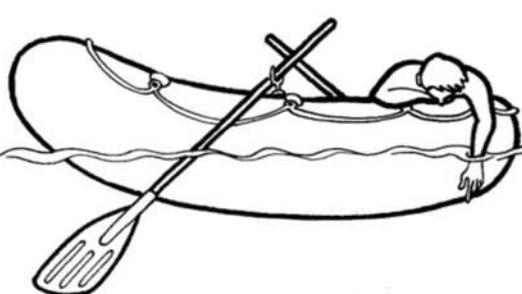
Οι ερευνητές αναγνωρίζουν το κάθε δελφίνι όντας ένα από τα φυσικά σημάδια που έχουν στο ραχιαίο τους πτερύγιο. Μελετούν τις μετακινήσεις τους, την καθημερινή τους δραστηριότητα και τις «φιλίες» τους.

Ακούγοντας τους καταπληκτικούς ήχους που παράγουν τα δελφίνια, μπορεί κανείς να αποκαλύψει πολλά μυστικά γι' αυτά.

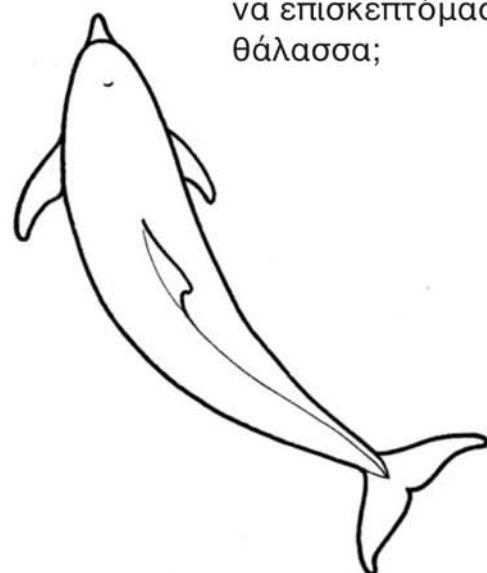

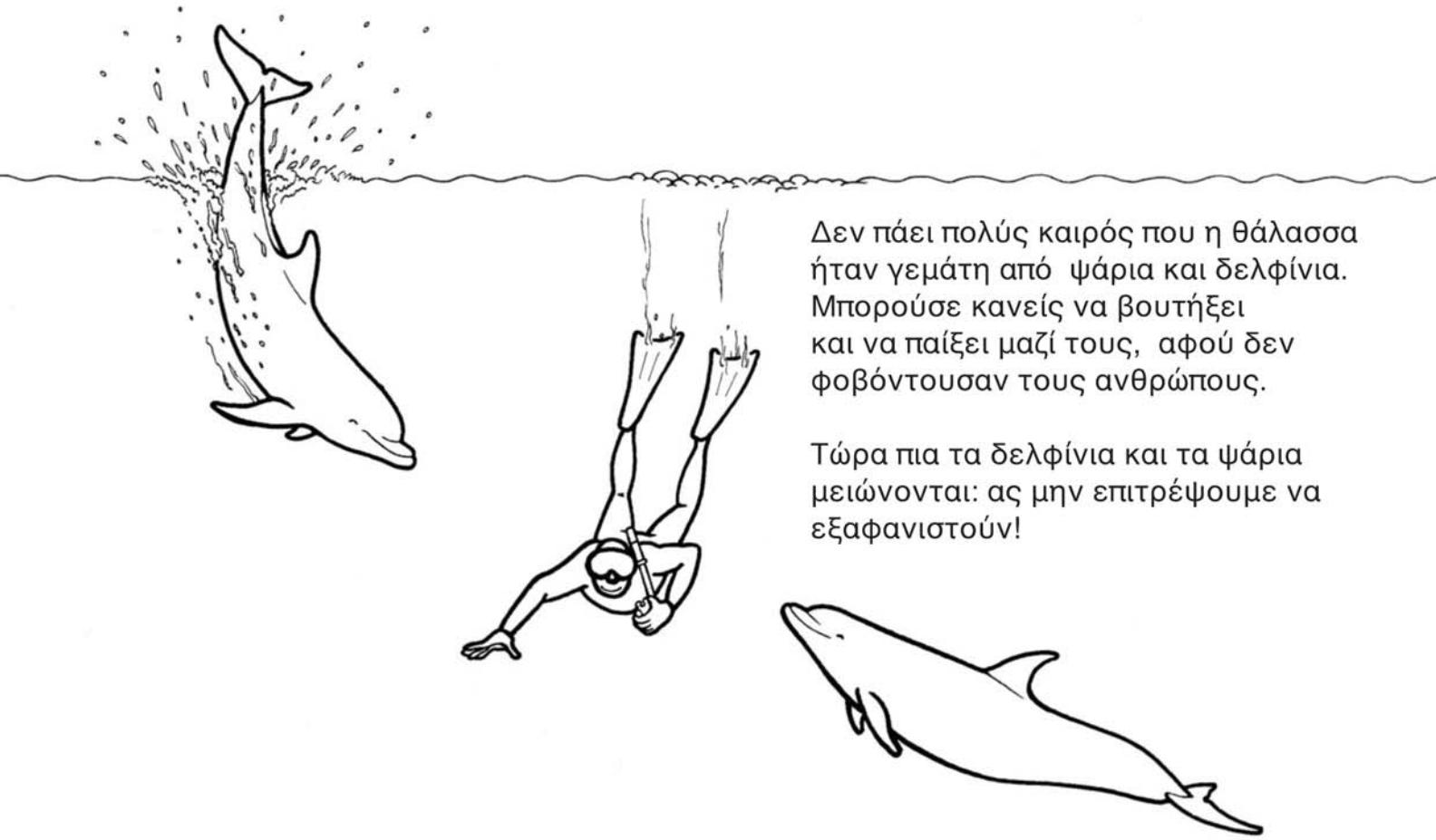
Τα δελφίνια είναι αξιοθαύμαστα και κομψά ζώα. Είναι πάντα μεγάλη χαρά να τα παρατηρείς στο φυσικό τους περιβάλλον.

Είναι χαριτωμένα, έξυπνα και μερικές φορές πολύ φιλικά.

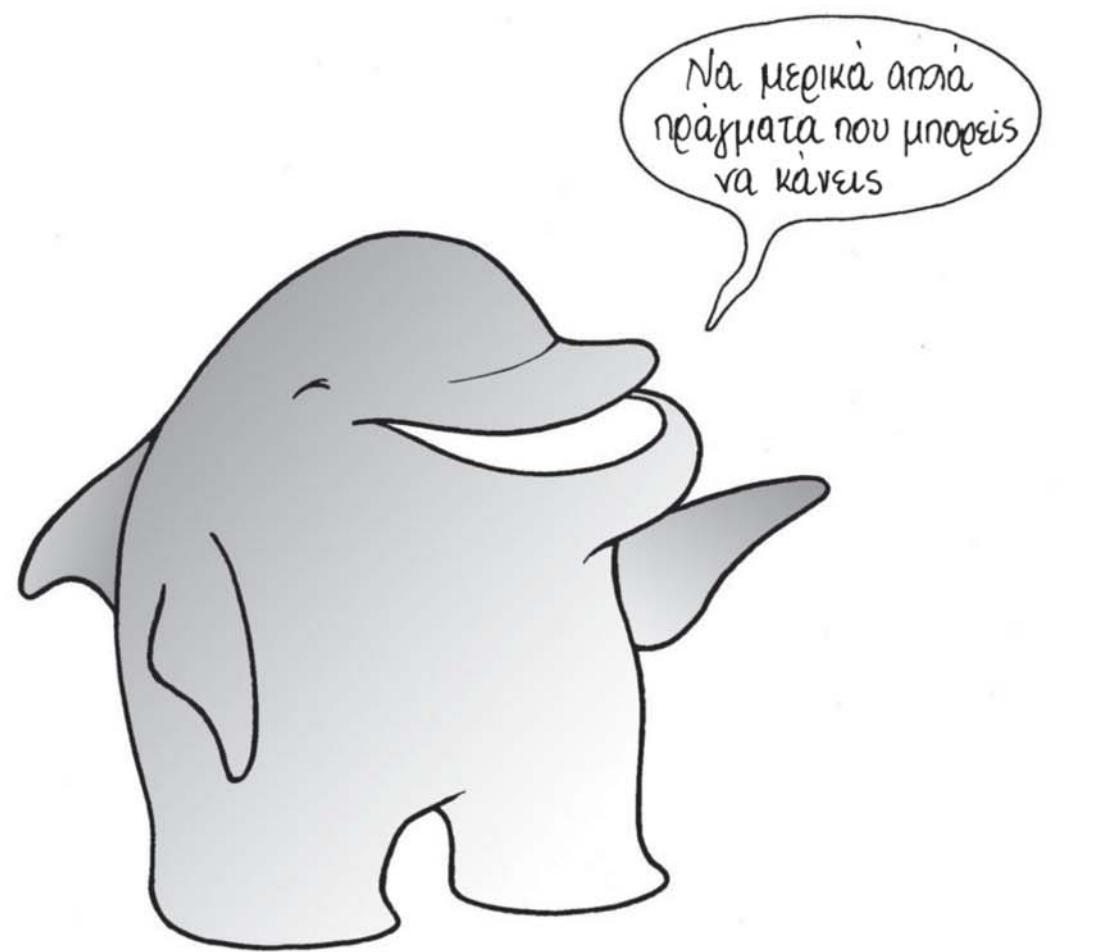
Δεν θα ήταν όμορφα, όταν νοιώθουμε λίγο μόνοι, να παίρναμε μια μικρή βάρκα και να επισκεπτόμασταν τους φίλους μας στη θάλασσα;

Δεν πάει πολύς καιρός που η θάλασσα
ήταν γεμάτη από ψάρια και δελφίνια.
Μπορούσε κανείς να βουτήξει
και να παίξει μαζί τους, αφού δεν
φοβόντουσαν τους ανθρώπους.

Τώρα πια τα δελφίνια και τα ψάρια
μειώνονται: ας μην επιτρέψουμε να
εξαφανιστούν!

Να μερικά από
πράγματα που μπορείς
να κάνεις

Μάθε να αγαπάς και να σέβεσαι όλα τα ζώα, όχι μόνο τα δελφίνια. Δελφίνια, άνθρωπος, φίδι, αράχνη, ποντίκι, μυρμήγκι, σαρανταποδαρούσα ... συνειδητοποίησε ότι κάθε ύπαρξη έχει τη θέση και τη λειτουργία της στη φύση. Άφησε το εαυτό σου ελεύθερο να θαυμάσει: κάθε μορφή ζωής είναι ένα μικρό αριστούργημα που αξίζει το ενδιαφέρον σου.

Να θυμάσαι ότι τα άγρια ζώα, όπως τα δελφίνια, οι αρκούδες και οι καμηλοπαρδάλεις πρέπει να ζουν ελεύθερα στο φυσικό τους περιβάλλον κι όχι στους ζωολογικούς κήπους και τα δελφινάρια.

Μη πετάς σκουπίδια στη θάλασσα ή στο δρόμο. Ο κόσμος είναι το σπίτι μας και πρέπει να συμβάλεις στο να διατηρηθεί καθαρός. Ανακύκλωσε το χαρτί, το γυαλί κι όλα τα υλικά που μπορούν να ξαναχρησιμοποιηθούν. Περιόρισε την κατανάλωση και τις σπατάλες.

Γίνε μέλος σε μια οργάνωση για την προστασία του περιβάλλοντος και υποστήριξε ενεργά πρωτοβουλίες για την προστασία της φύσης.

Ο **Giovanni Bearzi** μελετά τα δελφίνια της Μεσογείου από το 1986 και ειδικά στην Αδριατική και το Ιόνιο πέλαγος. Ίδρυσε και διηγύθυνε για μια δεκαετία ένα πρόγραμμα για τη μελέτη και την προστασία των δελφινιών στην Κροατία, στο οποίο απονεμήθηκε το βραβείο «Henry Ford European Conservation Award», ως το καλύτερο Ευρωπαϊκό πρόγραμμα. Ο Giovanni πάντα προσπαθεί να συνδυάσει την επιστημονική εργασία με την ευαισθητοποίηση του κοινού και με την εκπαίδευση για την υποστήριξη της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και έχει επιβλέψει σημαντικό αριθμό φοιτητών και νέων ερευνητών. Είναι σύμβουλος σε οργανισμούς όπως το ACCOBAMS και το IUCN. Είναι διδάκτορας του Πανεπιστημίου Βασιλείας της Ελβετίας στη Ζωολογία και το διδακτορικό του είχε θέμα τα παράκτια μεσογειακά δελφίνια. Από το 1990 είναι μέλος του ΔΣ της οργάνωσης Tethys Research Institute ενώ από το 2000 είναι πρόεδρος της. Έχει επίσης διδάξει Προστασία Κητωδών ως καθηγητής στη Σχολή Επιστημών του Πανεπιστημίου Βενετίας. Το 2001 κέρδισε το βραβείο PEW Marine Conservation.

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΦΩΚΙΑ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Άφιξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Ζωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Τις φωτογραφίες της φώκιας τις πήρε το κύμα, πρέπει λοιπόν να τις ξαναφτιάξουμε</p> <p>Δραστ: Κάθε λυκόπουλο παίρνει από ένα κομμάτι και με το σφύριγμα τρέχουν να βρουν άλλα λυκόπουλα ώστε να δημιουργήσουν την φωτογραφία.</p>	Κομμένες φωτογραφίες φώκιας.
	<p>Μύθος: Οι φώκιες μπερδεύουν αυτούς που τους κυνηγούν για να σωθούν...</p> <p>Δραστ: Ο κυνηγός κυνηγάει τις φώκιες αλλά αν μια άλλη φώκια περάσει ανάμεσα στο κυνηγό και στη φώκια που κυνηγάει τότε ο κυνηγός αλλάζει πορεία και κυνηγάει τη νέα φώκια που πέρασε από μπροστά του.[μπερδεμένο? Δείτε το γράφημα στο τέλος]</p>	5-6 χούλα χούπ
	<p>Μύθος: «Πόδια-παντόφλες» Τα πόδια της φώκιας μοιάζουν με παντόφλες για να δούμε πως τα χρησιμοποιούν...</p> <p>Δραστ: φτιάχνουμε ένα πύργο με τις κονσέρβες, ένα λυκόπουλο προσπαθεί να τις ρίξει με την μπάλα κι αν τα καταφέρει κυνηγάει με 2 παντόφλες (πόδια φώκιας) να πετύχει τα λυκόπουλα. Ταυτόχρονα τα άλλα λυκόπουλα προσπαθούν φτιάξουν το πύργο από τις κονσέρβες και να σταματήσει να τους κυνηγάει το λυκόπουλο φώκια.[εφτάπετρο]</p>	6 άδειες κονσέρβες γάλακτος, 2 παντόφλες.
	Τραγούδι: «Τα θηρία»	Χαρτόνι με τραγούδι

Πράσινη περιβάλλοντα

Μεγάλο παιχνίδι 4 σταθμών:

Η Αγέλη επισκέπτεται τους σταθμούς ανά εξάδα.

Παιχνίδια με ζώα

15'	<p>Σταθμός Α: «Επικίνδυνο κολύμπι...»</p> <p>Δραστ.: Έχουμε απλωμένα στο χώρο μικρά σκουπίδια (π.χ. καπάκι από μουσκάλι, πλαστική σακούλα, μικρά ξύλα, κ.λπ.) και το κάθε λυκόπουλο προσπαθεί να μαζέψει όσα πιο πολλά μπορεί.</p> <p>Στη συνέχεια ακούμε τις απόψεις των παιδιών για το τι προκαλεί το καθένα από αυτά τα σκουπίδια στις φώκιες (π.χ. το καπάκι και η σακούλα εάν τα καταπιούν φράσουν το στόμα, τα ξύλα προκαλούν τραύματα κλπ.)</p>	<p>Διάφορα σκουπίδια που συναντάμε στη θάλασσα.</p>
15'	<p>Σταθμός Β: «Είμαστε 5-6»</p> <p>Νέα Γνώση: Μαθαίνουμε ποια είναι τα ζώα υπό εξαφάνιση στην Ελλάδα</p> <p>Δραστ.: Σε ένα μεγάλο χαρτόνι βάζουμε επικεφαλίδια «ζώα υπό εξαφάνιση» σε ένα άλλο χαρτόνι «ζώα» έχουμε απλώσει στο χώρο σε μικρές φωτογραφίες πολλά ζώα. Ζητάμε από τα παιδιά να τρέξουν και να τα μαζέψουν ένα και να τα βάλλουν στη σωστή στήλη-χαρτόνι.</p>	<p>Χαρτόνι χωρισμένο στα δύο, φωτογραφίες από διάφορα ζώα, blue-tack</p>
15'	<p>Σταθμός Γ: «Οι γειτονιές της Φώκιας»</p> <p>Μύθος: Η mom ετοίμασε ένα χάρτη αλλά σβήστηκαν τα ονόματα από τις περιοχές.</p> <p>Δραστ: Δείχνουμε στα λυκόπουλα το χάρτη της mom και μόλις τον δουν πέφτουν τα ονόματα από τις περιοχές πρέπει λοιπόν η εξάδα που βρίσκεται στο σταθμό να τα ξαναβάλει σωστά.</p> <p>Η τοποθέτηση των σταθμών μπορεί να γίνει με σκυταλοδρομικό παιχνίδι. Η κάθε αγέλη επιλέγει τι περιοχές που θέλει να τοποθετήσει ανάλογα με το πού βρίσκεται.</p> <p>(Εραζ.Ασχ. Γνωριμίας με τη πατρίδα)</p>	<p>Χάρτης mom από το φάκελο Φώκια, Ταμπελάκια με ονόματα περιοχών</p>

15'	<p>Σταθμός Δ: «Μια φορά κι ένα καιρό η φώκια »</p> <p>Δραστ.: Στο σταθμό αυτό μαθαίνουν τα λυκόπουλα την ιστορία της φώκιας από τη αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια φτιάχνουν μια φώκια από πυλό ή πλαστελίνη όπως στη φωτογραφία «φώκια».</p>	<p>Πιλό ή πλαστελίνη, φωτογραφίες από το φάκελο Φώκια, παράρτημα φύλλο 1</p>
	<p>Παιχνίδια Επανάληψης Γνώσεων και Βιωμάτων ή Κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>A)Τραγούδι: «Μ' αρέσει η φύση»</p> <p>B) « Ψάξε δεν θα με βρεις»</p> <p>Από το πίνακα με τα ζώα υπό εξαφάνιση επιλέγουν τα λυκόπουλα ένα και το μιμούνται για να το βρει η υπόλοιπη Αγέλη ή κάνετε τη δραστηριότητα στο αρχείο pdf μέσα στο φάκελο φώκια.</p> <p>(Κρ.Αξ. ΠΚ- Α Στάδιο)</p> <p>Γ) «Οι φώκιες καλούν SOS»</p> <p>Αν χρειαστεί να περιποιηθούμε κάποια τραυματισμένη φώκια πρέπει να είμαστε έτοιμοι. Πρέπει λοιπόν να γράψουμε τη χρειάζεται να έχει το φαρμακείο μας.</p> <p>(Κρ.Αξ. ΚΣ- Γ Στάδιο)</p>	<p>Χαρτόνι με Τραγούδι</p> <p>Πίνακας ζώων υπό εξαφάνιση</p> <p>A4, μολύβια</p>
5'	<p>Διήγηση Ιστορίας «Ιστορία μιας Φώκιας» *</p>	<p>Παράρτημα φύλλο 2</p>
10'	<p>Τυπικά λήξης- Προσευχή</p>	
	<p>Τακτοποίηση χώρου - Έλεγχος χώρου-Αναχώρηση- Άφιξη στην Εστία</p>	

Χρήσιμα links:

<http://www.mom.gr/homepage.asp?ITMID=101>

<http://www.livepedia.gr/index.php/%CE%A6%CF%8E%CE%BA%CE%B9%CE%B1>

[http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AC%CF%87%CE%BF%CF%85%CF%82](http://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AC%CF%87%CE%BF%CF%85%CF%82_%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AC%CF%87%CE%BF%CF%85%CF%82)

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΙΑ ΜΕΡΑ ΜΙΑ ΦΩΚΙΑ

Ο εκπαιδευτικός διηγείται μια ιστορία από τη ζωή της φώκιας και τα παιδιά προσπαθούν να εκφράσουν με το σώμα τους αυτό που ακούνε.
Ένα υπόδειγμα διήγησης θα μπορούσε να είναι το ακόλουθο:

- Σήμερα, για μια ολόκληρη μέρα θα γίνουμε φώκιες και θα δούμε πώς μπορεί να περνάνε τη μέρα τους τα ζώα αυτά.
- Είστε πολύ χοντρές φώκιες. Ξαπλωμένες στη σπηλιά σας αρχίζετε σιγά-σιγά να ξυπνάτε....Ξημέρωσε. Τεντωθείτε. Τεντώστε τα εμπρός και πίσω πτερύγιά σας να ξεμουδιάσουν.... Το κεφάλι χαλαρό.... Τώρα αρχίζετε να ξυπνάτε καλύτερα Χασμουριέστε κιόλας.... Ήρα για μια βόλτα στη θάλασσα. Κολυμπήστε σαν να είστε πραγματικές φώκιες, άλλοτε γρήγορα και άλλοτε αργά. Τώρα κάντε μια βουτιά. Παρατηρήστε με περιέργεια γύρω σας. Χωρίς να το καταλάβετε εμφανίζεται ένα κοπάδι από ξιφίες. Θέλουν να σας πειράξουν και να παιξουν μαζί σας. Αρχίζουν να σας τσιμπάνε.... Γρήγορα, τρέξτε να ξεφύγετε μακριά.... Ουφ, γλιτώσατε! Μα τι είναι εκεί κάτω; Μαζεμένα ψάρια; Πάνω στην ώρα γιατί σας έχει πιάσει μια πείνα, άλλο πράγμα.... Ψάξτε κι αλλού για φαγητό, όλο και κάποιο κοπάδι με ψάρια θα περάσει.... Μμμ, νόστιμα! Ουφ, παραφάγατε όμως, και η κοιλιά σας φούσκωσε. Τώρα δεν μπορείτε ούτε να κολυμπήσετε από το βάρος.... Πω-πω, πόσο αργά κολυμπάτε! Και τώρα ήρθε μια γλυκιά νύστα.... Η σπηλιά σας είναι ό,τι πρέπει. Πηγαίνετε εκεί και βρείτε μια ωραία γωνιά να ξαπλώσετε. Χωρίς να ακουμπάει η μια φώκια πάνω στην άλλη.... Τι ωραία που ξεκουράζεστε.... Τα μάτια σας κλείνουν. Νιώθετε πιο όμορφα έτσι.... Κάνετε ησυχία τώρα να ακούσετε τους γύρω ήχους.... Ακούστε το θόρυβο που κάνει το κύμα καθώς σκάει πάνω στα βότσαλα.... Χωρίς να μιλάτε, ξαναθυμηθείτε, η κάθε φώκια μόνη της, τί κάνατε και πώς περάσατε όλη τη μέρα, από το πρωί που ξυπνήσατε στη σπηλιά σας μέχρι το βράδυ που ξαναγυρίσατε.

Παρατηρήσεις: Η ιστορία μας βασίζεται στην εναλλαγή των ρυθμών: ακινησία - αργή κίνηση - έντονη κίνηση - αργή κίνηση - χαλάρωση. Αξίζει να αναζητηθούν όσο το δυνατόν περισσότερες στάσεις που μπορεί να πάρει το σώμα μέσα στο χώρο. Ακινησία εκείνου που κρύβεται. Περπάτημα στις μύτες εκείνου που κάνει κάτι κρυφά. Οπισθοχώρηση μπροστά σ' έναν εχθρό. Αναζητούμε όλους τους τρόπους κίνησης (περπατώ, πηδώ, χοροπηδώ, τρέχω, έρπω, καλπάζω, ελίσσομαι) και ακινησίας (κάθομαι, ξαπλώνω με την κοιλιά, με την πλάτη, με το πλάι, κλπ.). Έτσι γίνεται ευκολότερα αντιληπτό σε ποιές στιγμές παίρνουμε εκείνη ή την άλλη στάση, πχ. κουλουριάζομαι γιατί κρυώνω ή φοβάμαι.

Τα θέματα για αυτοσχεδιασμό είναι αμέτρητα. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να βρει σύμφωνα με την έμπνευσή του ή με τις υποδείξεις των παιδιών την πορεία της δράσης. Μπορεί για παράδειγμα, να ξεκινήσει ένας καθοδηγούμενος αυτοσχεδιασμός, αλλά στην πορεία τα παιδιά να τον ανατρέψουν και να καταλήξουν να αυτοσχεδιάζουν μόνα τους. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, απλώς συντονίζουμε ή βοηθάμε διακριτικά χωρίς να επεμβαίνουμε ή να καθορίζουμε εμείς την πορεία της δράσης.

Για μαθητές Γυμνασίου το ρόλο του αφηγητή θα μπορούσε να αναλάβει μαθητής με ανάλογες ικανότητες και οι τρεις ρόλοι - φώκιες, ξιφίες, ψάρια - να μοιραστούν μεταξύ των μαθητών της ομάδας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΦΥΛΛΟ 1

Ιστορία της φώκιας

Οι αρχαίοι Έλληνες τις θεωρούσαν ιερά ζώα και πίστευαν ότι ήταν προστατευόμενες του Ποσειδώνα και του Απόλλωνα!

Αναφορές για Μεσογειακές φώκιες ανασύρουμε από τουλάχιστον 200 λογοτεχνικά και επιστημονικά κείμενα από την αρχαία ελληνική, ρωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται κείμενα του Αριστοφάνη, του Αριστοτέλη, του Ομήρου, του Ιπποκράτη, των μεταγενέστερων Στράβωνα, Πλούταρχου και Παυσανία, του Ιωάννη του Χρυσοστόμου και των Λατίνων ποιητών Οβιδίου και Βιργιλίου. Ο Αριστοτέλης, που θεωρείται πατέρας της ζωολογίας, είναι ο πρώτος που έδωσε επιστημονικά στοιχεία για τη Μεσογειακή φώκια στο βιβλίο του «Περί Ζώων Ιστορία»:

« ... η δε φώκη είναι εκ των επαμφοτεριζόντων ζώων διότι δεν δέχεται το ύδωρ εντός, αλλά αναπνέει και κοιμάται και γεννά μεν εις την γην, και μάλιστα εις την παραλίαν, ως ανήκουσα εις τα πεζά ζώα, αλλά τον περισσότερον χρόνον ενδιατριβεί και τρέφεται εις την θάλασσαν, διο περί αυτής ο λόγος πρέπει να γίνει μετά των υδροβίων ζώων »

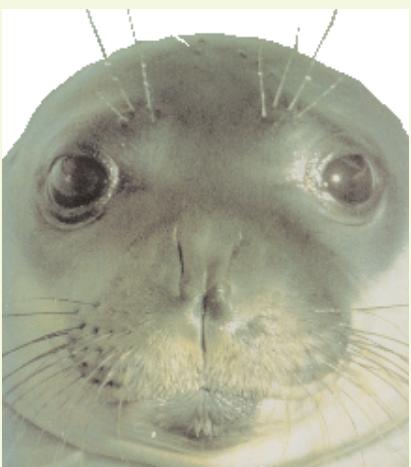
Την παρουσία και θέση της Μεσογειακής φώκιας στον αρχαίο κόσμο ανακαλύπτουμε και σε άλλες πηγές εκτός από τα γραπτά κείμενα. Εγχάρακτες παραστάσεις της έχουν βρεθεί σε νομίσματα του Βου αιώνα π.Χ. από τη Φώκαια της Ιωνίας, την πόλη στα παράλια της Μικράς Ασίας που δανείστηκε το όνομα και το έμβλημά της από τα θαλασσινά αυτά πλάσματα.

Ωστόσο, η πιο εντυπωσιακή μαρτυρία, μας έρχεται από τις σχετικά πρόσφατες, μόλις το 1999, ανασκαφές στο εμπορικό λιμάνι της Ρόδου, όπου η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως τον σκελετό μιας φώκιας στην «περιοχή των τάφων». Το ζώο ήταν θαμμένο σε λάκκο, δίπλα σε ένα σκύλο και σε ανθρώπους. Πιθανόν η φώκια να ήταν ημιεξημερωμένη και να συντρόφευε όσο ζούσε κάποιους από τους αρχαίους κατοίκους του λιμανιού.

ΦΥΛΛΟ 2

ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΙΑΣ ΦΩΚΙΑΣ

Αυτά τα ζώα είναι τα σκυλιά των ψαράδων. Έχουν κεφάλι μολοσσού, μάτι βοϊδίσιο και μουστάκια γάτας. Την περίοδο του ψαρέματος ακολουθούν τις βάρκες και κυνηγάνε το ψάρι όταν ο ψαράς αστοχεί ή το αφήνει να του ξεφύγει. Το χειμώνα είναι πολύ κρυούλιάρες και σε κάθε ιγκλού ψαρά, βλέπεις να τριγυρνάει και μία, που συνήθως πιάνει την καλύτερη θέση μπροστά στη φωτιά, περιμένοντας το μερίδιό της απ' ότι βράζει στη χύτρα.

Ένας ψαράς και η γυναίκα του, περνούσαν μεγάλες φτώχειες -η χρονιά ήταν πολύ κακή - και όταν δεν υπήρχε πια λέπι, ο ψαράς λέει στη γυναίκα του: «Αυτό το βρωμόψαρο τρώει την μπουκιά απ' το στόμα των

παιδιών μας. Μου 'ρχεται να το πάρω και να το πετάξω στη θάλασσα, ας πα να βρει τους όμοιούς του, αυτοί ξέρουν κάτι τρύπες και ξεχειμωνιάζουν, χωμένοι κάτω από φύκια κι όλο και ξετρυπώνουν κανένα ψάρι για φαΐ».

Η γυναίκα του ψαρά έπεσε γονατιστή μπροστά στον άντρα της και τον παρακαλούσε να λυπηθεί τη φώκια. Η σκέψη όμως των παιδιών της που 'χαν ξελιγωθεί από την πείνα κατεύνασε γρήγορα αυτή την κρίση μεγαλοψυχίας. Τα χαράματα, ο ψαράς έβαλε τη φώκια μέσα στη βάρκα του κι αφού ξανοίχτηκε μερικές λεύγες, την ξεμπάρκαρε σ' ένα ξερονήσι. Η φώκια άρχισε να παίζει χαζοχαρούμενα με τις άλλες φώκιες και ούτε που πήρε είδηση πως η βάρκα έφευγε.

Ο ψαράς γύρισε στην καλύβα του με την καρδιά ραγισμένη απ' το χαμό του συντρόφου του. Μόλις μπήκε μέσα, βρήκε τη φώκια να στρογγυλοκάθεται μπροστά στη φωτιά και να στεγνώνει τη γούνα της. Αντεξαν την πείνα για λίγες μέρες ακόμα. Μετά, ο ψαράς, αλαλιασμένος απ' τις φωνές των παιδιών του που ζητούσαν φαΐ, αποφάσισε να δράσει πιο δυναμικά. Αυτή τη φορά, ξανοίχτηκε πολύ βαθιά στη θάλασσα και πέταξε τη φώκια στο νερό, μακριά απ' τις ακτές. Η φώκια προσπαθούσε απεγνωσμένα να γαντζωθεί από την κουπαστή, με τα πτερύγια της που μοιάζουν με χέρια. Ο ψαράς, εκνευρισμένος, της κοπανάει μια με το κουπί, με αποτέλεσμα να της σπάσει το ένα πτερύγιο. Η φώκια έμπηξε κάτι τσιριχτά σαν άνθρωπος και χάθηκε μέσ' στο νερό, που βάφτηκε κόκκινο απ' το αίμα της.

Ο ψαράς γύρισε σπίτι του ψυχικό ράκος. Αυτή τη φορά η φώκια δεν τον περίμενε κάτω απ' την καμινάδα. Την ίδια νύχτα, όμως, ακούστηκαν φωνές έξω στο δρόμο. Ο ψαράς νόμιζε ότι κάποιον σκοτώνουν και βγήκε να βοηθήσει το θύμα. Μπροστά στην πόρτα βρήκε τη φώκια που 'χε συρθεί μέχρι το σπίτι και φώναζε γοερά, υψώνοντας στον ουρανό το ματωμένο της πτερύγιο. Τη μάζεψαν, την περιποιήθηκαν κι ούτε που ξανασκέφτηκαν ποτέ να τη διώξουν απ' το σπίτι, άλλωστε, από εκείνη τη στιγμή, η ψαριά ήταν κάθε φορά και καλύτερη.

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΟΝ ΜΑΥΡΟΓΥΠΑ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Αφίξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Ζωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Οι μαυρόγυπες όταν γενούν αυγά φτιάχνουν μεγαλύτερες φωλιές. Πρέπει να μεταφέρουν τα αυγά τους στις νέες φωλιές με ασφάλεια.</p> <p>Δραστ: Μία από τις εξάδες κάνει τους κυνηγούς και οι άλλες κάνουν τους μαυρόγυπες που θέλουν να μεταφέρουν τα αυγά τους. Τα αυγά (μπαλάκια) βρίσκονται σε ένα καλάθι ή κουβά και πρέπει να μεταφερθούν(ένα τη φορά) απέναντι, οι κυνηγοί όμως παραμονεύουν να μας πιάσουν. Αν πιαστούν τα λυκόπουλα βγαίνουν έξω και το αυγό που μεταφέρουν επιστρέφει πίσω.</p>	Μπαλάκια, 2 καλάθια ή κουβάδες
	<p>Μύθος: Οι φωλιές των Γυπών φτάνουν μέχρι και τα 3 μέτρα αλλά τώρα που έχουν καεί τα δέντρα δεν υπάρχουν πολλές πρώτες ύλες κι έτσι κλέβουν κλαδιά ο ένας από τον άλλο για να τις τελειώσουν.</p> <p>Δραστ: Η κάθε εξάδα έχει ένα κύκλο από σχοινί στο έδαφος. Στο κέντρο του χώρου που παίζεται το παιχνίδι υπάρχουν πολλά κλαδάκια(καλαμάκια για σουβλάκια). Με το σύνθημα των γερόλυκων όλα τα λυκόπουλα τρέχουν να πάρουν από ένα κλαδάκι να το τοποθετήσουν στο κύκλο (από σχοινι) της εξάδας τους. Όταν τελειώσουν τα κλαδάκια που είναι στη μέση μπορούν να πάρουν από τις άλλες εξάδες(ένα τη φορά). Δεν μπορούν να αποτρέπουν τα λυκόπουλα άλλων εξάδων να τους παίρνουν τα κλαδάκια τους.</p>	2 πακέτα με καλαμάκια (για σουβλάκια)

	<p>Μύθος: Οι μαυρόγυπες δεν πετάνε μακριά από τις φωλιές, πρέπει όμως να είναι πάντα προσεκτικοί γιατί οι κυνηγοί παραμονεύουν.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα της κάθε εξάδας είναι πιασμένα από το χέρι[γιατί οι μαυρόγυπες πετάνε σε σχηματισμό], οι γερόλυκοι με μία μπάλα παιζουν μήλα. Η κάθε εξάδα πιασμένη από το χέρι προσπαθεί όλη μαζί να αποφύγει τη μπάλα. Όποιο λυκόπουλο της εξάδας χτυπηθεί από τη μπάλα βγαίνει έξω και τα υπόλοιπα συνεχίζουν με τον ίδιο τρόπο.</p>	1 μπάλα
	<p>Τραγούδι: «Σαν το ξένοιαστο πουλί».</p>	Χαρτόνι με τραγούδι

Μεγάλο παιχνίδι 5 σταθμών:

Τα λυκόπουλα κινούνται από σταθμό σε σταθμό ακολουθώντας σκοπεύσεις που τους δίνονται αρχικά. Ακολουθούν τη διαδρομή που έκανε το χελωνάκι για να καταλήξει στην θάλασσα, ένα μαγικό ταξίδι που πρέπει να θυμάται για να μπορέσει και αυτό μετά από 30 χρόνια περίπου να επιστρέψει από εκεί που ξεκίνησε και να γεννήσει με τη σειρά του τα δικά του αυγά.

15'	<p>Σταθμός Α: Πετάει Πετάει...</p> <p>Μύθος: Πρέπει να μάθουμε με ποια πουλιά κάνει ο μαυρόγυπας παρέα εδώ στην Ελλάδα.</p> <p>Νέα Γνώση: 10 φωτογραφίες πουλιών που ζουν στην Ελλάδα. Αφού τα παρουσιάσουμε στα λυκόπουλα δίνουμε από ένα καρτελάκι σε κάθε λυκόπουλο με το όνομα ενός πουλιού για να το φορέσουν στη πλάτη και από ένα μολύβι και χαρτί. Προσπαθεί το ένα λυκόπουλο να δει και να καταγράψει τα πτηνά που είναι στη πλάτη των άλλων λυκοπούλων. (Ερας.Ασχ. φίλους των πουλιών)</p>	<p>Φωτογραφίες πουλιών από site*ύ, ταμπελάκια με ονόματα πουλιών, σπάγκο</p>
-----	---	--

	<p>Σταθμός Β: Μια φωλίτσα για τα πουλιά...</p> <p>Μύθος: Πολλοί μικροί φίλοι των μαυρόγυψων δεν έχουν φωλιές και πρέπει να τους βιοηθήσουμε να φτιάξουν.</p> <p>Νέα Γνώση: Κατασκευή φωλιάς από φυσικά υλικά. Τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να ανακατέψουν χώμα και νερό να φτιάξουν λάσπη και να δημιουργήσουν φωλιές.</p>	
15'	<p>Τα υλικά μπορεί να είναι σε διάφορα σημεία συγκεντρωμένα και α τα παιδιά να τα αναζητήσουν όπως θα έκαναν αν ήταν στην ύπαιθρο. Η φωλιά δεν είναι δύσκολη αλλά καλό είναι οι γερόλυκοι να έχουν ήδη προσπαθήσει να φτιάξουν μια φωλιά για να μπορέσουν να βιοηθήσουν περισσότερο τα λυκόπουλα. Παραδείγματα φωλιών μπορούν να βρουν στο φάκελο του μαυρόγυψα.</p> <p>Στη συνέχεια μπορούμε να τοποθετήσουμε τις φωλιές στα δέντρα μαζί με τα παιδιά (αν υπάρχει αυτή η δυνατότητα στο χώρο που θα επισκεφθούμε)</p> <p>(Εραζ.Ασχ. φίλου των πουλιών)</p>	<p>Κλαδιά, πευκοβελόνες, χώμα. Μπουκάλια με νερό, φωτογραφίες από φωλιές(φάκελος μαυρόγυψα).</p>
15'	<p>Σταθμός Γ: Δίψα για μάθηση...</p> <p>Μύθος: Τα αποθέματα νερού τελειώνουν και εμείς συνεχίζουμε να σπαταλάμε το νερό. Σε λίγα χρόνια θα διψάμε εμείς αλλά μαζί με μας θα διψάνε τα πουλιά και τα ζώα. Η λύση ξεκινάει από το σπίτι μας, μπορούμε να κάνουμε κάτι;</p> <p>Νέα γνώση: Παρουσιάζουμε πρακτικούς τρόπους στα παιδιά που μπορούμε να κάνουμε οικονομία στο νερό ακόμα και στο σπίτι μας.</p> <p>Δραστηριότητα: Παίρνουμε 3-4 κομμάτια σωλήνα τα κόβουμε στη μέση (όπως βλέπεται στο σχήμα). Δίνουμε στα παιδιά διοχεία με νερό και προσπαθούν να ποτίσουν ένα δέντρο κρατώντας ενωμένα τα κομμάτια του σωλήνα(ένα κομμάτι το κάθε λυκόπουλο)</p>	<p>Έντυπο με πληροφορίες για την οικονομία του νερού(αρχείο φάκελος μαυρόγυψα), Κομμάτια σωλήνα, δοχεία νερού και φυσικά νερό.</p>

	<p>Σταθμός Δ: Από δέντρο σε δέντρο...</p> <p>Μύθος (μακάρι να ήταν): Η μείωση των δασών από πυρκαγιές, και υπερεκμετάλλευση τους αποτελούν σοβαρό παράγοντα μείωσης των μαυρόγυψων. Πως μπορούμε λοιπόν να σώσουμε τα δάση?</p>	
15'	<p>Νέα γνώση: Να μάθουν τα λυκόπουλα πώς να φυτεύουν σωστά ένα δέντρο. Υπάρχουν πολλά σημεία ακόμα και μέσα στη πόλη που μπορείτε να φυτέψετε μερικά δενδράκια (πάρκα που ποτίζονται καλύτερα). Μπορείτε να καλέσετε έναν ειδικό συνεργάτη για να δείξει στα παιδιά πως φυτεύουμε και πως φροντίζουμε ένα δεντράκι.</p>	Δεντράκια όσα τα λυκόπουλα, εργαλεία, μικρά ποτιστήρια, τον ειδικό συνεργάτη ? και φυσικά να έχουμε πάρει άδεια για να φυτέψουμε.
15'	<p>Σταθμός Ε: Ε.Σ.Υ Πουλιών...</p> <p>Μύθος: Πολλά πουλιά τραυματίζονται με διάφορους τρόπους και συχνά. Πρέπει να μάθουμε λοιπόν πώς να τα προστατεύουμε.</p> <p>Νέα Γνώση: Με τη βοήθεια ενός κτηνίατρου μαθαίνουμε με ποιους τρόπους μπορούμε να βοηθήσουμε ένα τραυματισμένο πουλί. Τα παιδιά α μάθουν τι μπορούν να κάνουν σε ένα τραυματισμένο πουλί, πως μπορούν να το μεταφέρουν με ασφάλεια και σε ποιους ειδικούς μπορούν να απευθυνθούν για να τους βοηθήσει.</p>	Ότι χρειαστεί ο ειδικός συνεργάτης.
15'	<p>Παιχνίδια Επανάληψης Γνώσεων και Βιωμάτων ή Κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>A)Τραγούδι: «Τα άγρια πουλιά» * 1 (Θαλασσινός Π.)</p> <p>B) « Μου μυρίζει θαύμα γεύση» Τα πουλιά συχνά τα συναντάμε εκεί που υπάρχουν πολλά αρωματικά φυτά για να αν δούμε μπορούμε να τα ξεχωρίσουμε KIM όσφρησης. (Κρ.Αξ. ΖΥ- Β Στάδιο)</p> <p>Γ) «Ασπρόμαυρες πινελιές» Στους μαυρόγυψες αρέσει να πετάνε μαζί με γλάρους. Για να ζωγραφίσουμε κάτι απλό όπως γλάρους π.χ (Κρ.Αξ. ΤΔ- Α Στάδιο)</p>	Xαρτόνι με Τραγούδι, παράρτημα φύλλο 2 Διάφορα αρωματικά φυτά, Α4, μολύβια Α4, ξυλομπογιές, μολύβια

5'	Διήγηση Ιστορίας «Ιστορία μιας Φώκιας» *	Παράρτημα φύλλο 1
10'	Τυπικά λήξης- Προσευχή	
	Τακτοποίηση χώρου - Έλεγχος χώρου- Αναχώρηση- Άφιξη στην Εστία	

Χρήσιμα links:

*Η <http://www.youtube.com/watch?v=Nb095wwxaZk>

*ύ <http://www.ornithologiki.gr/gr/oiwnos/grapeil.htm>

http://www.wwf.gr/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=61&Itemid=82

http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathglobal_1_18/01/2004_1280944

<http://www.oikologos.gr/News2007/0381.html>

<http://www.asda.gr/gym11per/Per-Mathites2.htm>

<http://www.wildlifebirdphotography.gr/photos/01/05/0105075.htm>

ΔΡΑΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΟΛΗΣ

ΜΕ ΘΕΜΑ ΤΗΝ ΑΡΚΟΥΔΑ

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΥΛΙΚΑ
5'	Τυπικά Έναρξης	
	Αναχώρηση - Άφιξη στο χώρο επίσκεψης	
20'	Zωηρά παιχνίδια	
	<p>Μύθος: Οι αρκούδες είναι περισσότερο παιχνιδιάρες παρά επικίνδυνες έτσι αν μας συναντήσουν στο δάσος στις προσπάθεια τους να παίξουν μαζί μας μπορεί να μας τραυματίσουν, πρέπει λοιπόν να μείνουμε ακίνητοι</p> <p>Δραστ: Κάποια λυκόπουλα κάνουν τις αρκούδες και μας κυνηγούν, όταν κοντεύουν να μας πιάσουν παγώνουμε. Ένα ή δύο λυκόπουλα(ανάλογα με τον αριθμό της αγέλης) κρατώντας χούλα-χουπ μπορούν να μας ξεπαγώσουν αφού περάσουμε μέσα από τα χούλα-χουπ.</p>	1-2 χούλα-χουπ
	<p>Μύθος: Αν πάντως αποφασίσουμε να τρέξουμε πρέπει να βρούμε γρήγορα ένα δέντρο να σκαρφαλώσουμε...</p> <p>Δραστ: Το κυνήγι από τις αρκούδες δεν σταματά, γρήγορα να ανέβουμε πάνω στα δέντρα(πατάμε μέσα στα χούλα χούπ). Επειδή όμως μόνο ένας χωράει όταν κάποιο λυκόπουλο προσπαθήσει να μπει αυτό που είναι ήδη μέσα πρέπει να βγει. Όποιον πιάσουν οι αρκούδες βγαίνει από το παιχνίδι. Αν θέλετε μπορείτε κάθε φορά να αφαιρείτε κι ένα χούλα-χουπ.</p>	4-5 χούλα-χουπ
	<p>Μύθος: Οι αρκούδες λατρεύουν το μέλι πρέπει λοιπόν να το πιάσουν με οποιοδήποτε τρόπο.</p> <p>Δραστ: Τα λυκόπουλα χωρίζονται σε ζευγάρια και κάνουν ένα κύκλο εσωτερικό και ένα εξωτερικό, στη μέση του κύκλου βάζουμε μια μικρή ατομική συσκευασία μελιού.</p> <p>Με το σύνθημα τρέχουν τα λυκόπουλα του πίσω κύκλου γύρω από μπροστινό κύκλο και μόλις φτάσουν στο ζευγάρι τους περνάνε από κάτω και κερδίζει το ζευγάρι που παίρνει το μέλι πρώτο Μπορεί να έχει στη μέση μία λιγότερη συσκευασία μελιού από τις εξάδες και να παιχτεί το παιχνίδι όπως τις μουσικές καρέκλες να βγαίνει δηλαδή ένα ζευγάρι έξω κάθε φορά.</p>	Μικρές ατομικές συσκευασίες μελιού

	<p>Τραγούδι: Το Τραγούδι του gummy bear Προσαρμόζουμε τους στίχους και μπορούμε να εντάξουμε κινήσεις.*Η</p>	<p>Χαρτόνι με τραγούδι</p>
20'	<p>Σταθμός Α: Μήνυμα για τα ζώα...</p> <p>Μύθος: Πρέπει να ενημερώσουμε τον κόσμο για την Παγκόσμια ημέρα των ζώων</p> <p>Φτιάχνουμε πανό με μηνύματα για τα ζώα χρησιμοποιώντας stensil από χαρτόνι πάνω σε μεγάλα πανιά ή φόδρες. Χρησιμοποιούμε στρογγυλά πινέλα τα οποία βουτάμε μόνο στην άκρη σε πλαστικό χρώμα. Στη συνέχεια τοποθετούμε το stensil πάνω στο πανί και χρησιμοποιούμε το πινέλο κάθετα με μικρές κοφτές πινελιές(όπως χρησιμοποιούμε τη σφραγίδα).</p>	<p>Πανιά ή φόδρες (ένα για κάθε εξάδα), στρογγυλά πινέλα, πλαστικά χρώματα stensil από χαρτόνι.</p>
20'	<p>Σταθμός Β: Φροντίδα για τα αδέσποτα..</p> <p>Νέα Γνώση: Με τη βοήθεια ενός κτηνιάτρου εξηγούμε στα παιδιά πως πρέπει να φροντίζουμε τα κατοικίδια μας και τι πρέπει να κάνουμε για να βιητήσουμε τα αδέσποτα.</p> <p>Δραστ. Σε χαρτάκια γράφουμε τι πρέπει και τι δεν πρέπει να κάνουμε για τη φροντίδα των ζώων και τα παιδιά πρέπει να τα κολλήσουν σε ένα πίνακα χωρισμένο στα δύο. Στο ένα κομμάτι του πίνακα βάζουμε τα πρέπει και στο άλλο τα δεν πρέπει.</p>	<p>Πίνακας, χαρτάκια για τη φροντίδα των ζώων.</p>

	<p>Σταθμός Γ: Χελωνο-γκάλοπ...</p> <p>Αλήθεια, ξέρει ο κόσμος για την ημέρα ζώων, τι πιστεύει για τα ζώα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση[μπορείτε αν θέλετε να ρωτάτε για όλα τα ζώα η για ένα π.χ. αρκούδα]? Γνωρίζει ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και ποιοι είναι οι κίνδυνοι που τα απειλούν;</p> <p>Το άλλο θέμα που μπορεί να εξεταστεί είναι η σωστή φροντίδα για τα κατοικίδια ζώα και τα αδέσποτα.</p> <p>Τα λυκόπουλα χωρίζονται σε εξάδες. Κάθε εξάδα φτιάχνει ένα μικρό ερωτηματολόγιο και βρίσκει περαστικούς, φωτογραφίζεται μαζί τους και να τους ρωτάει αυτά που έχει αποφασίσει. Μπορούμε επίσης να προετοιμάσουμε ένα έντυπο για τα ζώα που κινδυνεύουν και στοιχεία επικοινωνίας των οργανώσεων που τα προστατεύουν[με τις πληροφορίες που υπάρχουν στο υλικό που σας έχουμε δώσει αλλά και μέσα στις προτεινόμενες ιστοσελίδες]. Αν δεν θέλετε αυτό το περιεχόμενο στο έντυπο μπορείτε να βάλετε πληροφορίες για τη φροντίδα των κατοικίδιων ή για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τα αδέσποτα.</p>	A4, στυλό, ψηφιακές φωτογραφικές μηχανές όσες και οι εξάδες, έντυπο πληροφοριών
20'	<p>Τα λυκόπουλα χωρίζονται σε εξάδες. Κάθε εξάδα φτιάχνει ένα μικρό ερωτηματολόγιο και βρίσκει περαστικούς, φωτογραφίζεται μαζί τους και να τους ρωτάει αυτά που έχει αποφασίσει. Μπορούμε επίσης να προετοιμάσουμε ένα έντυπο για τα ζώα που κινδυνεύουν και στοιχεία επικοινωνίας των οργανώσεων που τα προστατεύουν[με τις πληροφορίες που υπάρχουν στο υλικό που σας έχουμε δώσει αλλά και μέσα στις προτεινόμενες ιστοσελίδες]. Αν δεν θέλετε αυτό το περιεχόμενο στο έντυπο μπορείτε να βάλετε πληροφορίες για τη φροντίδα των κατοικίδιων ή για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τα αδέσποτα.</p>	
	<p>Παιχνίδια Επανάληψης Γνώσεων και Βιωμάτων ή Κριτήρια αξιολόγησης</p> <p>A)Τραγούδι: «Μες τη ζούγκλα»</p> <p>B) « Υπηρεσίες για τα ζώα» Χρειαζόμαστε βιόθεια, ποιες είναι οι σημαντικότερες υπηρεσίες της περιοχής και ποια είναι η λειτουργικότητα τους</p> <p>(Κρ.Αξ. ΚΣ- Γ Στάδιο)</p> <p>Γ) «Αποστολή για τα ζώα» Πρέπει να ενημερώσουμε και φίλους μας για την ημέρα των ζώων. Βάζουμε λοιπόν ένα από τα έντυπα στο φάκελο και πρέπει να το ετοιμάσουμε σωστά για να το στείλουμε σε κάποιο φίλο μας.</p> <p>(Κρ.Αξ. ΚΣ- Γ Στάδιο)</p>	Xαρτόνι με Τραγούδι A4, μολύβια Έντυπα, μολύβια, φάκελοι αλληλογραφίας, γραμματόσημα
5'	<p>Διήγηση Ιστορίας «Η αρκούδα»</p>	Κείμενο Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου[φάκελο Αρκούδα]
10'	<p>Τυπικά λήξης- Προσευχή</p>	
	<p>Τακτοποίηση χώρου - Έλεγχος χώρου-Αναχώρηση- Άφιξη στην Εστία</p>	80

Χρήσιμα links:

* 1 http://www.youtube.com/watch?v=W7WdrCGvT_M

<http://www.arcturos.gr/gr/>

<http://www.callisto.gr/>

Αλεξάνδρα Παπαδοπούλου (1867-1906)

Αρκούδα

ΗΣΚΛΑΒΑ ΧΟΡΕΥΕΙ· ο αρκουδιάρης παιζει τα ντέφια, κι εκείνη χορεύει, χορεύει χωρίς να ζωηρεύει, χωρίς να λάμπουν τα μάτια της, χορεύει σύμφωνα με το ντέφι.

Η βασίλισσα του βουνού, σκελετός άσαρκος, με αλυσίδα σκλαβιάς στον λαιμό, με ματιά πότε παραπονεμένη, πότε σβησμένη και ολόνεκρη.

Ο περίγελος των παιδιών.

Τον φόβο και τον τρόμο του βουνού, να τον σέρνει ένας αρκουδιάρης, έτσι αδύνατο και ξεψυχισμένο, για να μαζέψει δεκάρες!!!

Ποτέ μου δεν γέλασα με το πεσμένο μεγαλείο· ποτέ μου.

Τα μαλλιά της μάδησαν· δεν είναι πια πυκνά, είναι ακάθαρτα, έχασαν τη χιονάτη ασπρόλια τους.

Όχι! δεν στέκεται μόνον στον λαιμό, το βαθύ σημάδι της αλυσίδας της σκλαβιάς, ποτίζει όλο τον σκλάβο, κάθε σκέψη του και κάθε κίνησή του.

Και χορεύει η βασίλισσα αδιάφορη. Και μαζεύει μ' ενδιαφέρον ο αρκουδιάρης τις δεκάρες. Μια νεράιδα του δάσους είδε την αρκούδα και τη λυπήθηκε, και με νεράιδας ευκολία έβγαλε την αλυσίδα της και την έφερε στο δάσος το παρθένο, στο δάσος το μοσχόβιο, ελεύθερη.

Τινάχθηκ' η αρκούδα, ξεμούδιασε, ρουθούνισε, χαμογέλασε, δοκίμασε τα βαριά της πόδια και αργοανέβηκε σε μια γριά ελάτη κι από κει έριξε τη ματιά της γύρω τριγύρω.

Τα παιδικά της χρόνια εδώ τα πέρασε. Εκεί στο δάσος ήταν η δροσερή σπηλιά της, εκεί βύζαξε την παλικαριά απ' τη μάνα της και τη γυμνάσθηκε με τ' αδέρφια και ξαδέρφια της.

Και με μούγκρισμα άγριο, χαιρέτισε την ελευθεριά της.

Στο μούγκρισμα ξαφνίσθηκαν οι άλλες αρκούδες, και βγήκαν απ' τις σπηλιές τους άσπρες χιονάτες, με σπιθόβιλη ματιά, με περπατησιά παλικαρίσια.

Μαζεύθηκαν, μαζεύθηκαν και η αρκούδα μας κατέβηκε χαρούμενη απ' την ελάτη.

Ποιος ξέρει, απ' αυτές τις αρκούδες, που όλο μαζεύουνταν, μην ήταν οι παιδικές συντρόφισσές της.

Θα βρισκε τώρα δίχως άλλο ανοιχτή αγκαλιά και λόγια αγάπης...

Μα... κοιτάχθηκαν μ' απορία οι αρκούδες.

«Τι ζώο τάχα να ήταν αυτός ο άσπρος και φαλακρός σκελετός, κι από πού βγήκε τη φωνή της χαράς και του θριάμβου που τις εμάζεψε προ ολίγου;»

Ένα αρκουδάκι φαλακρό, που τώρα πρωτοέβγαινε στο κυνήγι, θέλησε να ορμήσει, με τη μάνα του, γνωστική αρκούδα και παινεμένη για την ανδρεία της, του είπε αυστηρά:

«Κάθισε φρόνιμα. Επάνω στον αδύνατο θα δείξεις τη δύναμή σου; Ντροπή...»

Η αρκούδα, σ' εκείνη τη σιωπή την παγωμένη που την υποδέχθηκε, πάγωσε στην αρχή κι η ίδια, μα ύστερα συλλογίσθηκε να κάνει ό,τι έκανε με τον αρκουδιάρη, για να τις συγκινήσει. Ό,τι έκανε με τους χασομέρηδες για να πάρει δεκάρες.

Αρχισε να χορεύει μα τώρα χόρευε ζωντανά, με λαμπερή ματιά, ελαφρό σαν πιούπιού, χόρευε τεχνικά, σαν να ακολουθούσε ένα ντέφι αόρατο, και όταν κουράσθηκε και σταμάτησε, είδε, πως οι αρκούδες έφευγαν αργά αργά, χωρίς να γυρίσουν να ιδούν πίσω τους.

Τι; Μήπως δεν χόρεψε τεχνικά; Γιατί φεύγουν; Και μέσα στο δάσος το απέραντο που ημπορούσε να θρέψει χιλιάδες αρκούδες, η αρκούδα μας που ξέχασε την παλικαρίσια τη ζωή, άρχισε να φοβάται μην πεθάνει από πείνα... Η μοναξιά την τρόμαζε, τα μουγκρίσματα την πάγωναν και άρχισε να θυμάται, ενώ εχάιδευε τον άσαρχο σκελετό της το μοσχόβιλο αεράκι του δάσους, άρχισε να θυμάται με λαχτάρα και παράπονο τον βρομερό στάβλο και το χνύτο του αρκουδιάρη, το βρομερό νερό, το βασανισμένο φωμί της σκλαβιάς, και τα γέλια και την καταφρόνια της αδυναμίας της.

Και η νεράιδα είδε πως ήταν αργά για ελευθεριά και έφερε σιμά της τον αρκουδιάρη, και η αρκούδα άρχισε να χορεύει μ' ενθουσιασμό, όταν τον είδε, έγειρε το κεφάλι της σαν να τον παρακαλούσε να της φορέσει την αλυσίδα, εκεί, επάνω στο βαθύ σημάδι, που έσκαψε το κρέας της.

Φόρεσε την αλυσίδα και χορεύει... ακόμα χορεύει, πότε με παραπονεμένη, και πότε με σβησμένη ματιά.

(1905)

Ανθρωποι και Ζώα στη νεοελληνική πεζογραφία,

Ωκεανίδα, Αθήνα 1994, σσ. 304-307

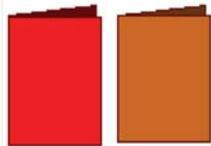
Κατασκευή 1

ΥΑΙΚΑ:

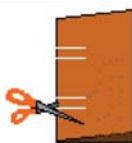
- 3 κομμάτια χαρτούνι
- ψαλίδι
- μαρκαδόροι
- κόλλα
- υλικά διακόσμησης: μαρκαδόροι glitter, κορδέλες κλπ

©EnchantedLearning.com

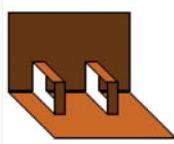
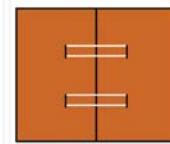
Παίρνουμε 2 κομμάτια χαρτούνι, το ένα για το εσωτερικό και το άλλο για το εξωτερικό μέρος της κάρτας.

Στο εσωτερικό χαρτί κόβουμε 4 παράλληλες γραμμές όπως δείχνει η διπλανή εικόνα. Οι γραμμές πρέπει να είναι σε ζευγάρια.

Διπλώνουμε προς τα μέσα τις εγκοπές.

Σηκώνουμε τις πλευρές που σχηματίζονται από τις εγκοπές.

Κλείνουμε τη κάρτα ώστε οι πλευρές από τις εγκοπές να μην βγαίνουν εκτός της κάρτας

Κόβουμε τα σχέδια που θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε π.χ. δέντρα, αρκούδες. Πρέπει να είμαστε σίγουροι ότι τα σχέδια δεν περισσεύουν όταν η κάρτα είναι κλειστή.

Gue

Κολλάμε το εξωτερικό μέρος της κάρτας και το διακοσμούμε εσωτερικά και εξωτερικά όπως θέλουμε.

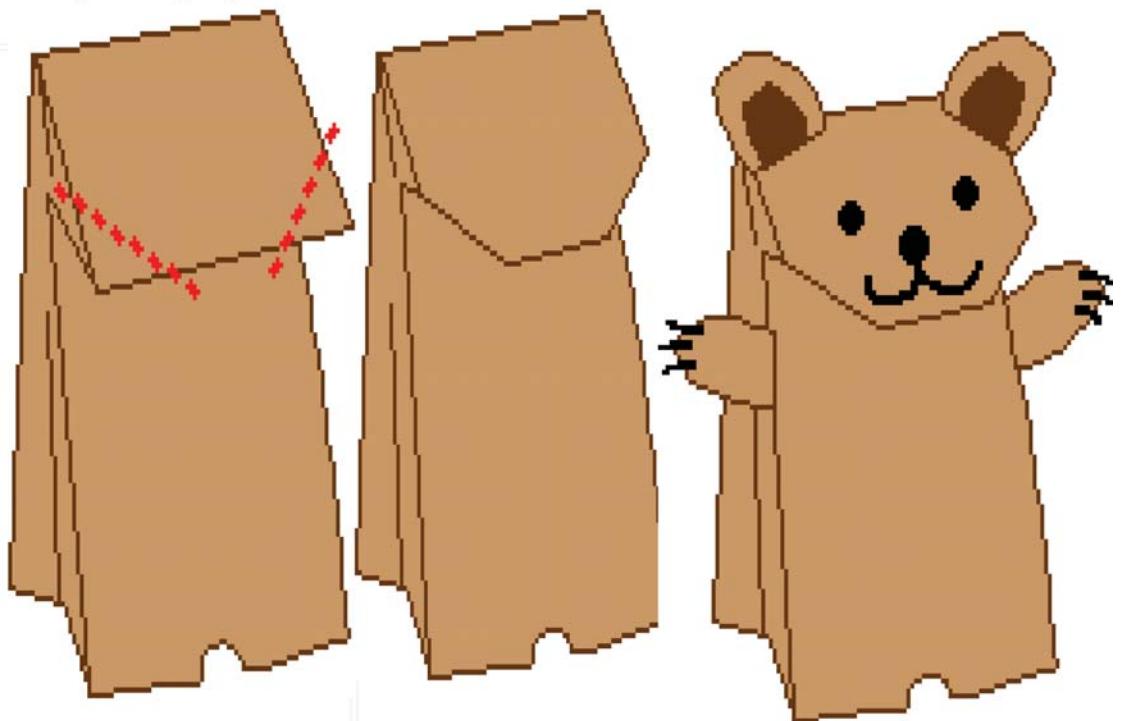

©EnchantedLearning.com

Μπορούμε να γράψουμε μηνύματα για την προστασία της καφέ αρκούδας

Κατασκευή 2

Χάρτινη αρκουδίτσα

ΔΙΤΤΑΩΝΟΥΜΕ ΤΙΣ ΔΥΟ ΑΚΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΤΩ ΜΕΡΟΥΣ ΜΙΑΣ ΧΑΡΤΙΝΗΣ ΣΑΚΟΥΛΑΣ ΟΠΩΣ ΒΛΕΠΟΥΜΕ ΣΤΗ ΕΙΚΟΝΑ

ΕΧΟΥΜΕ ΕΤΟΙΜΟ ΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΤΗΣ ΑΡΚΟΥΔΑΣ ΜΑΣ

ΚΟΒΟΥΜΕ ΧΕΡΙΑ ΝΥΧΙΑ ΚΑΙ ΑΥΤΙΑ ΚΑΙ ΜΕ ΜΑΥΡΗ ΜΑΡΚΑΔΟΡΟ ΣΧΕΔΙΑΖΟΥΜΕ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΗΣ ΑΡΚΟΥΔΑΣ

ΥΛΙΚΑ: Χάρτινη σακούλα, καφέ και μαύρο χαρτόνι, μαύρος μαρκαδόρος

Φροντίδα Κατοικίδιου

Πως να φροντίζετε τον σκύλο σας

Για να είναι υγιής και ευτυχισμένος, ο σκύλος χρειάζεται:

- ισορροπημένη διατροφή
- άσκηση
- κτηνιατρική φροντίδα
- συντροφιά

Που ζει ο σκύλος σας

- Ο σκύλος που ζει έξω από το σπίτι χρειάζεται κατάλληλο χώρο για να προστατεύεται από το κρύο ή τη ζεστή.
- Χρειάζεται ένα άνετο κέδρος για να κοιμηθεί.
- Εάν ο σκύλος παραμένει αρκετή ώρα δεμένος, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα μακρύ τεντωμένο σκοινί, όπως στην παραπάνω εικόνα, για να κινείται κατά μήκος του. Οι αλυσίδες η τα σχοινιά που είναι στερεωμένα κάπου μπορεί να μπλεχτούν γύρω του και να τον τραυματίσουν.

Τροφή & νερό

- Ο σκύλος χρειάζεται ισορροπημένη διατροφή με την σωστή αναλογία πρωτεϊνών και ινών. Τα αποφάγια του σπιτιού δεν επαρκούν για να διατηρήσει το βάρος του και τους μυς του δυνατούς.
- Τα αιχμηρά κοκάλα είναι επικίνδυνα, γιατί μπορεί να σφηνώσουν στο λαιμό του ή να δημιουργήσουν προβλήματα, εάν τα καταπιεί.
- Χρειάζεται καθημερινά φρέσκο νερό σε καθαρό δοχείο.

Άσκηση

- Ο σκύλος δεν πρέπει να είναι συνεχώς δεμένος, χρειάζεται τακτικά άσκηση.
- Μια βόλτα κάθε μέρα και παιχνίδι με μια μπάλα ή ένα ξύλο, θα βοηθήσουν τι σκύλο να γίνει πιο ενεργητικός και να μην βαριέται.
- Ο σκύλος που πλήττει γαβγίζει συνεχώς και ενοχλεί τους γείτονες.

Υγεία

- Ο σκύλος που ζει σε βρώμικο περιβάλλον μπορεί να προσβληθεί από σκουλήκια, τσιμπούρια, ψύλλους και παράσιτα. Συμβουλευτείτε τον κτηνίατρο σας.
- Φροντίστε ο σκύλος σας και ο χώρος διαβίωσης του να είναι καθαροί.

Εμβόλια

- Οι σκύλοι μπορεί να προσβληθούν από πολλές ασθένειες που είναι επικίνδυνες και η θεραπεία τους δαπανηρή.
- Ο εμβολιασμός βοηθάει στην πρόληψη ασθενειών και μειώνει τις πιθανότητες μετάδοσης τους σε άλλους σκυλούς.

Περιποίηση του τριχώματος

- Με συχνό βούρτσισμα διατηρείτε το σκύλο σας καθαρό και το τρίχωμα του λείο και ταυτόχρονα σας δίνεται η ευκαιρία να ελέγξετε για παράσιτα.
- Το βούρτσισμα βοηθάει το σκύλο να συνηθίσει να τον πιάνουν.

Αναπαραγωγή

- Κάθε χρόνο, εκατοντάδες χιλιάδες σκύλοι θανατώνονται, επειδή κανείς δεν τους θέλει.
- Οι θηλυκές μπορούν να γεννήσουν πολλά κουτάβια κάθε χρόνο. Μέσα σε έξι χρόνια, οι απόγονοι ενός ζεύγους σκύλων μπορεί να φτάσουν τις 67.000.
- Η υγειά των θηλυκών σκύλων επιβαρύνεται με τις συνεχείς γέννες.
- Οι έγκυες σκύλες που θηλάζουν χρειάζονται περισσότερη τροφή.
- Τα νεογνά συνήθως θηλάζουν επί 3 εβδομάδες και αρχίζουν σταδιακά να τρώνε επιπλέον τροφή.
- Η σκύλα από την φύση της προστατεύει τα κουτάβια της και τότε μπορεί να γίνει επιθετική. Χρειάζεται ένα ήσυχο μέρος για τα σκυλάκια της.
- **Για να αποφύγετε τα ανεπιθύμητα κουτάβια, πρέπει να στειρώσετε το σκύλο σας (θηλυκό ή αρσενικό) με μια εγχείρηση που μπορεί να κάνει μόνο ο κτηνίατρος.**

Στείρωση

- Χάρη στο σύγχρονο κτηνιατρικό εξοπλισμό και τα φάρμακα, η στείρωση είναι μια ασφαλής και ανώδυνη επέμβαση και η ανάρρωση γρήγορη.
- Ρωτήστε τον κτηνίατρο σας ποτέ πρέπει να γίνει η στείρωση.
- Η σκύλα δεν χρειάζεται να γεννήσει μια φορά πριν στεριωθεί.
- Η στείρωση σε νεαρή ηλικία, από οκτώ εβδομάδες και πάνω, είναι πλέον αποδεκτή.
- Μετά την στείρωση, η σκύλα δεν έχει πια περίοδο και δεν προσελκύει ανεπιθύμητους αρσενικούς σκυλούς.

- Με τη στείρωση, μειώνονται για τις θηλυκές οι πιθανότητες να εμφανίσουν καρκίνο του μαστού η πειομήτρα.
- Με την στείρωση, τα αρσενικά δεν καυγαδίζουν πια τόσο συχνά και δεν το σκάνε από το σπίτι.

Συμβουλευτείτε τον κτηνίατρό σας

Ο κτηνίατρος θα σας βοηθήσει σε θέματα όπως:

- το διαιτολόγιο
- η εκπαίδευση του σκύλου σας
- η αντιπαρασιτική θεραπεία
- η στείρωση
- και οτιδήποτε άλλο αφορά την υγεία του σκύλου σας.

Φροντίδα Κατοικίδιου

Πως να φροντίζετε τη γάτα σας

Πού ζει η γάτα σας

- Η γάτα που ζει έξω από το σπίτι χρειάζεται κατάλληλο χώρο για να προστατεύεται από το κρύο ή τη ζέστη.
- Χρειάζεται και το δικό της κρεβάτι, όπως ένα παλιό κουτί στρωμένο με κουβέρτα.

Τροφή & νερό

- Η γάτα χρειάζεται ποικιλία και τροφή της και δεν όταν τρέφεται με αποφάγια. Οι μεγαλύτερη ποσότητα κρέατος γιατί έχουν ανάγκη από πρωτεΐνες και λίπη στη
- Υπάρχουν πολλά είδη γατοτροφής που παρέχουν μια ισορροπημένη διατροφή, όπως κονσέρβες ή ξηρά τροφή.
- Η γάτα πρέπει να έχει πάντα στη διάθεσή της φρέσκο νερό ιδιαίτερα εάν τρέφεται με ξηρά τροφή.

θρεπτικότητα στην αναπτύσσεται σωστά γάτες χρειάζονται από τους σκύλους, περισσότερες διατροφή τους.

- Οι ενήλικες γάτες πρέπει να ταιζονται δύο φορές την ημέρα, ενώ τα γατάκια, οι ηλικιωμένες και οι έγκυες γάτες πρέπει να τρώνε περισσότερα και μικρότερα σε ποσότητα γεύματα.
- Η γάτα δεν κυνηγάει επειδή πεινάει, αλλά από ένστικτο.

Συντροφιά με τους ανθρώπους

- Η γάτα έχει λιγότερες απαιτήσεις από ένα σκύλο, για παράδειγμα δεν χρειάζεται να την πάνε βόλτα.
- Με έναν τρυφερό λόγο και λίγα χάδια δείχνετε στη γάτα το ενδιαφέρον σας

Υγεία

- Μια γάτα που γυρνάει έξω ελεύθερη ή ζει σε βρώμικο περιβάλλον προσβάλλεται εύκολα από σκουλήκια, τσιμπούρια, ψύλλους, παράσιτα.
- Ο χώρος που ζει και κοιμάται πρέπει να είναι καθαρός.
- Μια υγιής γάτα έχει γυαλιστερό τρίχωμα και λαμπερά μάτια.
- Η μύτη και τα αυτιά της πρέπει να μην έχουν εκκρίματα, βρωμιές και μολύνσεις.
- Τα δόντια της πρέπει να είναι δυνατά κι άσπρα. Αν η γάτα έχει ουλίτιδα και δεν γίνει η απαιτούμενη θεραπεία, θα χάσει τα δόντια της και θα αντιμετωπίζει πρόβλημα στο μάσημα της τροφής.
- Ζητήστε τη συμβουλή του κτηνιάτρου σας.

Εμβόλια

- Οι γάτες μπορεί να προσβληθούν από πολλές ασθένειες που είναι επικίνδυνες και η θεραπείας τους μπορεί να είναι δαπανηρή.
- Ο εμβολιασμός βοηθάει στην πρόληψη ασθενειών και μειώνει τις πιθανότητες μετάδοσής τους σε άλλες γάτες.
- Περιποίηση του τριχώματος
- Το τακτικό βούρτσισμα ωφελεί τη γάτα, είτε έχει μακρύ είτε κοντό τρίχωμα, και ταυτόχρονα σας δίνεται η ευκαιρία να ελέγξετε για παράσιτα.
- Οι μακρύτριχες γάτες απαιτούν ειδική φροντίδα για να μην έχουν κόμπους στο τρίχωμά τους.
- Το βούρτσισμα βοηθάει τη γάτα να συνηθίσει να την πιάνουν.

Περιποίηση του τριχώματος

- Το τακτικό βούρτσισμα ωφελεί τη γάτα, είτε έχει μακρύ είτε κοντό τρίχωμα, και ταυτόχρονα σας δίνεται η ευκαιρία να ελέγξετε για παράσιτα.
- Οι μακρύτριχες γάτες απαιτούν ειδική φροντίδα για να μην έχουν κόμπους στο τρίχωμά τους.
- Το βούρτσισμα βοηθάει τη γάτα να συνηθίσει να την πιάνουν.

Αναπαραγωγή

- Κάθε χρόνο εκατοντάδες χιλιάδες γάτες θανατώνονται, επειδή κανείς δεν τις θέλει.
- Οι θηλυκές μπορούν να γεννήσουν πολλά γατάκια κάθε χρόνο. Μέσα σε έξι χρόνια, οι απόγονοι ενός ζεύγους γατών μπορεί να φτάσουν τις 420.000.
- Η υγεία των θηλυκών γατών επιβαρύνεται με τις συνεχείς γέννες.
- Οι έγκυες γάτες ή εκείνες που θηλάζουν χρειάζονται περισσότερη τροφή.
- Τα νεογάνα συνήθως θηλάζουν επί 3 εβδομάδες και αρχίζουν σταδιακά να τρώνε επιπλέον τροφή.
- Η γάτα από τη φύση της προστατεύει τα γατάκια της και χρειάζεται ένα ήσυχο μέρος για να τα μεγαλώσει.
- **Για να αποφύγετε τα ανεπιθύμητα γατάκια, πρέπει να στειρώσετε τη γάτα σας (θηλυκή ή αρσενική) με μια εγχείρηση που μπορεί να κάνει μόνο ο κτηνιάτρος.**

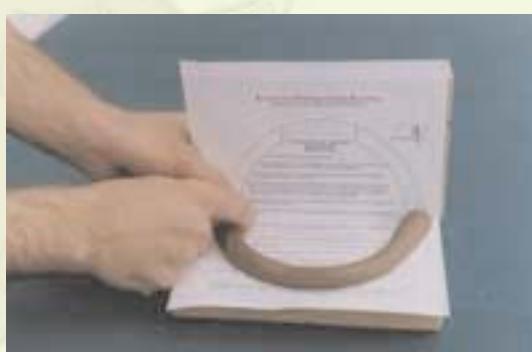
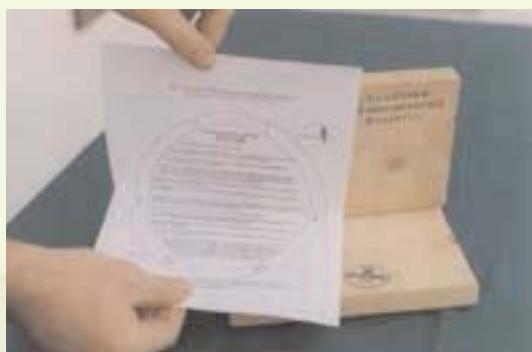
Στείρωση

- Χάρη στο σύγχρονο κτηνιατρικό εξοπλισμό και τα φάρμακα, η στείρωση είναι μια ασφαλής και ανώδυνη επέμβαση και η ανάρρωση γρήγορη.
- Ρωτήστε τον κτηνιάτρο σας πότε πρέπει να γίνει η στείρωση.
- Η γάτα δεν χρειάζεται να γεννήσει μια φορά πριν στειρωθεί.
- Η στείρωση σε νεαρή ηλικία, από οκτώ εβδομάδες και πάνω, είναι πλέον αποδεκτή.
- Μετά τη στείρωση, η γάτα δεν έχει πια οίστρο και δεν προσελκύει ανεπιθύμητους αρσενικούς γάτους.
- Με τη στείρωση, μειώνονται για τις θηλυκές οι πιθανότητες να εμφανίσουν καρκίνο του μαστού.
- Οι αστείρωτοι αρσενικοί γάτοι έχουν την συνήθεια να σημαδεύουν την περιοχή τους ψεκάζοντας ένα δύσοσμο υγρό που προσελκύει τις θηλυκές γάτες. Η στείρωση περιορίζει αυτήν τη συμπεριφορά.
- Η στείρωση των αρσενικών μειώνει επίσης τους καυγάδες μεταξύ τους.
- Με τη στείρωση, οι γάτες γίνονται πιο πιστές και χαδιάρες, ενώ οι κυνηγετικές τους ικανότητες δεν επηρεάζονται.
- Για τις αδέσποτες και άγριες γάτες, το κόψιμο μικρού τμήματος οπό την κορυφή του αριστερού τους αυτιού, ενώ είναι ακόμα αναισθητοποιημένες, είναι ο παγκόσμιος τρόπος αναγνώρισης ότι είναι στειρωμένες.

Ετοιμάζοντας μια φωλιά για σπιτοχελίδονα

Η φωλιά του σπιτοχελίδονου μοιάζει περίπου με μισή κούπα στο επάνω μέρος της οποίας υπάρχει μια μικρή είσοδος (τόση που να χωράει μονάχα ένα Σπιτοχελίδονο και όχι ένα πιο παχουλό σπουργίτι που συχνά κλέβει τις φωλιές των χελιδονιών). Εάν η είσοδος πάντως που θα αφήσουμε είναι μεγαλύτερη από αυτή που θα περίμεναν τα χελιδόνια σχεδόν πάντα καταφέρνουν να βρουν λίγη λάσπη για να την κλείσουν. Για την κατασκευή κάθε φωλιάς θα χρειαστούμε περίπου ένα κιλό πηλό. Αν θέλουμε, μαζί με τον πηλό μπορούμε να ανακατέψουμε, ως συνθετικό υλικό, μικρά κομματάκια ξερού χόρτου, όπως κάνουν και τα χελιδόνια. Η κατασκευή μας θα έχει, περίπου, το σχήμα μισής κούπας με μέγιστη διάμετρο 20 εκατοστά και πάχος 1,5-2 εκατοστά. Η φωλιά θα ετοιμαστεί πιο εύκολα εάν δουλέψουμε στη γωνία δύο κάθετων μεταξύ τους επιφανειών. Για παράδειγμα, μπορούμε να καρφώσουμε κάθετα δύο σανιδάκια πλάτους 15 εκ. και μήκους 20 εκ.

Φώτο 1: Διπλώνουμε το έντυπο (που μπορείτε να βρείτε σε αυτό το αρχείο) στη μέση, μέχρι να σχηματιστεί ορθή γωνία, και το τοποθετούμε στις επιφάνειες που θα δουλέψουμε.

Φώτο 2: Παίρνουμε κομμάτια πηλού (στο μέγεθος ροδάκινου) και πλάθουμε χοντρά 'μακαρόνια' πάχους 2 εκατοστών περίπου. Τοποθετούμε το πρώτο 'μακαρόνι' πάνω στο ημικύκλιο του εντύπου που υποδεικνύεται ως 'ΒΑΣΗ'.

Φώτο 3: Τοποθετούμε το δεύτερο μακαρόνι πάνω στο πρώτο, αλλά λίγο πιο μέσα, ώστε να αρχίσει να κλείνει η φωλιά.

Φώτο 4: Ενώνουμε τα δύο κομμάτια μεταξύ τους σπρώχνοντας με τα δάκτυλα τον πηλό στην εξωτερική και στην εσωτερική πλευρά της φωλιάς.

Φώτο 5: Συνεχίζουμε με τον ίδιο τρόπο έως ότου ετοιμαστεί ολόκληρη η φωλιά.

Φώτο 6: Στο τέλος αφήνουμε μια οπή σε σχήμα μισής έλλειψης, με διαστάσεις περίπου 6,5-7 x 2,5 εκατοστά. Θα χρησιμοποιηθεί από τα χελιδόνια ως είσοδος.

Φώτο 8, 9: Τοποθετούμε τη φωλιά σε ένα σκιερό μέρος για να στεγνώσει σιγά-σιγά όσες μέρες χρειαστεί. Δεν χρειάζεται ψήσιμο.

Φώτο 10: Όταν η φωλιά στεγνώσει, θα είναι έτοιμη να τοποθετηθεί στην τελική της θέση, κάτω από μια βεράντα στον εξωτερικό τοίχο ενός σπιτιού. Πρέπει να είναι προφυλαγμένη από τις έντονες καιρικές συνθήκες καθώς και από ανθρώπους ή ζώα που θα μπορούσαν να κάνουν κακό. Δεν πρέπει να πέφτει νερό πάνω της. Απαραίτητο είναι επίσης να μην υπάρχουν εμπόδια (π.χ. δέντρα) σε απόσταση αρκετών μέτρων από τη φωλιά.

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΣ ΜΙΑ ΦΩΛΙΑ ΓΙΑ ΣΠΙΤΟΧΕΛΙΔΟΝΑ (*Delichon urbica*)

ΑΝΟΙΓΜΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ

Θα χρειαστούμε περίπου ένα κιλό πηλό.

Αν θέλουμε, μαζί με τον πηλό μπορούμε να ανακατέψουμε, ως συνδετικό υλικό, μικρά κομματάκια ξερού χόρτου, όπως κάνουν και τα χελιδόνια.

Η κατασκευή μας θα έχει, περίπου, το σχήμα μισής κούπας με μέγιστη διάμετρο 20 εκατοστά και πάχος 1,5-2 εκατοστά.

Η φωλιά θα ετοιμαστεί πιο εύκολα εάν δουλέψουμε στη γωνία δύο κάθετων μεταξύ τους επιφανειών. Για παράδειγμα, μπορούμε να καρφώσουμε κάθετα δύο σανιδάκια πλάτους 15 εκ. και μήκους 20 εκ. Διπλώνουμε αυτό το παρόν έντυπο στη μέση, μέχρι να σχηματιστεί ορθή γωνία, και το τοποθετούμε στις επιφάνειες που θα δουλέψουμε.

Παίρνουμε κομμάτια πηλού (στο μέγεθος ροδάκινου) και πλάθουμε χοντρά "μακαρόνια" πάχους 2 εκατοστών περίπου.

Τοποθετούμε το πρώτο "μακαρόνι" πάνω στο πηματίκιο του εντύπου που υποδεικνύεται ως "ΒΑΣΗ".

ΒΑΣΗ

ΒΑΣΗ

ΔΙΠΛΩΝΕΤΕ
ΕΔΩ

Τοποθετούμε το δεύτερο μακαρόνι πάνω στο πρώτο, αλλά λίγο πιο μέσα, ώστε να αρχίσει να κλείνει η φωλιά. Ενώνουμε τα δύο κομμάτια μεταξύ τους σπρώχνοντας με τα δάχτυλα τον πηλό στην εξωτερική και στην εσωτερική πλευρά της φωλιάς.

Συνεχίζουμε με τον ίδιο τρόπο έως ότου ετοιμαστεί ολόκληρη η φωλιά.

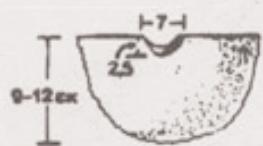
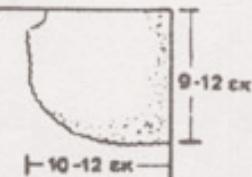
Στο τέλος αφίνουμε μια σπειρό μεσίσια ήλιεψη, με διαστάσεις περίπου 6,5-7 x 2,5 εκατοστά. Θα χρησιμοποιηθεί από τα χελιδόνια ως είσοδος.

Με τα δάχτυλα, κλειδιά ή άλλο εργαλείο, επεξεργαζόμαστε την εξωτερική επιφάνεια ώστε να μοιάζει πιο φυσική.

Τοποθετούμε τη φωλιά σε ένα σκιερό μέρος για να στεγνώσει σιγά-σιγά όσες μέρες χρειαστεί. Δεν χρειάζεται ψύσιμο.

Όταν η φωλιά στεγνώστε, θα είναι έτοιμη να τοποθετηθεί στην τελική της θέση, κάτω από μια βεράντα στον εξωτερικό τοίχο ενός σπιτιού. Πρέπει να είναι προφυλαγμένη από έντονες καιρικές συνθήκες καθώς και από ανθρώπους ή ζώα που θα μπορούσαν να κάνουν κακό. Δεν πρέπει να πέφτει νερό επάνω της. Απαραίτητο είναι επίσης να μην υπάρχουν εμπόδια (π.χ. δέντρα) σε απόσταση αρκετών μέτρων μπροστά από τη φωλιά.

ΒΑΣΗ

© Ελληνικά Ορνιθολογικά Εταιρεία

Μπορεί να κολληθεί στον τοίχο με σιλικόνη, ατλακόλ ή άλλο -καλή- αδιάβροχη κόλλα.
Στην αρχή θα πρέπει να καρφώσουμε 3-4 καρφάκια γύρω από τη φωλιά για να σπρίζεται μέχρι να κολλήσει.
Την επόμενη μέρα θα τα αφαιρέσουμε.

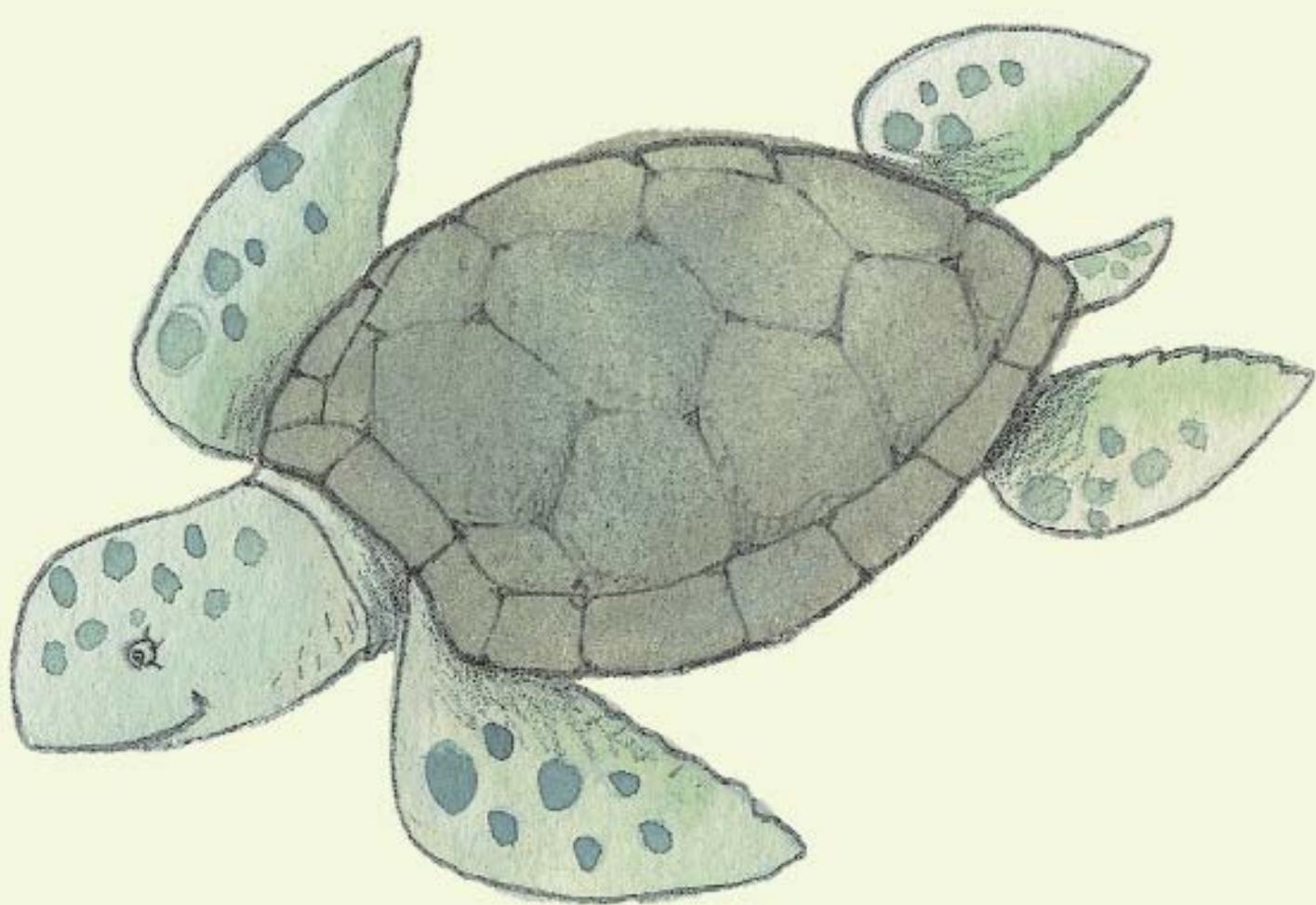
ΚΑΛΩΣ ΝΑ ΤΑ ΔΕΧΤΕΙΤΕ !!!

ΜΕΤΑΜΦΙΕΣΕΙΣ

Πανόραμα Σύνθετη Καλλιτεχνική

έντυπα για φορείς

Γενικές οδηγίες και σημεία προσοχής

- **Περί δράσεων:**

Το πρόγραμμα δράσης που ακολουθεί είναι αποτέλεσμα εργασίας των μελών της πανελλήνιας ομάδας εργασίας του Κλάδου Λυκόπουλων Γ.Ε./Σ.Ε.Π. για τις παγκόσμιες ημέρες που απαιτούνται για την ΑΓΕΛΗ 100% και αποτελεί την πρόταση του Κλάδου προς τις Αγέλες της Ελλάδας.

Αυτό σημαίνει πως πρέπει να πραγματοποιήσετε τις δράσεις ως έχουν (όπως περιγράφονται δηλαδή). Μπορείτε όμως και να προσαρμόσετε **το συγκεκριμένο πρόγραμμα δράσης** σε δικά σας δεδομένα τα οποία εξυπηρετούν τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες των Αγελών σας ή ακόμα και των πόλεών σας.

Πριν προχωρήσετε στην όποια προσαρμογή να έρχεστε πρώτα σε συνεννόηση με τον υπεύθυνο της έκαστης ημέρας, στοιχεία του οποίου θα βρίσκετε στο kit της παγκόσμιας ημέρας που κρατάτε στα χέρια σας.

- **Περί υλοποίησης των δραστηριοτήτων**

Για κάθε παγκόσμια ημέρα που θα πραγματοποιείται το πρόγραμμά σας, παρακαλούμε να ενημερώνετε τον εκάστοτε υπεύθυνο για την ημέρα από την Ομάδα Εργασίας του Κλάδου, έτσι ώστε να υπάρχει “εικόνα” στον Κλάδο, τι γίνεται ανά την Ελλάδα όταν έρχεται η στιγμή της κάθε παγκόσμιας ημέρας. Επίσης οποιαδήποτε άλλη βοήθεια, θα την έχετε από μεριάς του Κλάδου, μέσω του συγκεκριμένου ατόμου.

- Περί επιστολών

Οι επιστολές που ακολουθούν δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένα παράδειγμα που θα πρέπει να έχετε για το πώς θα γράψετε και θα αποστείλετε μία επιστολή. Θα πρέπει να χρησιμοποιήσετε το επίσημο Επιστολόχαρτο το οποίο υπάρχει στο kit και βρίσκεται σε μορφή word για να μπορείτε να το επεξεργαστείτε.

Το κείμενο που είναι ήδη γραμμένο στο επίσημο επιστολόχαρτο της εκατονταετίας του Σ.Ε.Π. θα είναι **πάντα** ο πρόλογος της κάθε σας επιστολής.

Στο σημείο που υπάρχουν (Προς το τέλος) τα αποσιωπητικά θα αρχίσετε να γράφετε το αίτημά σας προς τις αρχές και τους Φορείς ζητώντας τους ότι χρειάζεται για να εξυπηρετηθεί η δράση σας.(παραδείγματα κειμένου θα βρείτε μέσα στο kit)

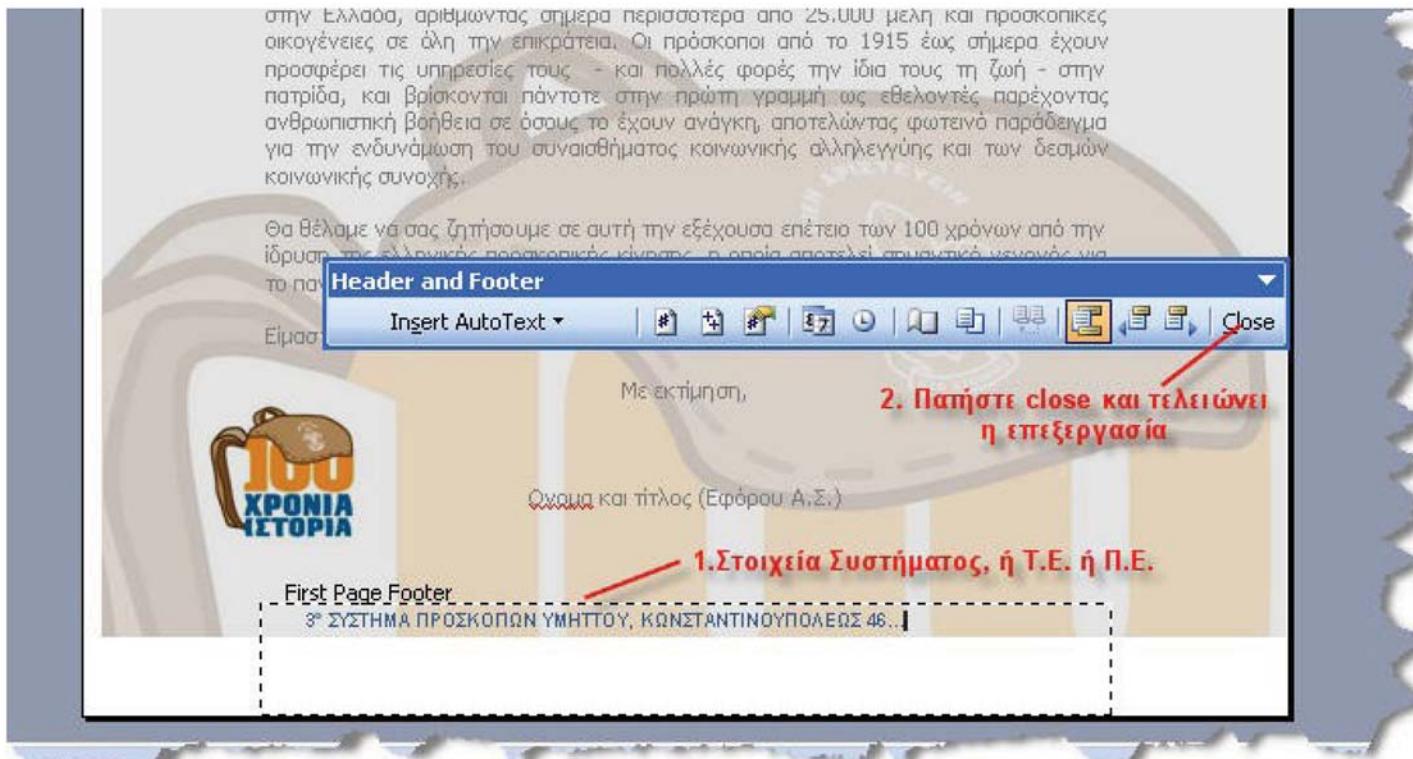
Παρακάτω θα δείτε παράδειγμα για το πώς μπορείτε να επεξεργαστείτε το επίσημο επιστολόχαρτο της εκατονταετίας για να το προσαρμόσετε στα δικά σας δεδομένα (Κλιμάκια στοιχεία κλπ)

Προσοχή! Στο τέλος της κάθε επιστολής υπογράφει μόνο ο Αρχηγός Συστήματος, ο Τοπικός Έφορος ή ο Περιφερειακός Έφορος. Όχι ο αρχηγός τμήματος.

Σε περίπτωση αποστολής επιστολής σε χορηγούς, παρακαλείστε να επικοινωνήσετε πρώτα με το Σ.Ε.Π. για αλληλοενημέρωση.

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΟΧΑΡΤΟΥ ΜΕ Header and Footer

ανθρωπιστική ρωγμεία σε οσους το έχουν ανάγκη, αποτελώντας φωτεινό παραδειγμα για την ενδυνάμωση του συναισθήματος κοινωνικής αλληλεγγύης και των δεσμών κοινωνικής συνοχής.

Θα θέλαμε να σας ζητήσουμε σε αυτή την εξέχουσα επέτειο των 100 χρόνων από την ίδρυση της ελληνικής προσκοπικής κινησης, η οποία αποτελεί σημαντικό γεγονός για το πανελλήνιο, να υποστηρίξετε τον εορτασμό με .....

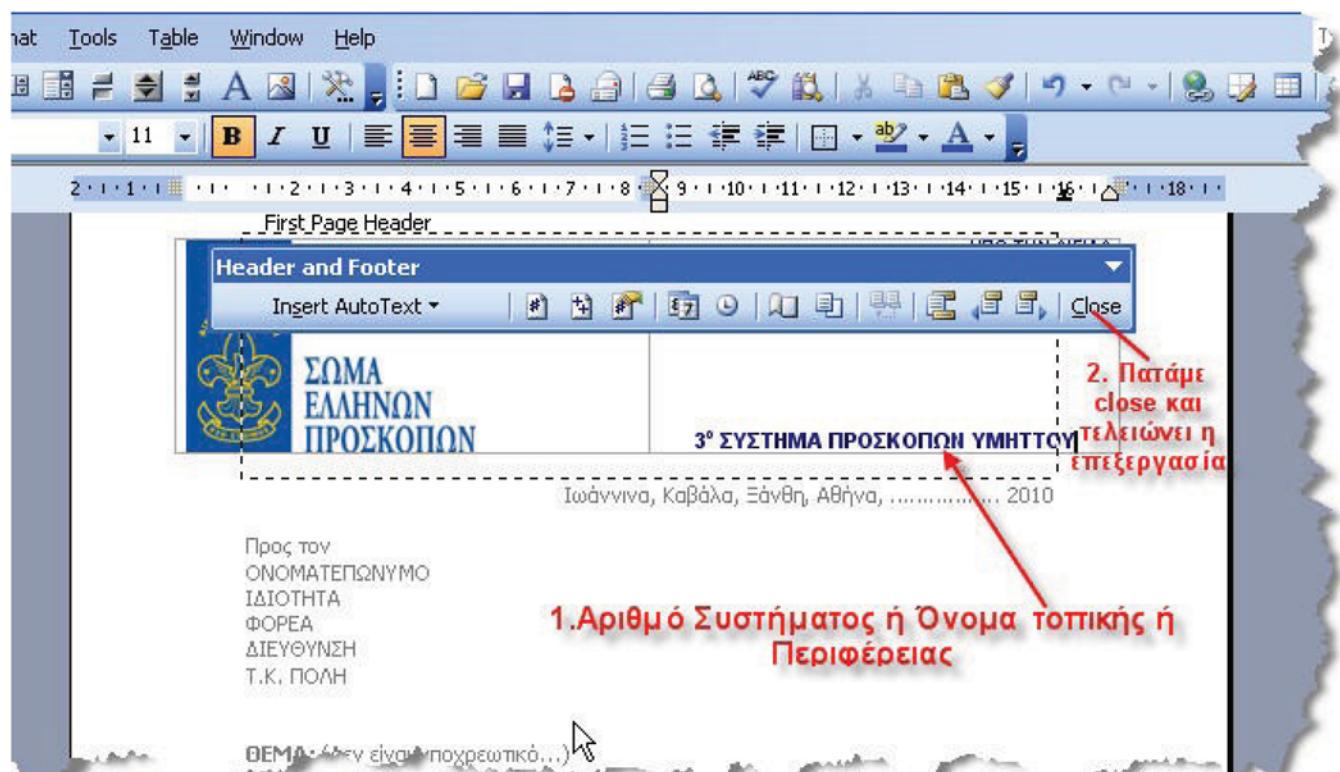
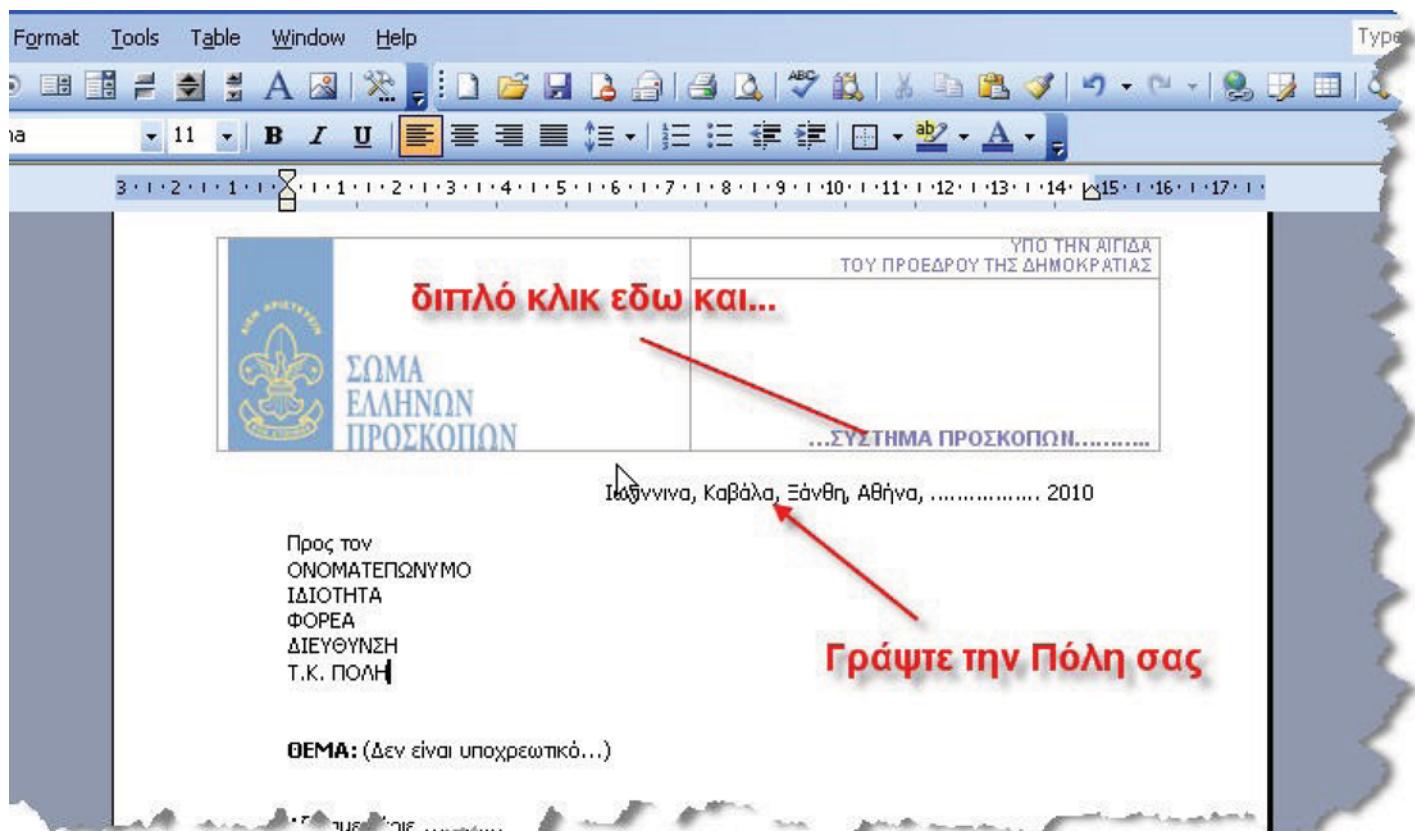
Είμαστε στη διάθεσή σας για οποιεσδήποτε πρόσθιτες πληροφορίες ή διευκρινήσεις.

Με εκτίμηση,

Όνομα και τίτλος (Εφόρου Α.Σ.)

Διπλό κλικ εδώ....

ΕΔΩ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΡΑΦΕΤΕ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΑΣ (ΟΔΟ, ΤΗΛΕΦΩΝΟ ΦΑΞ ΜΑΛ ΚΑΠ)

ΣΩΜΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ

...ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ.....

Ιωάννινα, Καβάλα, Ξάνθη κλπ, ... 2010

Προς
WWF ΕΛΛΑΣ
Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Κ.Κουταβά
n.coutava@wwf.gr, τηλ. 210 3314893

ΘΕΜΑ: (Δεν είναι υποχρεωτικό...)

Αξιότιμη κυρία Κουταβά,

Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων (Σ.Ε.Π.) που ιδρύθηκε το 1910 από τον Αθανάσιο Λευκαδίτη, συμπληρώνει το 2010 **100 χρόνια** αδιάλειπτης παρουσίας και συστηματικής προσφοράς στην ελληνική κοινωνία.

Είναι μια σύγχρονη Κίνηση για τους σημερινούς νέους, τους αυριανούς πολίτες, που ανταποκρίνεται σε όλες τις προκλήσεις των σύγχρονων καιρών, με αντικείμενο την ενεργό συμμετοχή στην παροχή υπηρεσιών και ανάληψης πρωτοβουλιών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Το Σ.Ε.Π. είναι Ίδρυμα Ιδιωτικού Δικαίου, λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και τελεί υπό την Αιγίδα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αποτελεί τη μεγαλύτερη κοινωνική οργάνωση στην Ελλάδα, αριθμώντας σήμερα περισσότερα από 25.000 μέλη και προσκοπικές οικογένειες σε όλη την επικράτεια. Οι πρόσκοποι από το 1915 έως σήμερα έχουν προσφέρει τις υπηρεσίες τους - και πολλές φορές την ίδια τους τη ζωή - στην πατρίδα, και βρίσκονται πάντοτε στην πρώτη γραμμή ως εθελοντές παρέχοντας ανθρωπιστική βοήθεια σε όσους το έχουν ανάγκη, αποτελώντας φωτεινό παράδειγμα για την ενδυνάμωση του συναισθήματος κοινωνικής αλληλεγγύης και των δεσμών κοινωνικής συνοχής.

Θα θέλαμε να σας ζητήσουμε σε αυτή την εξέχουσα επέτειο των 100 χρόνων από την ίδρυση της ελληνικής προσκοπικής κίνησης, η οποία αποτελεί σημαντικό γεγονός για το πανελλήνιο, να υποστηρίξετε τον εορτασμό με την αποστολή εκπροσώπου για να πραγματοποιήσει το επιδαπέδιο παιχνίδι για το δάσος που αποτελεί μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων της WWF, το οποίο θέλουμε να υλοποιήσουμε σ' έναν σταθμό κατά τον εορτασμό της παγκόσμιας μέρας του βουνού που θα πραγματοποιηθεί (τόπος.....ημερομηνία.....)
Είμαστε στη διάθεσή σας για οποιεσδήποτε πρόσθετες πληροφορίες ή διευκρινήσεις.

Με εκτίμηση,

Όνομα και τίτλος (Εφόρου Α.Σ.)

ΣΩΜΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ

ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΙΓΙΔΑ
ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

...ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ.....

Ιωάννινα, Καβάλα, Ξάνθη κλπ, ... 2010

Προς

Περιβαλλοντική Οργάνωση Αρκτούρος
Υπεύθυνη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

Χαρούλα Κρομυάδου
Ρογκότη 3, Θεσσαλονίκη 54624
Τηλ: 2310 555920
e-mail: hkromiadou@arcturos.gr K.Koutabá

ΘΕΜΑ: (Δεν είναι υποχρεωτικό...)

Αξιότιμη κυρία Κρομυάδου,

Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων (Σ.Ε.Π.) που ιδρύθηκε το 1910 από τον Αθανάσιο Λευκαδίτη, συμπληρώνει το 2010 **100 χρόνια** αδιάλειπτης παρουσίας και συστηματικής προσφοράς στην ελληνική κοινωνία.

Είναι μια σύγχρονη Κίνηση για τους σημερινούς νέους, τους αυριανούς πολίτες, που ανταποκρίνεται σε όλες τις προκλήσεις των σύγχρονων καιρών, με αντικείμενο την ενεργό συμμετοχή στην παροχή υπηρεσιών και ανάληψης πρωτοβουλιών σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Το Σ.Ε.Π. είναι Ίδρυμα Ιδιωτικού Δικαίου, λειτουργεί υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και τελεί υπό την Αιγίδα του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας. Αποτελεί τη μεγαλύτερη κοινωνική οργάνωση στην Ελλάδα, αριθμώντας σήμερα περισσότερα από 25.000 μέλη και προσκοπικές οικογένειες σε όλη την επικράτεια. Οι πρόσκοποι από το 1915 έως σήμερα έχουν προσφέρει τις υπηρεσίες τους - και πολλές φορές την ίδια τους τη ζωή - στην πατρίδα, και βρίσκονται πάντοτε στην πρώτη γραμμή ως εθελοντές παρέχοντας ανθρωπιστική βοήθεια σε όσους το έχουν ανάγκη, αποτελώντας φωτεινό παράδειγμα για την ενδυνάμωση του συναισθήματος κοινωνικής αλληλεγγύης και των δεσμών κοινωνικής συνοχής.

Θα θέλαμε να σας ζητήσουμε σε αυτή την εξέχουσα επέτειο των 100 χρόνων από την ίδρυση της ελληνικής προσκοπικής κίνησης, η οποία αποτελεί σημαντικό γεγονός για το πανελλήνιο, να υποστηρίξετε τον εορτασμό με την αποστολή εκπροσώπου για να μας βοηθήσει στην εκπόνηση παιχνιδιού για την καφέ αρκούδα, παιχνίδι που αποτελεί μέρος των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του Αρκτούρου, το οποίο θέλουμε να υλοποιήσουμε σ' έναν σταθμό κατά τον εορτασμό της παγκόσμιας μέρας του Βουνού που θα πραγματοποιηθεί (τόπος.....ημερομηνία.....)

Είμαστε στη διάθεσή σας για οποιεσδήποτε πρόσθετες πληροφορίες ή διευκρινήσεις.

Με εκτίμηση,

Όνομα και τίτλος (Εφόρου Α.Σ.)

